

موسی افندی بیگیف.

КАСИМЪ

ЛАТЫЦОВЪ

حلق نظرہ

بر نیچہ مسئلہ

(۱) مهم شیلردہ بولنور اہمیتک معناسی. (۲) لسان مسئلہسی. (۳) کلہ جک زمان بناسی لسانہزده وصف بناسی ده اولورمی؟ (۴) ادبیاتمیزک کلہ جگی. (۵) غرب آشمش ایکن، بز نیچون ایندک؟ (۶) مؤلفک قلمیلہ شو کونہ قدر نشر قیلنمش مسئلہ لړک اہمیتی. (۷) ایمان مسئلہسی. (۸) اسلامیتک استقبالی. لسانہزده بولنور بلاغت. (۹) قران کریم ترجمہسی کبی مسئلہ لری بیان ایدر بر رسالہ در.

ناسری:

محمد علیم افندی مقصودف.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ۱ -

آرالرئنده مناسبت يوق دورت بش مسئله ده رايهي فكري عذرمي خلق نظرينه عرض ايتمك قصديله دورت بش مقاله يازمق لازم كبي اولدي. زمانك اهميتنه كوره، او مسئله لرك هر برئنده بيوك اهميت بلكه يوقدر، لکن هيچ بري، انشاء الله، جزئي اهميتدن خالي اولماسه كرك.

“اهميت سوزندن مرادم يا ادبي يا اجتماعي اهميتدر. فائده عمليه سي وار هر بر مسئله بنم نظر مده مهمدر. فائده نظريه سي بولنوبده فائده عمليه سي يوق مسئله لر اهميت درجه سندن البته ساقطدر.

فائده فعليه سي يوق نظري مسئله علوم فلسفيه، علوم كلاميه بازارئنده رواج بولا بيلور ايسه ده، علوم عمليه نظرئنده قيمت علميه يي حائز اولاماز، شريعت اجتماعيه حكمنده بر اهميت كسب ايده مز.

عالم اسلاميت ده اولگي عصرلرده علوم كلاميه نامئنده بر شي توره دي، او وقت بزم الك بيوك فقيهلر مز او علوم كلاميه يي، نه دنر، تحريم ايدر لر ايدي. هم ده الك شدتلي الك دهشتلي صورتك تحريم ايدر لر ايدي. بن بوگا تعجب ايدر ايدم. علوم كلاميه تسميه سينك سبيلري ده او وقت بگا معلوم دگل ايدي. عاقبت آكلادم.

فائده عمليه سي يوق بوش لافلره، معنا سز سوزلره تعلق جهتيله علوم كلاميه تسميه قيلنمش اولسه كرك ديدم.

فائده سي يوق بوش مسئله لرده دقيقه لري ضائع ايتد رمه مك ملاحظه سيله تحريم قيلنمش اولسه كرك اعتقادينه كلدم.

بن بوني آكلادم، لکن همه وارمي الك عزيز ملكمي تماميله ضائع ايتد كدن صوك آكلادم. اسلام دولتلري ده ايندي آكلاديلار، لکن اسلاميتي ده، عزتي ده،

دولتی ده، حاکمیتی ده، عالم مدنیته ده ریاستی ده غائب ایتد کړندن سوک آکلا دیلر .
عموماً اسلام دولترینه شو درس غایت آغر بهایه مال اولدی .
او قدر آغر درسدن سوک بن ده او بیوک فقیهلرک رایلرینه شو مسئله ده موافقت
ایتدم . اسلامیت کبی شریعت اجتماعیه حکمنده علوم کلامیه البته حرامدر دیدم .
لکن او بیوک فقیهلرک عرفیله بنم اصطلاحم آراسنده بر آز تفاوت واردر .
فقیهلرک عرفنده حراملق عقاب جهتیه اولور ، اما بنم نظر مده حراملق عاقبت
جهتیه در . تحریمک اساسی فقیهلرک منهنده خوف عقاب جهتیدر ، اما بنم
نظر مده خوف عاقبت جهتیدر .

فقیهلر عرفیله شو فعل حرامدر دیمک او فعلک فاعلی معذب اولور دیمک
معناسنده در . اما بنم اصطلاح مده شو فعل حرامدر دیمک او فعلک ضرری وار ،
مفسده سی وار دیمک معناسنده اولور .

فقیهلرک عرفی خطا دگلدر ، البته درستدر . لکن اسلامیت کبی شریعت
اجتماعیه احکامی حقنده بنم نظر مدها زیاده سیله مناسبدر . زیرا عذاب آخرت ،
هر نه قدر حق ایسه ده ، حیات اجتماعیه حکملرینه هیچ بر صورتله اساس اولاماز .
یالکز تحریم دگل ، بلکه هر بر تکلیف عاقبت قانونه مبنیدر : امرده —
طلب عاقبت قانونی ، نهی ده خوف عاقبت قانونی اک معتبر اساسدر . زیرا
شریعت اجتماعیه یالکز اجتماعی منفعتلری طلب ، اجتماعی مفسده لری دفع
اساسلرینه تأسیس قیلنه بیلور .

اگرده علوم فقیهه تدوین قیلنور ایکن ، شو اساس اوزرینه تأسیس
قیلنمش اولسه ایدی ، شو کون اک گوزل شریعت اجتماعیه اسلامیت اولور
ایدی . لکن بزم فقیهلر تکلیفک اساسنده عذابی ثوابی اعتبار قیلوب ، اسلامیتی
شریعت اجتماعیه اولمقدن محروم ایتدیلر .

علم کلام ، مشهور معناسیله ، عقیده دن بحث ایدر علم معناسنه خاص
ایسه ده ، بنم اصطلاح مده علوم کلامیه فائده عملیه سی یوق بوش سوزلردن
بحث ایدر شیلرک هر برینی شامل اولور . اویله شیلره اهللری طرفندن علم

یا ادب نامی ویرلک بیهوده ماللرینی خلق آراسنده قبول ایتدرمک مکرینه مبنی اولمش اولسه کerk.

مذهب اختلافلرندن بحث ایدر جهلیات، فائده ادبیه سی ده، فائده اجتماعیه سی ده یوق عشق قصه لرندن حکایه ایدر خیالیات، اکثریاً بر پاره لک حاصلی یوق ایسه ده رومان نامی ویرلش ادبیات کبی شیلرک هر بری — تحریم قیلنمش «علوم کلامیه» احاطه سنه بنم نظر مده البته داخلدر. زیرا اوپله شیلر انسانک دقیقه لرینی، ساعتلرینی بیهوده یره ضائع ایدر، علوم طبیعیه دن انسانی محروم ایدر، هیئت اجتماعیه ده بولنور واقعی حیاتندن انسانی دور ایدر. اوپله شیلرله اشتغال ایدن انسان خیال عالمنده یاشار، عقلی وهمیاتله مشغول اولور، قلبی — شاعر نامی آلمش بر خیالپرور آدمک حسیاتله تربیه قیلنمش اولور. شو دعوام اگر برر شاهد طلب ایدر ایسه، اسلام مدنیتی، تورکیا ادبیاتله دولتی بوکنا گوزل شاهد اولا بیلور. کله چک مسئله لرک برنده بونی، شاید، بیان ایدر م. ایندی اومسئله لرک بیاننه دوام ایده یک.

— ۲ —

اومسئله لرک بری لسانمز مسئله سیدر.

لسانمزک بزه اهمیتی حقنده بر سوز سویله مک حاجت اولماسه کerk. بن بوراده لسانمزک صرفنه نحوینه، همده بر آز سوکره بلاغت ادبیه سنه دائر ملاحظه می یازاچغم، اولگی مسئله لسانمزک صرفنه نحوینه دائردر. هر لسانک اوزینه کوره، صرفی نحوی بولنور. بزم تورکی لسانمزک ده غایت گوزل، اک مضبوط صرفی نحوی واردر. بش آلتی سنه مقدم نشر قیلنمش «علمده قوت» اسملی اوفاق بر رساله خاتمه سنده لسانمزک صرفی نحوی حقنک رأیمی بیان ایتمش ایدم، لسانمزک شو کونگی درجه سنده صرفمز هم نعومز غایت گوزلدر دیمش ایدم.

لسانمزک کلمه لری ماده لری آزد، قاعده لری مطرددر، استثنالری یوق کبیدر. ماده لرک آز لگی، بنم نظر مده، قصور دگلدر، بلکه اک بیوک بر سهولتدر.

هر لسانك صرف نحو قاعده لری، بنم نظرمده، طبیعی در، هیچ
 بر صورتله صنای دگلدر. هر لسانك ماده لری سوزلری اوزینه نصل مخصوص
 ایسه، قاعده لری ده اوزینه مخصوص اولور.

هر شی ترقی ایدر، بالطبع لسان ده ترقی ایدر دیرلر. درست، بن ده بوکا
 ایمان ایدرم. البته لسان ده، ماده لری قاعده لریله برابر ترقی ایدر. لکن
 شو ترقی یگی قاعده لرك، گوزل گوزل یگی اسلوبلرك حدوئیله دگل، بلکه
 اولده وارطبیعی قاعده لره استفاده یوللرینه، اولده بولنور اسلوبلره افاده
 ملکه سنه اوگره نو، عادتلنو طریقیله حاصل اولور.

بر لسانك بیوك شاعری اوزینك قوه جنیه سیله اك گوزل آثار شعریه
 خلق ایدر، اولسانك اك بیوك ادیبی اوزینك قوه ملكیه سیله اك قیمتلی آثار
 ادبیه انشا ایدر. اولسان او ایکی بیوگك بلاغت نمونه لری اولان قلاسیق
 اثرلریله ترقی ایدر. یعنی اولسان ده وار بیان قوتیله استفاده ایتمك یوللری كشف
 قیلنمش اولور. یوقسه، نه او بیوك شاعر، نه ده او بیوك ادیب اوز طرفندن
 لسان خزینه سنه بر شی آرتدرمش اولماز.

بوکا کوره، بنم نظرمده، لسانك قاعده لری هیچ بر صورتله صنای دگلدر،
 بلکه طبیعیدر. هر لسانك قاعده سی اوزینه مخصوص اولور، دیگر لسانك
 قاعده لرینه اویماز. لسانلر نصل مختلف ایسه، قاعده لری ده او یله در.

لسانمرك صرفی نحوی حقنك بنم فکرم شودر.
 برده، لسانمرك صرف نحو قاعده لرینی تدوین ایتمك، یعنی اوز
 باشنه بر علم قیلوب کتاب شکلنك یازمق مسئله سی واردر.

لسانمرك صرفی هم نحوی اك ابتدا عثمانلی ادیبلرك قلملریله تألیف
 قیلنمش اولسه كرك. بن بوراده او کتابلرك قیمت علمیه سندن بحث ایتمك
 صد دنك دگلم. یالکز شوقدر دیه بیلورم که بر لسانك صرف نحو کتابلرندن
 اك مهم مقصد — مکتب بالالرینه لسان قاعده لرینی آسان صورتده
 اوگره تمکدر. لکن عثمانلی ادیبلرك قلمیله تألیف قیلنمش صرف نحو

کتابلرندن بئکا معلوم اولانلری عربی صرفدن نحو دن خبرلری وار بیوک طلبه لره مخصوص اولاجق طرزده یازلمشدر. بونکله کتابک قیمت علمیه سی غائب اولماز ایسه ده، قیمت تعلیمیه سی بالکلیه غائب اولور.

آروپا مستشرقلرینک بیوکلرندن بعضلری بزم صرفه نه نومزه دائر گوزل شیلر تألیف ایتمشلر ایش. او تألیفلرک اکثری بئکا بلکه معلوم دگلدر. لکن معلوم قدرینه قیاس جائز ایسه، او تألیفلرک اکثرینه هیچ بر قیمت ویرمز ایدم.

یاوروپا علماسنک لسانلردن دینلردن نفتیشلرینه، او نفتیشلری اوزرینه تأسیس قیلنمق اصولیه طویلله اولانمیش علملرینه بنم، نه دندر، اعتمادم یوق. درست اجتهادلری بیوکدر، لکن اساسی یوق اصلی یوق تخمینلری ده آز دگلدر.

قازان ده اونیه ورسیتت ده بر وقت پروفه سورلق قیلمش، هم ده پتر بورغ آقاده میاسنده یاوروپا معارف جمعیتلرنده مقبول اعضا اولا کلمش، دربندلک تورک علی کاظم بک جنابلری، روسلرک بیوک مکتبلرنده درس کتابی اولمق ایچون، تورک تاتار لسانلرینک صرف نحولرینی گوزل طرزده تألیف قیلمش ایدی. ایکی دفعه طبع قیلنوب، ایکنجی طبعی قازان ده دارالفنون مطبعه سنک، ۱۸۴۶ سنه ده بیوک کتاب قطعه سنده طبع قیلنمش.

کتاب، شبهه یوق، گوزلدر. لکن روس طلبه لرینه تخصیص قیلنمق ضرورتیه، بالطبع، روس غراماتیکه سنه تقلید اصولیه یازلمشدر.

قازان ده برنچی گیمنازیه ده باش معلم اولوب طورمش محمودف جنابلری، روسلره تاتار لسانی او گره نمک ایچون، بر کتاب یازوب، صرف نحو قاعده لرینی ده بیان ایتمش. شوکتاب ۱۸۵۷ سنه ده قازان ده باصلمش، لکن کاظم بک جنابلرینک کتابندن اوغورلانمش اولماسه کرک، زیرا کتابک املاسی اسکیدر؛ یاخود ده طوغری سی، خطادر.

لسانمه گوزل صورته آشنا، پوب آله کساندر طرویانسکی قلمیه لسانمک صرف نحو قاعده لری بیان قیلنوب یازلمش گوزل بر کتاب قازان ده، ۱۸۶۰ سنه ده طبع قیلنمش ایدی.

شو اوچ کتاب، روس طلبه‌ارینه درس کتابی اولمق جهتیله، روس غراماتیکه‌سنه تقلید یوليله یازلمشدر. بوکا کوره، دیگر برلسانک نحوینه تقلید ایتمک نقیصه‌سی شو اوچ کتاب حقنده البته عیب کبی تلقی قیلنمه‌از. یوقسه، برلسانک نحوینی یازار ایکن، دیگر بر لغتک نحوینه تقلید ایتمک اولسانی تحریف کبی بر شی اولور.

لسانلر بری دیگرینه نصل اویماز ایسه، قاعده‌لری ده صرف نحولری ده اویله‌در. مثلاً: عربی نحوه اعراب، بنا، فعل، فاعل، مفعول مطلق، حال، استثنا، تمیز، اسمای افعال، مرکبات، اسمای عدد، مبهمات کبی شیلر بولنور ایسه‌ده، شو شیلرک هیچ بری بزم نومزده بولنماز. روسلر، نحولرینی یازارلر ایکن، اوزارینک کلمه‌لرینی طوقز قسمه تقسیم ایدرلر ایسه‌ده، بزم نومزده لسانمک کلمه‌لری طوقز قسم اولاماز. عرب نحویونی ماضی مقابلنه مضارع اسمی ویورلر ایسه‌ده، بزم نحوه مضارع اسمی استعمال ایتمک اصلا درست دگلر. روس نحوه «پادهژ» واردر، اسم ذاتله اسم صفتک پادهژاری مختلف اولور. اما بزم نحوه بویله حال یوقدر.

لسانمک نحوینی یازار ایکن، شویله شیلرک برنده یا عرب یا روس نحوینه تقلید ایتمک لسانمک اوزینه‌ده روحنده هیچ بر صورتله موافق دگلر. تقلید—لسانک اوزندن روحندن، صرفک نحوک فائده‌سندن غایه‌سندن غفلت کبی بر شیدر.

روسیاده مکتب مدرسه‌لرمزده اصول جدیده رواج بولا باشلاقدن صوگ، ابتدائی مکتب ایچون الفبالر، تجویدلر، علم حال کتابلری یازمق هر جهندن فائده‌سی وار گوزل خدمت اولدی. بوکا رغبت ایدنلر آز دگل ایدی. حتی قلمی ده لسانی‌ده بیانی‌ده خطا - ح. افندی زیبری کبی رغبتلی یاش معلم افندیلرده ابتدائی مکتب کتابلری تألیف ایتدیلر. لکن مکتب بالالرینه لسانمزی تعلیم ایچون یارارلق ابتدائی صرف نحو کتابی، نه‌دندر، همان یازلمادی. «خواجه صبیان» کبی نمونه اولا بیلور بر کتابک میدان‌ده یوقلفی

جهتيله اولسه كرك. يوقسه، گوزل لسانمزك گوزل نحويني آسان صورتده بيان ايدر گوزل بر كتاب يازمق — ابتدائي مكتب كتابلري يازار اهل قلمه البته لازم ايدى.

درست صوڭ سنه لرده داملا احمدجان حضرت مصطفى، احمد هادى افندى مقصودى، عماد افندى نوغاييك، عالم جان افندى ابراهيمف كى ذواتك معرفتيله صرف نحو كتابلري تاليف قيلندى. لسانك اوزينه هر جهندن ممكن قدر موافق، آسان هم درست صرف نحو كتابلري يازمق كى بيوك خدمتك آغراغى بڭاده معلومدر. بوڭا كوره، او محترم ذواتك گوزل خدمتلىرىنى بن البته تقدير ايدر. لکن لسانمزك بزه عمومى اهميتى جهتيله طوغرى بر ايكي سوز سويله مك جائز اولسه كرك.

مقصودى جنابلارينك كتابى آز زمانده آندن بوندىن طوبلانوب، اعتبارسىز، تحقيقسىز، عجله يازلمش كتاب كبيدر. زيرا لسانمزك مهم قاعده لرندىن سكوت ايتمش؛ بيان قيلنمش قاعده لرده بايتاق يرلرده سطحى سوزلر يازمش. بونك اوزرينه كتابك اصطلاحى ده، عبارسى ده اكثر يت اوزره “شه كرت لسانيله” يازلمشدر. عماد افندى نوغاييك كتابيله، عالم جان افندى ابراهيمفك ايكي كتابنده، على الخصوص صرفنده روس غراماتيكلرينه ناچار يولده تقليد دن باشقه بر معنى بن كورمه دم.

اصطلاحلىرى، يڭى سوزلىرى اكثر يتله قطعى صورتده خطادر. صرف نحو كتابلري يازار قلم حقنده عفو قيلنمازلق خطالر — لسان خطالريله بيان خطالرى ده — شو ايكي كتابده آز دگلدر. شو ايكي ذواتك كتابلرى شه كرت لسانيله، اوچه نيك قلميله، تقليد فكريله يازلمش اولسه كرك.

لسانك اوزندن روحندن، صرف نحوڭ فائده سندن غايه سندن خبرى وار قلم بويله صرف نحو يازماز. شويله بر نظر، احتمال، يالڭز بڭا مخصوصدر. لکن بنم نظرم هر حالده شودر.

بزه، بيلورم، صرف نحو كتابلري لازمدر. لکن روس غراماتيكلرينك

نسخه‌لری یا خود خطا صورتده ترجمه‌لری بزه فائده ویره‌مز. اویله صرفلر اویله نعلولر لسانمژڭ استقبالننه هیچ بر وقت اساس اولاماز. اویله صرف نعلولری قبول ایتمک — ماضیمزی بر اقمق، استقبالمزدن امید اوزمک، تورککک عالمندن آیرلمق کبی بر حرکت اولور.

لسانمژڭ ادبیاتمژڭ حرمتی نامنه سویلنمش سوزار بلکه اعتبار قولاغیل قبول قیلنور. تقلید اعانه‌سیله صرف نحو کتابلری یازمش قلم — لسانمژڭ اوزینه روحنه ممکن قدر موافق، همده اصطلاحلری ده درست صرف نحو کتابلری البته یازا بیلور. سوزمدن مقصدم شودر.

ملی لسانمژ کبی عمومی هم مقصد بر مسئله‌ده انسان اوزینڭ فکرینی نظرینی یازار ایکن، نفسانیت، عداوت کبی شیلرله اتهام قیلنماسه ایدی، گوزل اولور ایدی. مؤلف افندیلر، شاید، بنم سوزلرله شخصیت رنگی ویرمزلر. بزم حق‌ده سویله‌نور هر بر سوزی نفسانیتله حمل ایتمک — اوزی‌ده اڭ بیوک نفسانیت دگلمیدر؟

لسانمژڭ صرفی، نحوی، کتابلری حقنده فکرمی بیان ایتدکن صوڭ، بوراده بر مسئله صرفیه ذکر ایده‌یم.

— ۳ —

کل‌جک زمان بناسی لسانمژده وصف بناسی‌ده اولورمی؟

یازار، ویرور کبی کل‌جک زمان بنالرینی بن فعل مستقبل هم وصف معنالرنده استعمال ایدرم.

“ حاجت دقیقه‌لرنده طارلقی دفع ایدر رخصت اسلامیتڭ کمالیدر ” جمله‌سندگی ایدر کلمه‌سی کبی. شو جمله‌ده ایدر سوزی وصفدر.

“ علمیه‌همه شیلری احاطه ایدر حکیمڭ سوزی همه احتماللری البته احاطه ایدر ” جمله‌سندگی اولگی ایدر وصفدر، صوڭ ایدر کل‌جک زمان بناسیدر. کل‌جک زمان بنالرینی هم یازوده، همده سوزده بن وصف معنالرنده

استعمال ایدرم. بزم لسانمزده وصف معناسنک استعمال قیلنور "ایدر" کلمه سنک معناسیله "ایدن" کلمه سنک معناسی آراسنده بیوک تفاوت وارد.

بنم شو استعماله اڭ اول "بولدوز" جریده سنک رهدا کتوری محترم احمدهادی افندی مقصودی حضرتلری اعتراض ایتمش ایدی. کله جک زمان بنالرینی وصف معناسنده استعمال ایتمک، مقصودی جنابلرینک صرفه نحوینه کوره، خطا ایمش.

صرف نحو یازمش بر محرک بویله بر اعتراضی بگا غریب کورندی. خلق لساننده استعمال قیلنور (اچار قوش)، (قاینار آش)، (آغار صو)، (اوبور قارچق)، (آلدار طاز)، (کورور کوز) کبی بایتاق مثاللری ذکر ایتمش ایسه مده، مقصودی جنابلری "اویله ترکیب لریک هر بری سماعیدر" دیدی. بنده اودقیقه ده سکوت ایتمدم.

صوگره بیوک شاعرمن محترم دردمند جنابلریله پتربورغده بر ساعت قدر صحبت اثناسنده، دردمند حضرتلری ده بگا شو مسئله ده تنبیه ایتمدی؛ اوزون کونلرده روزه رساله سندن بر جمله اوقوب، بویله ترکیب لری بزم لسانمزده بولنماسه کورک دیدی.

لسان بیلور محترم شاعرکده تنبیهی صوکنده، مسئله بنم کوز مده اهمیت کسب ایتمدی. بن دیدم:

وصف ده فعلده تجددی یادوامی افاده مطلوب اولور ایسه، یازار، ایدر کبی کله جک زمان بنالرینی بن استعمال ایدرم. اگرده یالکنز حدوٹ مراد اولور ایسه، یازان، ایدن کبی بنالری استعمال ایدرم. مثلا: هر هفته دورت دفعه نشر قیلنور جریده حقنده "هفته ده دورت مرتبه چیققان جریده" دیمک بنم نظر مده درست دگلدر، "دورت دفعه چیقار جریده" دیمک لازمدر. زیرا "چیققان" سوزی یالکنز حدوٹ افاده ایدر، تجددی افاده ایده مز. رساله، کتاب کبی شیلرده چیققان سوزی جائز اولو بیلور ایسه مده، جریده، مجله کبی مطبوعاتده چیققان سوزی جائز دگلدر.

شو ايکى بنا آراسنده شويله بر فرق يالکيز بنم نظرم دگلدر، بلکه لسانمیزک گوزل هم مهم قاعده سيدر. هم عثمانی شیوه ده، هم قازان شیوه سنده ادیب لریک لسانلرنده هم قلملرنده کثرتله استعمال قیلنور.

شمس الدین سامی بک افندی حضرتلری اثرلرینک هر برنده، باخصوص، سفیللرده کلهچک زمان بنالرینی وصف معنالرنده استعمال ایتمشدر. سفیللرک مقدمه سنده ش. سامی بک جنابلری دیمش:

«قانونلرک اخلاقک تأثیر یله، عالم مدنیتهک ایچنک — صنعی جهنملر خلق ایدر، هم ده قدر الهی یه بر قدر بشری قاریشدرمغه چالیشور — بر مجازات بولند قچه» شو غایت گوزل جمله ده ایدر کلمه سیله چالیشور کلمه سی وصف معناسنک استعمال قیلنمش کلهچک زمان بنالریدر.

سفیللرک ۱۰۳ نجی صحیفه سنده دیمش:

«یاننده بر بختیارلق شعله سی آلتنده یاشار، کندوسی کبی کوچک، ایکی مخلوق کورور ایدی».

شو جمله ده یاشار کلمه سی «ایکی مخلوق» کلمه لرینه وصف اولمق اوزره استعمال قیلنمشدر.

سفیللرک بر یرنده دیمش:

«تفکره طالمش انسان اش سز دگلدر. بر کورنور، برده کورنمز مشغولیت واردر»

شو جمله ده «کورنور» کلمه سیله «کورنمز» کلمه سی «مشغولیت» سوزینه وصفدر.

تورکلرک ائک بیوک شاعرلری عبدالحق حامد بک «مقبر» ده دیمش:

«همپای سکوت روزگاری قارشده یورر طورور مزاری.»

شو جمله ده «طورور» سوزی «مزاری» سوزینک صفتیدر.

تورکلرک ائک بیوک محررلری ائک واقف مؤرخلری مراد بک کبی بیوک بر ادیب ده کلهچک زمان بنالرینی وصف معناسنده استعمال ایدر. اوزینک

آغراغی التون بهاسنه طورور "تاریخ ابوالفاروق" کبی غایت مهم اثرننده مرادبک جنابلری کلهجک زمان بنالرینی احياناً وصف معناسنه استعمال ایتمشدر .
اڭ بیوک محررارمزدن اسماعیل بک غصیرینسکی، احمد بک آغایف، یوسف بک آچوره کبی ذوات — وصفڭ تجددی دوامی مطلوب صورتلرده کلهجک زمان بنالرینی استعمال ایدرلر .

بن اون اون ایکی یاشلک بر بالا ایکن، آنام آغزندن شو بیتلری یادلامش ایدم: مقابردن گذار ایتدم، عجائب مردمان کوردم

قاره طوپراغڭ آلتنده یاتور جسم بی جان کوردم .

شو بیتده یاتور کلمهسی "جسم" سوزینڭ صفتیدر .

کلهجک زمان بنالرینی وصف معناسنده استعمال ایتک یالکیز عثمانی شیوهسنه مخصوص دگلدر . لسانی درست، حسیاتی بیوک، متأثر، گوزل شاعرمرز عبدالله افندی توقایف جنابلری "کوکل بیمشلی" نده دیمش:

"آغار صو، طاتلی صالحون صاف عجائب جیشمه لر، کوللر،"

"قواقلقلرده صایرار صاندوغاچلر همده بلبللر"

شو جملهده آغار کلمهسی "صو" سوزینڭ، صایرار سوزی

صاندوغاچلر سوزینڭ صفتیدر .

کلهجک زمان بنالری لسانمزه وصف معناسنده کثرتله استعمال قیلنور . تجددی، دوامی افاده ایسه، یالکیزکلهجک زمان بناسیله اولور . یازوچی، یازار، یازان وصفلری آراسنه کلی فرق واردر، برینڭ معناسینی دیگری افاده ایتمز . لسانمزه کلهجک زمان بنالرینڭ متعدد، مختلف استعماللری واردر . صرف نهموزڭ کتابلری او استعماللری، نه دندر، بیان ایتمه مشلر .

(۱) کلهجک زمان بنالری لسانمزه احياناً اسم اولور .

فعللرڭ اسم کبی استعمال قیلنمقلری یالکیزکلهجک زمان بنالری نهده مخصوص

دگلدر . کچمش زمان بنالری ده احياناً اسم کبی استعمال قیلنور : دیدی قودی،

توره دی، میراث بییدی، سوپورندی، طارانندی، اوزادی، کیلیدی کیتدی کبی .

(۲) اوقور اوقوماز، آڭلار آڭلاماز، کورور کورمز، بيلور بيلمز، ياتار ياتماز، يانار يانماز، اولور اولماز کبی ایکی سوزدن مرکب بنالر — لسانمزه یا تیزلگی یا خود ضعيفلگی افاده ایچون استعمال قیلنور.

صرفمز، نومز کتابلرنده شو استعماللرک هیچ بری بیان قیلنماش. کله جک زمان بنالرینگ قازان شیوه سنه مخصوص دهابر استعماللری واردر: یازارغه، کیاورغه، یازار ایچون، کیلور ایچون کبی. یازارغه، کیلورگه کبی بنالر یالکز قازان شیوه سنه مخصوصر. سطحی ملاحظه لره قناعت ایدر صرفیون بویله بنالری مصدر گمان ایتمشلر. اوقدر خطا فکری قبول ایتدکن صوڭ، اوقورغه، اوقوغه اوقو بنالری آراسنده بولنور فرقلری ده بیان ایتمک لازم ایدی. لکن او فرقلری بیان زحمتنه، نه دنر، تنزل ایتمه مشلر.

صرفمز نومز ایچون یگی کتابلر یازمش مؤلف افندیلر لسانمزه اشتقاقلرندن، مشتقلرک معنالرندن احياناً غفلت ایدرلر. غفلتلری اکثریاً غایت فاحش خطا اولور.

مثلا: لسانمزه ایتدیگی، یازدیگی کبی بنالر واردر. بویله بنالر، «تاتار صرفی» بیاننه کوره، ماضی اخیرینه گی یاغی آرتدلوب، حاصل اولمش صفت یا اسم بنالری ایهش. شو قدرده خطا شیلری یازار قلم لسانمزه همه قاعده لرنندن همه اشتقاقلرندن غفلت ایدر ایسه ده، معنوردر. لکن ایتدکلری یازدقلری کبی بنالردن غفلت ایتمه مک هر حالده لازم ایدی.

ایتدیگی کبی بنالر «گی» ایله «ایتدی» دن ترکیب قیلنمش ایسه، او بنالرک ایتدکلری کبی جمعلری، عجباً، نصل جز لردن ترکیب قیلنمش اولور؟ اویله بنالرک مفردلرنده جمعلرنده لسانمزه هر وقت اضافه التزام قیلنمشدر. اگرده اویله بنالر «گی» ایله غائبدن ترکیب قیلنمش ایسه لر، اضافه معناسی بالکلیه باطل اولمازی؟ (اویله بنالردن قازان شیوه سنده اضافه سز استعمال قیلنور یالکز بر طاشلاندق کلمه سی واردر.)

صرفمزک نومزک بازارده وار شو کونگی کتابلری گوزل لسانمزه

قاعدہ لرینی نحوینی درست صورتده بیان ایدمه مشلر. احوال اجتماعیه مزی تصویر ایدر محررلرمز، رومان یازار ادیبلرمز، گوزل اشعار انشا ایدر شاعرلرمز اوزلرینک لسانلرینی برآز اصلاح ایتسه لری ایدی گوزل اولور ایدی. او وقت صرفمز نجومز کتابلری ده اصلاح قیلنور ایدی. شوکون «ادبیات» اسمی ویرلمش کتابلرک لسانلرنندن ده، مسلکلرنندن ده، رولرنندن ده بن راضی دگلم.

= ۴ =

ادبیاتمیزک کله جگی.

شاولی دیکیز، یل اوره در،
 یلکانن کیرگان کراب.
 تون وکوندوز اول یوره در
 یول بارا، یات ایل قاراب.
 چیقدی یلر، قوبدی طولقون
 ایل کرابن یل سوره
 قایسی یوللر، نینده ی اوبقون
 طارتا بزنی جان صوراب.

دردمند

محترم شاعرمز دردمند حضرتلرینک شو دورت بیتی — روسیا مسلمانلری شاعرلرینک، بلکه عموم تورک شاعرلرینک بلاغت لسانیه لریله شو کونه قس سویلنه بیلمش گوزل شعرلرکده اک گوزلیدر.

بزم شو کونگی احوال اجتماعیه مزی احوال ادبیه مزی دقیق صورتده تحلیل ایدوب، اوزاقدن کورور کوزیله استقبالمزه اوزون زمان نظر ایتدکن صوگ، دردمند حضرتلری دهشتلنمش کوکلله امیدسزک لسانیه اوبلیغ بیتلری سویله مش اولسه کرک.

شو کونگی حال مزی، همده شو حالمزک نتیجه سنده کله بیله جک دهشتلی استقبالمزی شو دورت بیتندن ده آچیق، شو دورت بیتندن ده مفید تصویر

آید بیلور سوز لسانمزه بولماسه كرك. لکن شو دورت بیتدن امیدسزلك نظری آگلانماسه ایدی، كوكللمزه شو شعرك تأثیری دها گوزل دها قوتلی اولور ایدی، امیدمزی اوزمك، جانمزی ایزمك بدلنده، روحمزه قوت، قلبمزه امل، وجودمزه جان ویرور ایدی.

شو كونگی حالمدن دردمند شاعرک تأثرینه کوره،

حیات دیکزنده مدنیت حاللرینک کوچله ویله یلکنلرینی کیوروب حرکت حاضرنمش ایل قارابی—اوز قوتیله اوز اراده سیله دگل، بلکه هر طرفدن اوینار داو اوراغان قوتیله، دهشتلی طولقونلار آراسنده معلوم دگل یوللردن یات ایللره قاراب سورولمکده، خراب ایدر اوبقونلار آغزینه اختیارسز طارنلمق ده. دردمند شاعرک دهشتلی تأثری، شو درست سوزلری بزم شو كونگی حرکتیمزک کله چکنه نظرله سویلنمش اولسه كرك. یوقسه، «فایسی یوللر، نیندی اوبقون طارتا بزنی جان صوراب» دیمز ایدی. زیرا اولگی حرکتلرک یوللری، همه مزی خراب ایتمش اوبقونلری بزه ده، دردمند حضرتلرینه ده همه تفصیلاتیله معلومدر.

اولگی حرکتلرک یوللری، اوبقونلری حقنده بوراده بر ایکی سوز سویله مک زائد اولماسه كرك.

شارع کریم سید الوجود علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک واسطه سیله انسانلره تعلیم قیلنمش اسلامیت گوزل شریعت اجتماعیه، غایت گوزل شریعت عملیه ایدی. یعنی حیات انسانیه بی اصلاح، هیئت اجتماعیه حاللرینی ترتیب یولنده عمل—اسلامیتک اک مهم مقصدی ایدی. بوکا کوره، قران کریم هیئت اجتماعیه اساسلرینی نصل بیوک اهتامله بیان ایتمش ایسه، مدنی معاملهرک اوفاق جزئیاتلرینی ده او قدر بیوک اهتامله بیان ایتمشدر.

اجتماعک اصول کلیه لرینی، اوفاق جزئیاتلرینی عدالت، منفعت، مصلحت اساسلری اوزرینه بنا ایله بیلور عمل—اسلامیت ده هر حالده اک مهم مقصد ایدی. مدنیتدن صلاحدن اک بعید بدویت عالمی اسلامیت روحیله بر قاچ

سنه تربيہ قیلندقدن صوڭ، اڭ اول اوزلرينڭ حاللرينى اصلاحلرى، صوڭره ديگر دولتلرى اوزلرينه قيصه بر مدتده تسخيرلرى بزم دعوايمزه غايت گوزل شاهد اولاييلسه كرك.

صلاح، عمل دوام ايتمش مدتده اسلاميتڭ قوتى همان آرتدى، او وقت عالم مدنيتده اڭ بيوك رياست اسلاميت النده ايدى. اگرده اسلاميتنى عملدن آيورمش بر بليہ او وقت اسلاميت عالمنده ظاهر اولماسه ايدى، اسلاميتڭ قوتى، رياستى همان آرتار ايدى، شو كون ير يوزينڭ اوزىده، خريطهسىده تمام باشقه بر رنگده اولور ايدى.

لكن عالم اسلاميتده عمل هم فعاليت روحى اوزاق قالمادى: عجم مدنيتى واسطه سيله رفاهيت، سفاهت، عشرت، بطالت طاعونلرى حكومت دائرهلرينه، اغنيا طبقه سنه تامور سالدى. اسلام دولتلرينڭ، ظلم يولييله طوپلانمش، وار قدر ثروتلرى دولت منفعتلرينه دگل، بلكه حكومت دائره لرينڭ سفاهتلرينه اسراف قيلنور اولدى.

بوندن صوڭ عالم اسلاميتده دها بيوك بر فتنه چيقمامش اولسه ايدى، يالڭز اومدهش طاعونلر اسلاميت وجودينى، احتمال، خراب ايدهمز ايدى. زيرا عمل هم فعاليت قوتيله ير يوزينڭ همه خزينه لرينى الده ايدہ بيله جك دولت حكومت دائره لرينڭ نهايتى يوق سفاهتلرينه ده بلكه تحمل ايله بيلور ايدى. قدر الهى قوتيله تدبير قيلنمش فتنه اوياندى: يالڭز نظرياتدن وهمياتدن عبارت يونان فلسفهسى ترجمه قيلندى، اسلاميتڭ هم قلبى هم دماغى اڭ مهلك زهرله زهرلندى. اسلاميتڭ همه علومى — عملى مادى بر پارەلك فائدهسى يوق بيهوده نظريات دائره لرينه محصور قالدى.

اسلاميتڭ شريعت اجتماعيهسى، شريعت عمليهسى — عملده اثرى يوق بر شريعت نظريه، شريعت فرضيه اولمق درجه لرينه قدر ايندى. اسلاميتڭ صاف هم ساده عقيده الهيهسى علوم كلاميه جهلياتيله تلويث هم تحريف قيلندى. قلبلرىده دماغلرىده نظرياتله خلافياتله مشغول قالمش اهل اسلام —

اجتماعی، اقتصادی، مدنی حاللری بالکلیه اهمال ایتدی، یعنی اهمال ایتیمه مجبور اولدی. شو اهمال اقتضاسیله اولسه کورک، عالم مدنیتده ریاست کورسیلرینی اهل اسلام دیگر ملتره برافندی ده، عاقبت، اسارت زنجیرلرینی گویا اوز ایله اوز اختیار یله اوزینک رقبه سنه طاقدی.

عالم اسلامیتده اوگی عصرلرده اویانمش او بیوک فتنه، بر قاچ عصر دوامی برکه سنده، همه عالم اسلامیتی، مسجدلری، مدرسه لری، خانه لری، مجلسلری تامیله استیلا ایتدی. معناسز، بوش بیهوده نظریاتدن بحث ایدر، بونک اوزرینه همه علمی انکار ایدر کلام کتابلری اسلام مملکتلرینک هر قطعه سنده تألیف قیلنوب، حکومت قوتیله ترویج قیلنور اولدی.

شو کون بز او کتابلری اوقور ایسه ک، تعجب ایدرز. او قدر بیهوده شیلری یازمش قلملره، اویله شیلری فکر ایتمش عقللره، او قدر اوفاق مسئله لره قناعت ایتمش عالمره، او مسئله لرک هیئت عمومیه سنه “عقیده اسلامیه” نامی ویرمش متکلملره بز او وقت البته استخفاف کوز یله نظر ایدرز.

آلکز غزالی کبی بیوک امامک قلمیله یازامش تهافتی، آلکز ابن رشد کبی گوزل متفلسف قلمیله یازامش تهافت التهافتی. سویله کز، زنهار، شو ایکی کتاب کبی کتابلردن قیمتی وار بر سوز، فائده سی وار بر فکر آله بیلورمی؟ کورکز هندسه هیئت علملرنده اعتباری وار نصیر الدین طوسی قلمیله یازامش تجرید کبی کتابلری؛ کورکز او کتابلره مقابله یامدافعه یولیله تألیف قیلنمش بیوک مجلدلری، حسابی یوق حاشیه لری شرحلری!

اسلامیت حق ایچون سویله کز، عقل صاغ ایکن، کوکل پاک ایکن، اویله هدیانلری اویلامق سویله مک یازمق ممکنیدر؟

اوقوکز ملا جلال کبی کتابلرده الک بیوک مغروریتله بیان قیلنمش “وجهه خمس” لری، اوقوکز صفات، افعال الله، خلق افعال کبی مسئله لرده اشاعره قلمیله یازامش سوزلری، اوقوکز شیعیلک سنیلک اختلافلرنده اوتانمازدن

سویلنمش غوللری ادبسنلکلی! سوکوره، مقدس دیانت نامنه سویله گز وارمیدر اوشیلرک جنوندن حماقتدن فرقلری؟

نفتازانی عصرندن سوک تورکستان، هندوستان، ایران، تورکیا، عربستان، روسیا مدرسه لرینی چگرگه صارانچه کبی استیلا ایتمش حاشیه لری شرحلری، عموماً فقه، کلام، منطق، اصول، تفسیر، نحو، صرف، حکمت کتابلرینه دائر یازلمش حاشیه لری شرحلری کورگزده، سویله گز او کتابلرده عقلدن فکردن اسلامیتدن بر اثر بولنورمی؟

شو اون بش، یکرمی سطرده کوسترلمش سبیلرک هر بری اوز باشنه اسلامیتدن شوکتک، قوتک، عزتک زوالنه مستقل سبب اولایلدی. او سبیلر هیئت مجموعه سنک تاثیریه اهل اسلام طوکندی، طوتقون اولدی، همه عالم اسلامیت هر یرده هر جهتدن دیگر ملتلرک اللرنده اسپر کبی قالدی. او سبیلرک مهلك نتیجه لری یالگز بونلر دگل ایدی، بلکه اسلامیتدن، شریعت اسلامیه دن، سنن نبویه دن اهل اسلامی محروم ایتدی:

دینی مدرسه لرده اسلامیتدن بر اثر قالمادی. تحصیللری یکرمی اوتوز سنه قدر دوام ایدر تورکستان، هندوستان مدرسه لرنده، اون اون بش سنه قدر دوام ایدر تورکیا، عربستان جامعلرنده صرف، نحو، منطق، کلام، حکمت، فقه حاشیه لری کتاب دیباجه لری اوقومقدن، همده وار قدر سلامتلیگی، اولدقچه گوزل اخلاقی بوزمقدن باشقه هیچ بر شی یوق ایدی.

تورکستان طرفندن، بخارا مدرسه لری کبی اک خراب بر منبعدن بزه سرایت ایتمش اویبوک مرض بزم دینی مدرسه لرمزده دها زیاده فنا بر صورتله دوام ایتدی. زیرا درس اصوللری همان او اسکى اصول ایسه ده، طلبه لرک معیشت اصوللری اخلاق فسادینه دها زیاده مساعد بر حالده ایدی.

دینی مدرسه لر همه عالم اسلامیتده سویله ایدی. اسلامیت منبرلریده بوندن گوزل دگل ایدی. اصلده کوکللره روح ویرمک، دین، ادب، قران تعلیم ایتمک وظیفه سیله تعیین قیلنمش منبرلرک امت اسلامیه ی اغفال ایتمکدن باشقه فائده لری خدمتلری یوق ایدی.

دينڭ مقدس ايكي حرمى — مدرسه لرى، جامعلرى — شويله ايدى.
 او حرم لره محبت ايتمش اعتقاد باغلامش اهل اسلام، او ايكي حرمڭ
 تربيه لرى برکه سنه اولسه كرك، هر شيدن، هم ديندن هم دنيا دن محروم قالدى.
 اهل اسلامڭ شو كونگى مسكنتلرىنى هر يرده اسارتلرىنى استحسان
 ايتمز هر بر انسان — اسلاميته محبت، اهل اسلامى احترام يوليله سويلنمش
 شو سوزلرى استبعاد ايتمزه كرك. عالم اسلامڭ شو كونگى مسكنتلرىنى
 اسارتلرىنى اسلاميتڭ اوزيله توجيه ايتمه ين هر بر مسلم بزم توجيه لرمزى
 قبول ايده بيلسه كرك. اسلام دولتلرينڭ تاريخلرينه دقتله نظر ايدن هر بر
 انسان — تاريخ صحيفه لرينڭ هر بر نده بزم سوزمى تصديق ايدر شاهدلرى
 كورسه كرك. اسلاميتڭ هم اهل اسلامڭ كله چك لرندن اميد اوزمه مش هر بر مسلم —
 اسلاميتڭ تاريخنه استقبالنه شو زاويه دن شويله بر دور بينله نظر ايتسه كرك.
 بن شو نظرمى يازار ايكن، شو كونگى حالمزڭ سياسي لرم قلميله يازلمش
 كوسترلمش سببلرندن غافل دگل ايدم. سياسي لرمڭ قلميله كوسترلمش سببلر
 يوقارى ده بيان قيلنمش سببلرڭ، بنم نظرم ده، فرعلر يدر. اگرده بزم سببلرمز
 زمين حاضر له مش، يول آچمش اولماسه ايدى، سياسى سببلرڭ اثرى بولنماز ايدى.
 كله چك صحيفه لرمڭ بر نده شو مسئله يه يگين قايتمسوق كرك. بوراده
 «ادبياتمزمڭ كله چكى» مسئله سنه دوام ايده يك.

صوڭ زمانلرده عالم اسلاميت غفلتن اوياندى، عالم اسلاميته انتباه
 باشلاندى ديمك جائز ايسه، انتباه اڭ اول توركياده باشلاندى ديمك ممكن
 اولسه كرك. لکن او انتباه ملتڭ انتباهى دگل، بلکه حكومتڭ «انتباهى» ايدى.
 توركيا حكومتى ملت ده، دولت ده وار قصورلرى آڭلادى، اصلاح
 چاره لرىنى ده آرادى. فقط، موفق اولمادى. زيرا مملكتڭ اوزنده آرانمق
 بولنمق لازم چاره لرى طيشدن آرادى.

مكتبلرى، دينى مدرسه لرى، جامعلرى، شرعى محكمه لرى، مشيخت
 اسلاميه ي، نكيه لرى، خلق ده ديانتى اوز حاللرينه بر اقوب، ملتڭ اجتماعى

حالمردن دولتک اقتصادى حاجنردن تماميله غفلت ايتمش کبى اولوب، حکومت اوزينک همه اجتهاديني يالکيز سياسى، عسکرى مسئله لره حصر ايتمش ايدى. ملتده سواد يوق. دىنى مدرسه لرده ديندن، علمدن، عقلمدن، اخلاقدن اثر يوق. تنبللىگى غفلتى تلقين ايدر خطيب لره مشغول منبر لرده روح يوق. جاهل ظالم حاکم لره طولو محکمه لرده حقوقدن، عدالتدن، حقانيتدن خبر يوق. شريعت اسلاميه به خدمت ايتمک وظيفه لرينه تعيين قيلنمش مشيخت اسلاميه ده — اهل اسلامى غرب سياسيلرينک معرفتيله يا هوالريله ترتيب قيلنور قانونلردن نظاملردن مستغنى ايدى بيلور قدر اهليت، اقتدار يوق. مشيخت اسلاميه اعضالرنده — افاده سز «فتاوى» لرى بيک زحمتله مطالعه ايدى بيلمکدن باشقه بر هنر يوق. دولتک همه خراجنلرينى يوکله مش خلقک معيشتلرى احوال اقتصاديه لرى حقنده فکر ايدن آدم يوق.

يعنى اک مهم اصلاحات حقنک حکومت هيچ بر تشبثده بولنمادى. طيش دن آنمش اوفاق اصلاحات «خسته وجود» اوزرنده اهميتى يوق زينت کبى قالدى. اوفاق اصلاحاتک فائده لرى ده ضرر لرندن زياده دگل ايدى. زيرا غربدن آنمش اصلاحات آرقاسنده غربک همه فسادى، همه بوز و قلغى ده کلى. عجمدن فالمش سفاهت، غربدن آقمش فساد، برله شوب — خلقک ملتک ادبى اجتماعى حاللرينى دها زياده بوزدى.

شو غايت آغر سوزى اثبات صدنده، بلکه اثبات اقتدارنده دگلم. بوراده يالکيز شو قدر ديه بيلورم که:

روم ايلي، آناتولى، سوريا، عراق کبى اک برکتلى قطعه لرى وار گوزل يرلرينى تجارندن زراعتدن عمارتدن بالسکليه محروم قيلوب خراب ايتمش، ابتدائى مکتبلرک حاللرينه هيچ بر وقت التفات ايتمه يوب، ملتى سواددن تماميله محروم براقمش، بوئکله برابر «خلافت کبراي اسلاميه» بى قورى دعوادن باشقه بر سياست بر تدبير کوره مه مش حکومت — ملتى مدنيت يوللرينه سوق ايدى بيلدى. يعنى:

یالکز استانبولده دگل، بلکه شهرلرک قصبه لرک اکثرنده، قهوه خانهلر، قازینولر، قافه شانتانلر، قراءتخانه نامی ویرلمش لافخانه لر، لاقردی قلوبلری، بیراخانه لر حکومت علیه هم مشیخت اسلامیه مساعده سیله آچیلوب، اولده زحمت سومز خلق، شطرنج، دامه، طاوله، کاغد، قمار اویونلرینه، یاوروپا مسکراتلرینه، دیدی قودی قونشمه لرینه، نتیجه سی نزاع غوغا اولور "محبت صحبتلری" نه ده ز یاده عادتلندی. حتی شو "مدنیت" عائله خانهلرینه قدر سرایت ایتدی. سفاهتک، بطالتک شو قدرنده تقلید کفایه ایتمه مش کبی، خلق - عائله لری، بلکه بوتون ملتی خراب ایدر فحشیات جهتلرنده ده یاوروپایه تقلید ایتدی. هم حکومت هم مشیخت مساعده سیله فحشخانه لر، عهوم خانهلر اوفاق بیوک شهرلرک هر برنده میدان آلوب، قانون حمایه سیله اولسه کرک، کیجه کوندوز، علنی صورتده، حاجیلری، زائرلری، مهمانلری دعوت ایدر قدر قوت هم مدنیلک کسب ایتدی. فحشیاته ده ز یاده رواج ویرمک ایچون اولسه کرک، یتیم بالالری طول خاتونلری "قضا وقدر" مرحمتنه براقمش حکومت — فاحشه لری حمایه ایدر طبیبلر اردوسی تشکیل ایتدی.

سفاहत بابلرینک هر برنده یاوروپایه تقلید ایتدیه بیلن حکومت علیه هم مشیخت اسلامیه منتظم مکتبلر، علوم فنونک هر نوعنه هر قسمنه مخصوص جمعیتلر، ادبی محفللر، فنی مجلسلر، تجاری شرکتلر، صنائعک اعمالک اختلافنه کوره مختلف فابریقه لر کبی حیات هم مدنیت روحلری خصوصاننده، نه دندر، فکر یورمادی. قازینولره، قافه شانتانلره، مسکراته، فحشیاته مساعده ایدرک ملتی خراب اولمق وادیلرینه سوق ایده بیلمش حکومت هم مشیخت — تله غراف، تله فون، تیمور یول، واپور کبی حیات هم مدنیت طامورلریله سیگیلریله وطنی معمور ایتمک غمنده، نه دندر، بولنمادی.

سفاهتدن فحشیاتدن صاقلامق، اخلاق پاکلگنه وطن معموریتنه خلقتک راحتنه خدمت ایدر تدبیرلرده بولنمق اسلامیت ادبنه، شریعت اسلامیه روحنه ده ز یاده موافق ایکن، ملت ایچون سفاहत فاپورلرینی ائک کیلک صورتده آچمش

حکومت هم مشیخت اسلامیة — معارف، صنائع، عمل، اجتهاد کبی جدی
خصوصاً دره یاور و پایه تقلید ایند ر م ک تشبثارنده، نه دندر، بولنمادی.

کوکلری پارچه لاماد قجه ملاحظه سی تصویرى ممکن دگل شو حاللری
بیانندن سکوت ایده یک. اوز ادبیات مژک کله جگی حقنده بر فکر آلمق، بر شاهد
کوستر م ک ملاحظه سیله، بوراده تورکیا ادبیاتنه علی الاجمال نظر ایده یک.
اولاً ادبیات عثمانیه ده قبول قیلنمش لسان مسئله سی.

تورکلرک یگی ادبی اثرلر نه لسان اکثریتله خطا هم ضعیف اولور. خطا —
جمله لرک هم مفرد لرنده هم ترکیبلرنده بولنور. «ادبی» نامی ویرلش لسانلرنده
تکلف، افاده سزک عمومی بر حالدر. اسکی قلمله یازلوب حاضرلنمش هیئت،
ریاضت، تشریح کبی فنونک لسانلرنده صحت بولنور ایسه ده، یاور و پا اثرلرندن
یگی قلمله ترجمه قیلنور فنی ادبیات ده هر جهتدن گوزل هم درست لسان
بولنماز. بعضاً «جنتک اسباب اجتماعیه سی» اسملی اثرک لسانی کبی تمامله
خطا، افاده سز، تکلفی اولور.

لسان ده اک ابتدائی رکن — درستلکدر، یعنی مفرد لرک ترکیبک لسان
قاعده لرینه تمامله موافقتیدر. ادبیات عثمانیه ده لسان درستلگی مطرد صورتده
بولنماز. ترکیب — اکثریتله عجمی اولور؛ مفرد لرنده خطا — کثرتله بولنور.
باخصوص، یالکیز یاور و پا تربیه سی کور و بده، عربیاتدن فارسیاتدن خبری
آز آدمک قلمله یازلمش رساله، یا لسانیله سویلنمش نطق اولور ایسه.

درست لسان ده اک گوزل جهت — لسانک سامعلرینه، اوقوچیلرینه
مفهوملگیدر. جمله درست دگل ایسه، او جمله سوز اولماز، کلام اولماز. جمله
آکلانماز ایسه، او یله جمله ادبی اولماز. آکلانمق ادبیلک ده اک مهم رکندر.
لسان — عجمی ترکیبندن، اجنبی کلمه لردن نه قدر پاک اولور ایسه،
او لسان او قدر گوزل اولور، او قدر ملی لسان اولور. ملی لسان ده درستلک،
آسانلق بولنور ایسه، اشته او لسان ادبی لسان اولور، بلیغ لسان اولور.
ادبیلک ده شو اوچ رکنی — درستلگی، آسانلغی، پاکلگی — اعتبار

ایدر ایسهك، ادبیات عثمانیهی ادبیلکدن تمامیله محروم بولورز. لسانی — خلقك عمومه یا اکثرینه آکلانور گوزل بر اثر ادبیات عثمانیهده بولنماز. عرب، فارس ادبیاتنه صوقور تقلیدك نتیجهسیدر! تورکرده وزنچیلر، بدیعچیلر، عاشقنلر، مجنونلر، درویشلر بولنور. لکن گوزل شاعرلر، خلقك حاللرینی ذوقلرینی حسیاتلرینی گوزل تصویر ایتمش کاتبلر، اوقوچیلرینه پاك ذوق گوزل حسیات ویره بیلور بیوك ادبیلر ادبیات عثمانیه دنیاسنده یوق کبیدر. «تورفنده می طرفه می» کبی یکی اوچ اثری استننا ایدر ایسهك، ادبیات عثمانیهده گوزل بر شی یوق دیمك میکندر.

ادبیات عثمانیهده لسان جهتیه بولنور قصور غایت بیوکدر. خلقك علومدن معارفدن محرومیتی، مطبوعاتك غایت آغیر حرکتی، خلقك ادبیات ادبیاتك خلقه یاتلغی کبی حاللرک هر بری لساندن ناشیدر.

ثانیاً، ادبیات عثمانیهده کثرتله بولنور رومانلر، روایتلر مسئلهسی. تورکیاده شو کونگی ادبیاتك الك بیوك قسمی کوکلی حکایه لردن، خیالی رومانلردن، عشق مناسبتلردن عبارتدر. رومانلرک، روایتلرک اکثری ده تورکرک حیات ملیه لرینه بر پارهك مناسبتی اولمایوب، یاوروپا حیاتنه، فرانسنلرک سفاهتلرینه فحشیتلرینه دائر اولور.

مدنیتك غایت بیوك درجه لرینه ترقی ایتمش یاوروپا خزینه لرنك بولنور علوم، معارف، فنون، صنائع کبی جدی شیلره وار قدر همتلرینی صرف ایتمك لازم ایکن، جدیت دنیاسندن طاشلانمش عشق رومانلرینی سفاهت حکایه لرینی ترجمه ایتمك تورکرک نه سیاسی، نه دینی ادبی، نه اقتصادی حاللرینه هیچ بر وجهله مناسب دگل ایدی.

یاوروپا قلمیله تألیف قیلنمش رومانلرک اکثری یالان عشقله اوفاق عادتله طولو اولوب، مدنیت دنیاسنده وار فسادی، وحشیتی تصویر ایدر. اویله رومانلر عفت هم ادب دائره لردن اوزاق اولور. اویله رومانلرک بری گوزل قلمله یازلمش اولسه، بیانده بولنور سحر قوه سیله، اوقوچیلرک عقللرینه

کوئللرینه تأثیر ایدر، گوزل اخلاقی، وار قدر ادبی ضائع ایدر، حقیقتلره قارشى انسانك کوئلنده صافلانور احترامى کسر ایدر، انسانك کوئلنه فکرینه زهر القا ایدر، صاغ فکر، طوغرى نظر، سلامت محاکمه انسانده قالماز.

یاوروپا ترقى ایتدی، لکن رومانلریله روایتلریله دگل، بلکه تجاریله، جدی عمللریله، صنائعیله، علمویله، معارفیله ترقى ایتدی. عشقى رومانلرک، خیالی روایتلرک مدنیت حرکتلرینه سکنه، حیات پاکلگنه خلل ویرمکن باشقه نتیجهلری البته یوق ایدی.

هر بر ملتک حیاتیله ادبیاتی آراسنده بیوک ارتباط وارد. ملتک حیات ادبیاتنه، یاخود ادبیاتی حیاتنه تابع اولور.

اولگی عصرلرده اسلامیت فتوحاتله سیاستله مشغول ایکن، ادبیات اسلامیه قائلردن، شجاعندن، غلبه‌دن، غنائمدن، آنلردن سلاهلردن، سیوفدن بحث ایدر ایدی. او وقت اهل اسلامک افکار عمومیه‌سی غایه ملیه‌سی بوندن عبارت ایدی. سوگره عالم اسلامیتده سیاست، فتوحات طاشلاندى، کبار طبقه‌سنده رفاهیت، سفاهت، ذوق، صفا، عیش، عشرت باشلاندى. خصوصی هم عمومی مجلسلرده سوز اکثریاً قزلره، اوغلانلره، شرابلره، غنالره، رقصله دائر اولور ایدی. بوکا کوره او وقتک ادبیاتی‌ده می و محبوبدن، قد وقامتدن، زاف ابرودن بحث ایدر ایدی.

ادبیاتک اک گوزل وظیفه‌سی‌ده ملتک افکارینه احوالنه ترجمان اولمقدیر. لکن فرانسه رومانلرندن، ایتالیا جنایتلرندن ترجمه طریقیله وجوده کلمش ادبیاتده ملتک افکارینه احوالنه ترجمان اولما بیلیمک فضیلتی البته بولنه‌ماز. او یله ترجمه‌لرده یالکز تلقین قوتی بولنور. یاوروپاده وار اخلاقی، عادتلری، سفاهتی، جنایتلری اوچویلرک دماغلرینه کوئللرینه ساحرانه تلقین ایدر، ساده‌لگی، پاکلگی صاغلی بوزار، ملیتی معنوی صورتده محو ایدر. دیگر لساندن ترجمه قیلنور عشق رومانلرینه، خیالی روایتلره بنم نظر م شودر. مدنیت یوللرینه بزدن بایتاق ایلك یونه‌لمش تورکلرک ادبی لسانلرینه،

رومانلرينه دائر نظرمى يازدم. اوز ادبياتمىزنىڭ كلهجى حقنىڭ بىر سوز سويلەمەك دايعەسىلە ايدى.

شو كونكى ادبياتمىزدە، عياض افندى اسحاقى، فاتح افندى اميرخانى كىي ادبىلرمىزنىڭ اثرلارنىڭ لسان جەھتتەلە درستلىك يوقىدۇر. عربى فارسى كەلمەلەرە يالىڭىز دىشمىنلىك فىلسەفىسىلە يازلور اثرلرمىزنىڭ لسانلىرى دەها بدىر اولورۇ. سوادى وار آدملىرىڭ ھەر بىرىنە آڭلاتمىق دەواسىلە يازلور فىنى رسالەلرىڭ، سىياسى ماقالەلرىڭ، دىنىي اثرلرىڭ لسانلىرى احياناً ھەم خىطالورۇ، ھەم آڭلانماز اولور. عادى سوزلرمىزدە، ھەمدە جىرىلرمىزنىڭ ستونلرنىڭ قىلنوب كىتمىش لسان — اكثرىتەلەر وسلاشمىش لسان اولور. جىرىنە ماقالەلرنىڭ، عادى صەحىپىلەردە حاجت اقتىضاسىلە دىڭل، بلىكە يالىڭىز عادىت ھكىمىلە ايندى روس سوزلرىنى بايتاق استىعمال ايدىرۇ.

شوكون اهمىتى يوق كىي كورنور شو خالىڭ عاقىبتى گوزل اولماسە كرىك. شو خال — لسانمىزنىڭ اوزىدە بولنور قىصور دىڭل، بلىكە ادبىلرمىزنىڭ قەلملرنىڭ مىخىرلرمىزنىڭ نظرلارنىڭ بولنور بىر مىسالىدە، بىر التىفاتسىزلىكىدۇر.

ادبياتمىزى آسانلاشمىق دەواسىلە خىطالسانىدە قىبول ايدىر ايسەك، عربى فارسى كەلمەلەرە يالىڭىز دىشمىنلىك فىلسەفىسىلە روس سوزلرىنى استىعمال ايدىر ايسەك، ھەم زىھىتلىرىڭ كەجەك كونلردە بىھودە قىبقار.

لساننىڭ آسانلىقى سادەلىكى گوزلدىر، بلىكە لازىمىدۇر، لىكن آسانلىق اىچون خىطالىق شىرط دىڭلىرى. آسان لسانلە خىطالسانى فرق اىتمەيۇب، آسان يازمىق بىھانەسىلە خىطال يازمىق مقىبول اولماسە كرىك.

سوادى وار ھەر بىر آدم فەھم ايدىر قىدر آسان اولور ايسە، بىيان ھەم لسان قاعدەلرىنە ھەر جەھتتەلە طوغرى كلور قىدر درست اولور ايسە، اشته اولىلە لسان ادبى لسان اولور.

لساننىڭ ادبىلىگىدە اڭ مەھم رىكن (اىكىدىر: ۱) آسانلىق، ۲) درستلىك. شو اىكى رىكىدىن اڭ مەھمىرىدە درستلىكىدۇر. درستلىك سوزنىڭ سوزلىگىدە، آسانلىق ايسە، سوزنىڭ يالىڭىز بلاغىتنە شىرطلىرى.

لسانك ادبيلگى — علمى اصطلاحلىرى قوللانمق، ياخود عربى فارسى كىي يات سوزلىرى آلمق معناسنده دگلدنر. حاجت يوق ايكن، يات سوزلىرى آلمق تكلف اولور، اورون سز آلمق بيوك خطا اولور.

بنم نظر مده اڭ بيوك ادبيلك آسانلق ايله درستلك ده اولور. آسانلىق مفردلرڭ اوزلسگيله، ياخود تركيبڭ گوزللسگيله اولور.

اڭ بيوك اديب — معناسى گوزل، روحى بيوك بر اثرى اڭ آسان، اڭ درست لسانله تاليف ايدن آدمدر.

اويله بيوك ادبيلرى اويله بيوك اثرلىرى بزم ادبياتمز عالمى كلهجك كونلرڭ برنده بلكه كوره بيلور، اميد ايدەيك. لىكن لسان درستلگى هر حالده اڭ بيوك شرطدر. بونكله برابر، لسانمزڭ ساده لسگى ده، يعنى يات سوزلردن پا كلگى ده ممكن قدر مطلوبدر.

بعض معنالىرى افاده دن لسان ياخود قلم عاجز اولاي بيلور. او وقت عربى، فارسى، روسى، فرانسوى كىي يات سوزلىرى آلا بيلور. عيب دگلدنر، احتياج هر لسان ده بولنور. ضررى ده آغراقى ده يوقدر، زيرا بو كون ياتلق حسبيله آكلانماش سوز يارين اوز اولورده آكلانور. مفردلرڭ ياتلقى موقت بر آغراقدر، كيتدكجه، انشاء الله، زياده لسه جك منتظم مکتبلرمز بر كه سنده، لسانمز قبول قيلنمش عربى فارسى كىي يات سوزلر اوز مالمز اولور. لىكن شو كونگى لسانمزده درستلك بولنماز ايسه، شو كونگى ادبياتمز كلهجك ادبياتمز نيگنر اولمق شرفندن البته محروم قالور، بلكه طاشلانور. بونكله برابر، ادبياتمز غايت بيوك سكته ويروور، كلهجك كونلرده زحمتلر ايجاب ايدر.

شو كون روسياده نشر قيلنور اوفاق بيوك رساله لرڭ اكثرنده مفرد هم جمله خطالىرى آز چوق بولنور. قلم قصورى دگلدنر، بلكه مؤلفك يالگنر بر مساهله سيدر. لىكن غايت گوزل لسانمزڭ هم كلهجك ادبياتمزڭ حرمتنه، مساهله ايتمه مك البته تيموشدر.

اونوتمايق، توركستانڭ توركلرڭ اسكى اثرلرنده، هم ده توركلرڭ شو

کونگی اثرلرنده بزم لسانمز، صرف نحو قاعده لريله برابر، گوزل صورته کمالنه ایرشمشدر. همت اییه لری دیگر ملتلر طاع طاش آستلرندن یات اسکی اثرلری چیقاروب استفاده ایدرلر ایکن، اوزمزك میدانده وار گوزل اثرلومی اهمال ایتمک بزه عیب اولسه کرک.

شو کونگی لسانمز — روسك اسکی لساننه قیاس قیلنه ماز. روسك اسکی اثرلرنده لسان جهتيله قصور اگر بولنمش ایسه، شوکون بزم لسانمزده ده بولنمق لازم اولماسه کرک. شوکونگی ادبیاتمزده وار قصورلرک هر بری موقت صورتله عفو قیلنه بیلور، لکن لسان خطالری عفو قیلنماسه کرک.

شوکون نشر قیلنور کتابلرک هر برنه لسان درستلگی شرط قیلنسه یارار ایدی. ابتدائی مکتب کتابلرنده لسان درستلگی، آسانلغی، یات سوزلردن ممکن قدر پاکلگی شرط قیلنمق البته تیوشدر. کتابک لسانی درست دگل ایسه، او کتابی مکتب پر و غرامنه قبول ایتمک جائز اولماسه کرک.

ادبی هم عادی لسانمزده، کتاب، رساله، جریده لرمزده یات سوزلردن ممکن قدر پاکک گوزلدر، بلکه تیوشدر. لکن لسانک درستلگنه جنایت ایتمه مک، افاده سنه خلل ویرمه مک، تکلف بولنماق، عربی فارسی سوزلره یالکز دشمنلک فلسفه سیله اولماق شرط لريله اولور ایسه.

ضرورت یوق ایکن، لسانک یات سوزلردن ممکن قدر پاکلگی مطلوبدر. لکن هر جهتل درستلک اک برنجی شرطدر.

سوزدن، یازودن اک مهم مقصد آکلانودر. اک ادبی لسان — اک آسان صورته افاده ایدر لساندر. ادبیلکده درستلک اک برنجی شرطدر؛ آسانلق، پاکک اک گوزل زینتدر. حاجت یوق ایکن، یات سوزلری آلمق، ضرورت بوانور ایکن، یات سوزلردن صاقنمق هر بری تکلفدر.

ادبیاتمزک لسانی مسئله سنده بنم فکرم شودر: درستلک، پاکک، آسانلق. لسان مسئله سی صوکنده، ادبیاتمزک مندرجاتی مسئله سنه کلور ایسه ک، مکتب کتابلری، تیاتر اثرلری، عشق رومانلری حقنده فکرمی عرض ایده ایم.

لسان درستلگی شرط قیلنقدن صوڭ، مکتب کتابلرینڭ مندر جاتنه دها زیاده اهمیت ویرمک تیوشدر. مکتب بالالرینه ایمان، علم حال، اخلاق تعلیمی ایچون یازلمش کتابلرڭ اکثرنک یا همه سنڭ آز چوق خطالر هم مناسبتسن لسكر بولنور. یاش بالالر ایچون یازلمش کتابلرده غسلڭ موجبلرینی، حیض نفاس بابلرینی، فرض واجب اختلافلرینی، قضا قدر سرلرینی، خلق افعال مسئلرینی، زیاده عینیت بحثلرینی، خلافت ترتیبلرینی، کوزدن عقلن غائب شیلره متعلق اعتقادڭ تفصیللرینی بیان ایتمک هیچ بر صورتله مناسب اولماسه کرک.

مکتب بالالرینه تعین قیلنه جق اخلاق کتابلرینی وعظ لسانیه، مسکنت قلمیه، زاهدک فلسفه سیله یازمق مناسب اولماسه کرک.

تاریخ مقدس کتابلرینی «انبیا کوندورمک، عذاب ایندرمک، انسانلری خراب ایتدرمک، نبیلرڭ کتابلرینی معجزه لرینی سنه لرینی صایمق» اصولیه یازمق — تاریخ مقدسدن حاصل اولا بیله جک فائدلری بالالره افاده ایتمه سه کرک. بئکه تاریخ مقدسی اخلاق هم دین تعلیملرینه وسیله قیلمق، بیوک نبیلری اجتهاد، صلاح، استقامت، امانت، حکمت نمونه لری کبی کوسترمک، تاریخ مقدس قصه لرینی بالالرڭ روحلرینه عقللرینه مناسب حصه لره خدمت ایتدرمک یولیه یازمق تعلیم اصولنده تاریخ مقدس مقصدینه ده دهاز یاده سیله موافق اولسه کرک.... ادبیاتمزه شو کون وار، بوندن صوڭده بئکه دها زیاده بولنه جق تیاتر اثرلری، عشق رومانلری حقنده بنم فکرم تورکلرڭ رومانلرینه، حکایه لرینه دائر یوقاری ده یازلمش سطرلردن کورندی.

دینمزی دنیامزی خراب ایتمش اولگی حالمدن کله جک کونلرمز ایچون عبرت درسلی آلوب اویانمش ایسه ک، شو کونگی دینی اجتماعی حاللرمزه انتباه کوزیله نظر ایدوب مدنیت یوللارنده ممکن قدر جدیتله حرکتڭ ایندی ضرورلغنه قناعت ایتمش ایسه ک، ادبیلک نامی ویرلمش هر بر اثری یالکیز اجتماعی فائده سیله، فائده لرینڭده جدیلگیله اهمیتیه تقدیر ایدرز.

ادبی اثر — بزم شو کونگی حاجتلرمزه موافق گوزل هم عملی برر

فائده ویره بیلور ایسه؛ عمل، اجتهاد، پاكلك، امانت كى اڭ جدى شيلره بزی كوندوره بیلور ایسه؛ طاملرمرزه توركلك قانى، كوكلمزه فعاليت جانی اوره بیلور ایسه، اشته شویله بر اثرك قیمتی بزم نظرمرزه غایت بیوك اولور. — یوقسه، روس رومانلرینه تقلید یولنده یازلمق حسبیله، دیگر ملتك بیوك خسته لكارینی بزه سرایت ایتدیرمكدن باشقه فائدهسى یوق اثرلر؛ یاخود یالان محبت، بوزوق عشق زهرلریله كوكلمزى زهرلەمكدن باشقه ثمرهسى یوق رومانلر — بزم شو كوئگی حاجتلمرزه موافق اولماسه كرك، كلهجك كونلرده مطلوب سعادتمرزه ده یول آچماسه كرك.

صاف سویو، حقیقی محبت البته مقدسدر، بولنه بیلور ایسه، گوزادر، لکن بزه معلوم شو مدنیت دنیاسنده غایت آذر. یالان محبت، بوزوق عشق ایسه، سفاهت قاپوسیدر، سفالت رهبریدر.

درست، ادبیات دنیاسنده غایت مؤثر فاجعهلر، اڭ گوزل تاریخی رومانلر، بیوك حسیات ویره بیلور اثرلر بولنور. بلیغ قامله، عقیف لسانله یازلمش ایسه، اویله ادبیاتی مطالعه ایتمك آز چوق فائده ویره بیلور. لکن شو كوئگی مدنیتك سفاهتی دنیاسندن آلمش رومانلر، «شنت كلور» كبی ئەکیه تلر، «كوك قوش» كبی معناسی اوفاق حکایهلر — بزه نسبتله فائدهسز شیلردر. «شنت كلور» كبی ئەکیه تلرینه، سفاهته طولو رومانلرینه شو كوئگی مدنیت دنیاسی جنون درجهسنده اهتمام ایدر ایسه ده، بزه، یعنی اسلامیت عالمنه تورك بالالرینه اویله جنونلرنگ اویله اویونلرنگ هیچ بری مناسب اولماسه كرك. معارف، صنائع، تجارت، سیاست كبی اڭ مهم اساسلری، طبیعتده وار همه خزینهلری اوز النه قبض ایتمش مدنیت دنیاسی بر قاچ ساعتلرینی بایتاق ماللرینی اوزینك ئەکیه تلرینه یوقبار اویونلرینه صرف ایده بیلور ایسه ده، مدنیتك اڭ مهم اساسلرینی اڭ ضرور حاجتلمرزی براقوب یالگنر اویونلرینه آلدانمق بزه عیب اولسه كرك.

مدنیت دنیاسی ترقی ایتدی، درست. لکن یوقبار ئەکیه تلریله، سفاهت

رومانلریله دگل، بلکه معارفیله، صنعتلریله، تجارتیله، هر خصوصده فوق العاده اجتهادیله ترقی ایتدی. ترقیات یوللرنده اوز باشمزه حرکت ایده مز ایسهك، مدنیت دنیاسنه تقلید ایده يك. لکن یالکیز کیوم سالوم مودالرنده، معامله عادتلرنده، استراحت او یوللرنده، سفاهت بابلرنده، بیمك ایچمك اصوللرنده دگل، بلکه علوم، معارف، صنائع، تجارت کبی جدی شیلرده تقلید ایده يك. اللهك کیك دنیاسنده بتمز توکنمز آثار طبیعیه وار ایکن، مدنیت دنیاسنده نهایتی یوق علوم، معارف، صنائع اثرلری بولنور ایکن، سفاهت یا عشق رومانلری ترجمه ایتمك، زیفا بویدن کوز قاشدن اصل طاشدن او یون کیچه لرندن محبت حکایه لرندن بحث ایدر اثرلر یازمق — بزم شو کونگی دینی اجتماعی حاجتلرمزه نسبتله خدمت اولماسه کرک.

هر شیدن محرومنغمزی، مدنیت دنیاسنده اعتبار سز لگمزی هر برمز اعتراف ایدرز. ایکی اوچ سطرلق مقاله یازا بیلور ایسهك، ائک اول ملت مزك فقیر لگندن دونلگندن نادانلغندن مطبوعات صحیفه لر نه هر برمز شکایت ایدرز. اعترافمز، شکایتمز درست اولور ایسه، مدنیت دنیاسنده بولنور علوم، معارف، فنون، صنائع کبی ائک مهم حاجتلرمزله اشتغال ایتمه یوب، سفاهت دنیاسنده بولنور عشق رومانلریله محبت حکایه لر یله او یون کیچه لر یله اشتغال ایتمك معقول اولماسه کرک.

بز (یعنی اسلامیت عالمی) اولگی عصرلرده سیاست، ریاست صاحبی اولوب، مدنیت رهبری ایدك. سوکره یونان خرافاتیله کلام جهلیاتیله اشتغال ایدر اولدق ده، عاقبت هم دیندن هم دنیادن محروم قالب، ریاست کرسیلرندن ایندك، سیاست میدانلرندن چیقدق. ایندی بوندن سوک، هر شیدن محروم لغمز حالنده، عشق رومانلریله محبت حکایه لر یله مبتلا اولور ایسهك، بطالت دنیاسنه قالور ایسهك، شو بطالتک عاقبتی بیك دفعه بدتر اولاییلسه کرک.

اخلاق ده، عادلرده، حرکتلرده، مودالرده روسلره فرنکره تقلید شرفنه رغبتمز کبی ادبیات مزدهده روسلره تقلید ایدر ایسهك، یعنی محترم شاعر مز

درمند حضرتلرینک سوزی کبی «یات ایللره قاراب کیچه کوندز یول کیدر ایسهک» یلر چیقار، طولقون قوبار، یات ایللرده، دهشتلی اوبقوللار آراسنده «ایل کارابی» خراب اولور.

دیگر ملتک حیاتندن آلمش رومانلری، سفاهت دنیا سندن آلمش حکایه لری ترجمه قیلوب، «معیشت» اصوللرینی، سفاهت یوللرینی ملتزه تلقین ایدر ایسهک، اشته او وقت آز مدتده معنوی صورتده انقراض، هم معنوی هم مادی افلاس! اویله رومانلر ملتی معنوی قوتله مسخ ایدرلر. رومانلرکده گوزللی، یعنی اخلاق هم حسیاتی تربیه ایده بیله جکلری بلکه واردر.

رومانک لسانی درست، آسان، هم پاک اولور ایسه؛ بیانی کوکللری سحرلر قدر مؤثر هم عقیف ایسه؛ رومانده تصویر قیلنمش احوال — ملتک حیاتنه عادتلرینه تاممیله مطابق ایسه؛ انسانلرک احوال روحیه سی اک درست اک دقیق صورتده تحلیل قیلنوب، رومانک «بطل» لری ملت بالالرینه اک گوزل جهته نمونه اولا بیلور ایسه، اویله رومان هم ادبی هم تاریخی جهتلریله فائده ویره بیلور. اویله رومان لنتله اوقونور، انسانک کوکلنه عقلنه طبیعتنه کوره تأثیر ایدر ایسهده، اکثریتله تهذیب یولنده تأثیر ایدر. بویله رومانلر بلکه بولنور. لکن بن رومانلرک اکثری حقنده نظرمی شو کونگی حاجتلمرک طلبنه، شو کونگی قلملرک درجه سنه، طامورلرمزده آقار قانمرک مزاجنه کوره یازدم.

دینی، اجتماعی حاللرمزه انتباه کوزیله نظر ایدر ایسهک، دیگر ملتلر آراسنده شو کونگی اعتبارمزی قیمتمزی انصاف میزانیله تقدیر ایده بیلور ایسهک، همه قصورمزی وار قدر عیبلرمزی اعتراف کوزیله کوردکن صوگ اصلاح وجوبنه ایندی قناعت ایتمش ایسهک، همه حاجتلمزی طلب یولنده جدیتله حرکت ایده جک اولور ایسهک، بوتون اجتهادمزی همه قوتمزی علوم، معارف، صنائع، تجارت کبی یالکز جدی شیلره عصر ایتمک لازم اولور. ادبیاتمزیده شویله. — طبیعیه، ریاضیه، اجتماعیه کبی اک مهم علومدن

ادبیات‌آموزده بر کتاب یوق ایکن، مکتب مدرسه‌لرده تعلیم کتابلری منتظم دگل ایکن، «طاش قوناق» لر — «آغاچ ملا» لر — «قارت حضرت» لر — «سنجی بابای» لر..... حاجتلمزک طلبنه موافق اولماسه کرک. لسان درستلگی ده بولنماق جهتیله، او یله کتابلر لسان ترقیاتنه ده خدمت اولماسه کرک.

شو سوزلر می بازارده وار اثرلردن شکایت طریقیله، یاخود او یله اثرلرک انتشار یوللرینی باغلامق دعواسیله یازمادم. بازار اولدقن صوگ، البته هر شی بولنور. هر آدم اوزنده وار استعداد قوتیله حرکت ایدر. بلله تریستلر حکایه، رومان تألیف ایدرلر؛ فیلولوغلر اسکیده یازلمش اثرلرک تحلیلایله اشتغال ایدرلر. دیگر ملتله تقلید آرزوسی بزیده او یوللره البته سوق ایدر. بنم بوش لافلرم تقلید قوتی قارشوسنده، بیلورم، معناسز هم تأثیرسز قالور. هر قلمک حریت ذاتیهسی جهتیله محاکمه ایدر ایسهک، درست، شویله اولور. لکن خلق نظرینه عرض قیلنه جق اثرلرده قلمک حریت ذاتیهسی معتبر دگل، بلکه اثرک فائدهسی معتبردر. لسانی خطا، روحی اوفاق حکایه لرک، بطالت، سفاهت دنیاسندن آلمش رومانلرک البته فائده لری یوقدر. فائده لری بولنه بیلور ایسه، او فائده لر اک اولگی حاجتلمز جمله سندن دگلدر.

بزه مدنیت دنیاسنده وار مکتبلره کلیه لره کلیمتلی صورتده هجوم قیلوب، شو کون معارف دنیاسنده بولنور همه علومی همه فنونی تحصیل ایتدرمک اک اولگی اک مهم حاجتدر. ادبیاتمزی ده مکتب کتابلرندن ابتدا قیلوب، بیوک کلیه لرده تربیه کورمش یوزلرجه بیگلرچه مقتدر یگیتلرک گوزل قلملرندن علوم، فنون ادبیاتی حاضرلتمک، یعنی او یله یگیتلری حاضرله مک ضروردر. اهل اسلامک هر برینی عمل، هم اقتصاد یوللرینه عادتلندرمک، آقتق کیسهک ایکمک ایچون صاقلانمش ایکی تینک برینی مکتب یولنه طومتق لازمدر.

شو کونگی مدنیت میدانلرنده نجاتمز یالکز بونگل اولور. یوقسه، لسانی خطا، روحی اوفاق حکایه لردن، بطالت هم سفاهت یوللرینی گوزل صورتده تصویر ایدر رومانلردن ادبیاتمزی ابتدا ایدر ایسهک، مدنی

ملترلره يالکيز کيوم مودالرنده اويون کيچه لرنده تقليد ايدر ايسهک، ادبياتمزلکده استقبالمزلکده عاقبتی فنا اولور.

ديگر ملتزلک تاريخلرنده کلوب کچمش خطالری تکرار ايتمک، مدنی ملتلرده بولنور حالملرک هر برينه تقليد ايتمک لازم اولماسه کرک.

شکر ايديهک، بزم وجودمز، قلبمز، دماغمز ده ز ياده صاغدر. کوزمزی پرده دن، فکرمزی عقلمزی قيوددن آزاد ايديه بيلور ايسهک، مدنيت يوللرنده پاک ايکن صاغ ايکن حرکت ايديه بيلور ز. شو حقيقتی تاريخک شهادتيله اثبات ايديه يم.

= ۵ =

مدنيت دنياسی ترقی ايتمش ايکن، اسلاميت عالمی نيچون ايندی؟

مدنيت دنياسیيله اسلاميت عالمی آراسنده شو کون غایت بيوک تفاوت واردر. بری، بوندن صوگ هيچ بر وقت اينمه مک عزميله، رياست، سياست، حاکميت کرسيلرنده متمکن اولمش؛ ير يوزنده وار همه خزينه لره استيلا ايدوب بوتون قوتی يالکيز اوزينک الله آلمش. ديگری اسير کبی حیات سياسيه دن تاميله محروم قالمش؛ اوز اشلرينی اوز باشينه اداره ايتمکن عاجز اولمش؛ اوز خانه سنده اوز ملکنده اوز اختياريله تصرف حقوقلرندن منع قيلنمش؛ محجور کبی هر یرده ديگرک تحت اداره سنده قالمش.

کون کبی معلوم شو دهشتلی تفاوتک، البته، بر سببی واردر. اسباب فرعيه سی هر نه قدر متعدد اولا بيلور ايسه ده، اصل سبب هر حالده البته بردر؛ لکن او سببی آچيق صورنده کوسترمک کوچدر، غایت آغیردر. عهوميته، تاريخی واقعه لرك اجتماعی حاللرك حقیقی سببلرینی طوغری تعین ايتمک مشکلدر. مدنيت دنياسی اجتهاد ايتدی، علوم معارف قوتيله طبيعتی ده بوتون ملتلی ده اوزينه تسخير ايتدی. اسلاميت عالمی ايسه، او اثناده عطالت ده غفلت ده قالدی.

بوگا کوره، مدنیت دنیاسی ترقی ایتمش ایکن، اسلامیت عالمی ایندی.

بومیدر اصل سبب؟

اصل سبب شو ایسه، برینک اجتهدینه، دیگرینک عطاالنه سبب نهدر؟
 علوم، معارف نوری مدنیت دنیاسنده سکنزچی عصر اخیرلرنک باشلاندى.
 او وقت باشلانمش معارف نوری او قدر عصرلر امتدادنده نیچون قوتسز
 قالدی؟ باشلانمچه نیچون هر دفعه سونه کلدی؟ ۱۶ نچی عصر ابتدالرینه قدر
 معارف نیچون جان آلامادی؟ ترقیات اثرلری نیچون عهومیت کسب ایتمدی؟
 ۱۶ نچی عصر ابتدالرنده آلمانیاده باشلانمش ره فورماسیون برکهسنده،
 مدنیت دنیاسنک عقلی، فکری قیود روحانیهدن، روحانیلر انده اسیرلکدن
 آزاد اولدی، علوم معارف کیك نفس آلا بیلدی.

اوافق مسئلهلرله باشلانمش ره فورماسیون قیصه مدتده بیوک قوت کسب
 ایدوب، مدنیت دنیاسنه کلیتلی اهمیتلی برکهلر احسان ایتدی: انسان اوزینک
 انسانیتنه، عقل اوزینک ریاستنه، استقلالنه، حریتنه، نفوذینه نائل اولدی.
 بوندن صوگ عالم وجودک نهایتی یوق فزاسنده انسانک عقلی سرعتله حرکت
 ایدوب، طبیعتک همه خزینهلرینی بوتون سرلرینی کشف ایتیه باشلادی.
 قاتولیکارک قاتول اللرندن انسانک قوه ادراکیهلری قوه عملیهلری قوتولدی،
 انسان هم علوم هم عمل یوللرنده نشاطله حرکت ایدر اولدی؛ کنیسه دیوارلری
 ایچنده، پاپالرک اللرنده عقل محبوس ایکن ممکن اولمامش ترقیات اثری صوگ
 عصرلرده بوگا کوره آسانقله حاصل اولدی.

کنیسه سلطهسندن عقلک نجاتی برکهسنده مدنیت دنیاسی ترقی ایتدی.
 او وقت اسلام مدرسهلری کتب کلامیه حاشیهلرینی مطالعه ایتمکله مشغول
 ایدی، اسلام قلملری متون شروح حواشی یازمق هوسیله مبتلاهم مغرور ایدی.
 او وقت عالم اسلامیتده اهل اسلامک عقلی، فکری مقلد فقیهلرک مغرور
 متکلملرک اللرنده طونقون ایدی. بوتون دماغی استیلا ایتمش سکنه تأثیریله
 اولسه کرک، عالم اسلامیت جانسز، حرکتسز قالدی، ایندی!

بيوك ره فورماتور مارتن لوتهرڪ او تاريخي كونلري — دولت عثمانيه سلطانلرينك اڱ بيوگي سلطان سليمان قانوني كونلرينه مصادف ايدي. يعني او وقت نصرانيت دولتلري اسلاميت دولتنه نسبتله ضعيف ايدي. لکن مارتن لوتهر کبي بيوك مجددڪ برکھ سيله نصرانيت عالمي ترقيات يولنه يوز طوتدي؛ اما ابن کمال، ابو السعود کبي کلاميون شيخ الاسلاملرڪ برکھ سيله اسلاميت عالمي تدني اينشلرينه ايندرلدي. يعني: عقلڪ آزادلغي برکھ سنده مدنيت دنيا سي ترقی ايتدي؛ عقلڪ طوتقونلغي شوملغنده اسلاميت عالمي ايندي. کله جگده اولاجق شو دهشتلي حقيقت تاريخيه دن نبوت لسانيله گويا انذار ايتمک يوليله اولسه کرک، فيلسوف اسلام صوقور ابوالعلا حضرتلري “اللزوميات” ده

رقوا و رقدنا فاعتلوا في هويانا
وتلك المراق غير هدى المراقف

ديمش.

يعني: ترقی ايتديلر، اما بز او يودق. بزم اينو سايه سنده بيوديلر. او ترقيات يوللري شو غفلت ياتاقلرينه البته باشقه ايدي. عقل طوتقون اولوب تفكردن محامه دن محروم قيلنور ايسه، فعاليت عصبلرينه ده سکنه عارض اولوب انسان عطالت بليهنه مبتلا اولور ايسه، او وقت اڱ ضعيف سبب بيله انسان اوزرينه دهشتلي تأثيريني اجرا ايك بيلور. بوڳا كوره اولسه کرک، درويشلر طرفندن نشر قيلنور سقيم تكيه فكلرلري، دنيا حياتنه دائماً لعنت اوقور منبر وعظا لري، راحتي سعادت يوقلق ده آرار زاهد نظرلري، هر شي ده شيطان اثريني كورر صوفي فلسفهلري — اهل اسلامك طوتقونلقد معذب عقللرينه قلبلرينه تأثير ايد بيلدي. بوڳا كوره، عالم اسلام هم عقلا هم بدنأ عطالتده قالدي. بوڳا كوره مدنيت دنيا سي ترقی اينمش ايکن، اسلاميت عالمي ايندي. بوڳا كوره مدنيت

دنیا سیله اسلامیت عالمی آراسنده بیوک تفاوت وجوده کلدی. بوڭا کوره، بری ریاست شرفنه بندی، دیگری اسارت ذلتنه ایندی.

شو مسئلهده بنم نظرم شودر. اسلامیتک سیاسی هم ادبی تاریخلرینی مطالعه برکسیله شو نظر بنم قلبمه تلقین قیلنمش ایدی. شو کونگی احوالک سببلرندن چاره لرندن بحث ایتمش ادیبلرک اثرلرینی ده مطالعه برکسیله بنم او نظرم تأکید قیلندی.

کوکلده قوتلنمش شو اعتقادک سوقیله، طوعاً یا کرهأً بن حرکت ایدر اولدم. نه یازمش ایسم، نه سویلهمش ایسم، همهسی شو اعتقادک ارشادیه ایدی. هر بر سوزمدن، هر بر سطرمدن یا لکیز بر مقصودم وار ایدی: عقلی، فکری، اسارتدن آزاد ایتمک؛ مذاهب طرفندن کوسترلش حدودلری هدم ایتمک؛ مذاهب طرفندن باغلانمش قیودلری تمامیله قیرمق؛ اختیارمزی، اراده مزی ضعیفلکدن چیقارمق. یعنی عقلمزه حریت، اراده مزه قوت و یرمک.

بنم مقصدم یا لکیز شو ایدی. زیرا بوتون عالم اسلامیتی استیلا ایتمش احوالک اڭ بیوک سببی — عقلک محبوسلگی، اسیرلگی همده اختیارک ضعیفلگی ایدی.

اسلامیتک حقلغنه، عالیلگنه، قدسیتنه، سماویلگنه علی الیقین ایمان ایدرم. بوڭا کوره، اوفاق مذهبلرک طار دائرلرندک اسلامیت کیمی مقدس بر دینک تعلیملری هیچ بر صورتله محدود اولماز. اویله طار دائره ارده محدود اولمق اسلامیت حقنده البته بیوک قصوردر. شو جهته ده مذاهب حدودلرینی بن البته انکار ایدرم.

اسلامیت فاشنده عقل محدود دگل ایدی، مطلق ایدی اڭ بیوک حجت الهیه اولمق اوزره معتبر ایدی. اسلام حکومتلری نظرندده عقلک فکرک حریتی حقوق ابتدائیه دن حقوق طبیعیه دن ایدی. مذهبلردن برینی التزام طارافی ده سلف عصرنده یوق ایدی. عقلی براقمق، عقلک نفوذینی چیکلمک، علوم و معارفه دشمن کوزیله باقمق، ار بابنه لعنت اوقلری آتمق، حریت یوزینه کفر لکھسی

ياقوتى كىيى جنون هم وحشت بليهلرى كلاميون ار بابنه — فاتولىك دنياسنده
يدى عصر دوام ايتمش مدھش عذاب محكمه لرندن، انكيزيسيون محكمه لرندن
ميزاٹ اولمق يوليله سرايت قيلمش اولسه كرك. يوقسه، اويله جنون اويله
وحشت اسلاميت روحيله هيچ بر صورتله قرار بولاماز.

كلاميونك جدلياتله زهرلنمش قانلرينه، الزام ايتمك يوز يرتمق خاطر
قورمق هوا سيله قابارمش يوركلرينه عذاب محكمه لرينك وحشتلرى آسانلقله سرايت
ايتدى. كلاميون دين ناميله او وحشتلرى اسلاميت عالمنده قبول ايتدرديلر.
دين ناميله تلقين قيلنمش او بليهلر دماغلره قىلبلره طامورلرينى صالحدى. بوگا
كوره، اهل اسلامك عقلى، ارادهسى، بلكه همه قوهسى طوتقون قالدى. شو
طوتقونلوق همه فتنه لرك همه بليهلركك اڭ اصل سببى ايدى.

طوتقونلقدن قوتولمق — سلامتلك يوللرينه سلوكك يالڭىز بر چاره سيدر.
عقل، اراده نجات بولمامش ايكن، ديگر چاره لرك همه سى فائده سز، نتيجه سز قالور.
بوگا كوره، بن عقل ده، فكر ده، فهم ده حریت مسلكنه سلوك ايتدم، مذهب
تابعلرى طرفندن التزام صورتيله اعتبار قيلنور حدودلرى انكار ايدر اولدم،
بايتاق مسئله لرده مذهب ار بابنه جسارتله مخالفت ايتدم. اولگى بيوكلرى تخطئه
دعواسيله دگل ايدى، بلكه عقلك فكرك حریتی، اسلاميتك اتساعى علويتى
حقننه اعتقادى كوسترمك ملاحظه سيله ايدى.

بن شو مسلكى التزام ايتدم. طوتقونلقدن نجاتمكك بر مقدمه سى كىيى
ايدى. هم ده بزم شو كونگى حاجتلمزه اڭ موافق بر مسلك ايدى. كله چك
اعتبار يله ضررى البته يوق، فائده لرى البته بولنه چق ايدى.

بنم قوه شعر يه مله انشا قيلننه بيله چك ادبيات، بنم دماغم قوتيله خلق قيلننه
بيله چك افكار، بنم كوكلدم دن چيغه بيله چك حسيات البته اوفاق اولاجق ايكن،
بن رومان كىيى اثرلر يازمقدن صاقلاندم. اوفاق فكرلرى، دون حسياتى او قوچيلركك
كوكللرينه تلقين ايتمك، پاك قىلبلرى زهر له مك، بنم نظر مده، مفيد دگل ايدى.
انسانك عقلنه، اراده سنه، افكارينه مذاھب طرفندن قويولمش قيودى

قرومق، حدودى ھىم ايتىمك قىدىلە، بىن بايتاق مىسئەلەرى روسىيە مىسلمانلارنىڭ
 عرض ايتىم. قىدىم البتە خىر ايدى. مقصد حاصل اولاجق ايسە، بىر كەسى دە
 فائىدەلەرى دە البتە بىيوك اولاجق ايدى. او مىسئەلەر كە دە ھىچ بىرى آز چوق
 اھىتىدىن خالى دىگل ايدى. بىز م اجتماعى حاللارنىڭ جەھتيلە دە، اسلامىت تەلىملەرىنىڭ
 علوىت و يىرە بىلىمك جەھتيلە دە مىسئەلەر كە ھەر بىر نەدە البتە اھىمىت وار ايدى. ضررلەرى
 بولنماق جەھتيلە او مىسئەلەر كە ھەر بىرى «مىھىت» ھىكايەلەرنىڭ عشق رومانلارنىڭ،
 عوموماً ئەر و تىزىم قەلىمىلە تاليف قىلىنور اثرلارنىڭ ھەر حال دە البتە گوزل ايدى.
 مىسئەلەر كە اڭ مەھلەرىنى كەلجەك فىلە دە، انشاء اللە بىيان ايدىم. شو فىلەك
 نەھايە سىندە شو كۈنگى ادبىياتمىزە نظرمى اجمال ايدەيم.

ادبىياتمىز كە لسانى، بىنم نظرم دە، او قدر درىست دىگلەر. صرف خطالەرى دە،
 نەحو خطالەرى دە بلاغت خطالەرى دە، ادبىياتمىز دە كەتتە بولنور. شو كۈنگى قەلملەر كە
 مىسائلەن ناشى گناھلەرى لسانمىز دە يوغار ايسە، بابالارمىز اللە تەرقى ايتىمىش
 لسانمىز تەنى ايدىر، بىر تاموردىن تارالمىش تورك بوتاقلەرى ھىچ بىر وقت بىر كە
 يىمىشلەرىنى و يىرە مىزلەر، كىتەكچە آرا يىراقلاشور.

ادبىياتمىز كە شو كۈنگى مىسكى دە بىز م حاجتلىرمىزە بىنم نظرم دە او قدر موافق
 دىگلەر. «مىھىت» ھىكايەلەرى، عشق رومانلەرى، باشقە مىلت رومانلەرىنىڭ تەرجىمەلەرى،
 عومومىتەلە جەدىتىدىن اوزاق سفاھت دىنياسنە قىرىب ئەر و تىزىم قەلىمىلە يازالمىش اثرلەر كە
 ھىچ بىرى بىز م حاجتلىرمىزە موافق دىگلەر.

مەدىنىت دىنياسىندە ھەر شى واردر. بىز، ھەر جەھتدىن ضەيف اىكن، ھەمە
 حاجتلىرمىزدىن مىرۇم اىكن، مەدىنىت دىنياسىنىڭ يالسىز اويونلەرىنى سفاھتتە تەقلید
 ايدىر ايسەك، مەدىنىت دىنياسىندە «آچى تەجرىبە» لسانىلە سويلەنوب طورر
 دەشتىلى غەبىرلەر قولاق و يىرمىز ايسەك، كىتەكچە آرتوب كىدىر جىنايتلەر كە سفاھتلىر كە
 سفاھتلىر كە خىستە لىكارلەر كە سىبىلەرنىڭ كوز يومار ايسەك، استىقبالمىز بىز مەنۇن ايتىمىز.
 ادبىياتمىزى جەدى اثرلەرە حىر ايتىمك، مەدىنىت دىنياسىندىن يالسىز علوم
 مەعارف صنائع كەبى ھەمە حاجتلىرمىزى بوتون قوتىمىز لە اقتباس ايتىمك، اويونلەرى

رومانلری موقت صورتده گنه ایسه ده بر طرفه بر اقوب بالالرمزی تجارت زراعت
 عملر وحیله تربیه قیلاطورمق شو کونگی احوالمرک اقتضاسنه کوره لازم اولسه کرک.
 نجاتمرک چارهسی، ترقیاتمرک یولی، بنم نظر مده، یالکز شودر.

— ۶ —

بنم قلمله نشر قیلنمش مسئله لر.

بن عالم اسلامیتده ظاهر اولمش مذهب لرک هر برینی مقلد لرک هر
 برندن البته زیاده احترام ایدرم. یقینی ایمانم اقتضاسیله اسلامیتی ده مذهب لرک
 هر برندن البته اوستون اعتقاد ایدرم. مذهب لرک برنده یا همه سنده اسلامیت
 محصور قالدی دیمک مذهب لری مجتهد لری احترام اولماز، اما اسلامیتی، نسخ
 ایتمک درجه سنده، تنقیص اولور.

عقل، بنم نظر مده، اک بیوک بر حجت الهیه در، مطلقدر، حدودک هیچ
 بریله محدود دگلدر. اسلامیتک هر مذهب دن اوستونلگی، عقلک اک بیوک
 حجه لگی تا ابد باقیدر.

بوکا کوره، بن قران کریمک آیت کریمه لرینه، شارع کریمک سنتلرینه
 فقیهلرک مذهب لرینی، کلامیونک جدلرینی، صوفیلرک خیالرینی، فلسفیلرک
 قیاسلرینی، سیاسیلرک هوالرینی، اجتماعیلرک نظرلرینی هیچ بر صورتله تقدیم
 ایده مم. شو مذکور شیلرک هیچ بری قران کریمک آیت کریمه لرینه، شارع
 کریمک سنت نبویه لرینه هیچ بر وقت حا کم اولماز.

بنم هر بر فکرک مرکزی، هر بر سوزمک اساسی اشته شودر. بویله
 متین بر مرکزده قرار ایتدکن صوگ، بن البته هر بر فکرمی حریتله عرض
 ایده بیلورم. فکرمده بیوک بر اهمیت کورر ایسه م، دینم فرمانیله، اوفکرمی
 البته نشر ایدرم.

شو کونه قدر بنم قلمله نشر قیلنمش مسئله لرک هر بری شو طریقله
 نشر قیلنمش ایدی.

بوراده اومسئله لرک آراهه اک مهملرینی رقم صره سیله بیان ایده ایم.

(۱) اصحاب کرام عصر نده یازلمش مصاحف مسئله سیدر .

اسلامیتک اساسی کبی اعتبار قیلنه بیلور شو مسئله ده راولیرک لسانیله محدثلرک سندیله مؤرخلرک قلمیله حقلقدن بعید هم غایت غریب سوزلر یازلمشدر . اویل غریب سوزلردر که اگر اوسوزلرک بعضلری ثابت اولافالسسه، قران کریمک آیت کریمهلرنده تواتر بولنماق لازم اولور ایدی، دشمن طرفندن اسلامیت اوزرینه هجوم یوللری ده حاضرلنمش اولور ایدی .

حدیث هم تاریخ کتابلرینی اوقور ایکن، مصاحف تاریخند دایر همه سوزلری طوبلادم . شارع حکیمک اصحاب کرامک قران کریم آیت کریمهلرینی حفظ هم تبلیغ حقند هر فرضدن زیاده اعتناری، قران کریمک همه کلمهلرینی حرکه سکونلرینی ضبط وظیفه سنده سلفک بوتون قوتله اجتهادلری بنم کوزم ده بر حقیقت قطعیه ایدی . اوسوزلری شو حقیقت قطعیه ایله وزن ایتدم . بونک برکه سنده، بن بلا شبهه حق البته قطعی بر فکر حاصل ایتدم . اوفکر م قطعی حقیقتلرک نتیجه لری ایدی . بوکا کوره، اوفکر می، مبارک بسمله اولور امیدیله، اک اول "تاریخ القرآن والمصاحف" اسملی کتاب ده نشر ایتدم . درست، بیوک مؤرخلرک محدثلرک بایناق سوزلرینی انکار ایتدم، لیکن اسلامیتک اساسنه دایر مسئله ده قطعی حقیقتلرک اعانه لری برکه سنده ایدی . شو مسئله ده اک بیوکلرک سوزلرینه انکار ایتمش ایسه م ده، هم تاریخ جهتیله ده هم برهان دالیتیله ده هم دین حکمیله ده اصابت می دعوی ایدرم .

(۲) قران کریمک "احرف سبعة" سی .

قران کریم، همه امتک اتفایله قبول قیلنمش حدیثک بیاننه کوره، یدی حرف اوزرنده اینمشدر . رسول کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک حیاتنده، ابو بکر رضی الله عنه حضرتلرینک خلافتنده او یدی حرفک همه سی هم حفظ قیلنمش هم ده مصحف ده تمامیله یازلمش . شو حقیقت، بلا شبهه، شویله در . بن شو نقطه ده اهل علمک همه سیله اتفاق ایدرم . لیکن خلیفه باحق امام عثمان رضی الله عنه حضرتلرینک خلافتنده، زید بن ثابت قلمیله یازلمش سکز مصحف،

اهل علمك سوزينه كوره، يالكز بر حرف اوزرينه جمع قيلنوب، احرف سته اجماع قراريله ياخود اك صوك عرضه اشارسيله منسوخ ايمش. بن شو نقطه ده اهل علمك همه سنه قطعي صورتده مخالفت ايدر م. شومسئلهي بش آلتى سنه مقدم شاطبيه مقدمه سنده، صوكره "العقيه" ايله "ناظمه" شرحلرنده تفصيلاتيله بيان قيلوب، اهل علمك سوزلرينى آچيق صورتده ابطال ايتدم.

بكا كوره، قران كريمك هر بر كلمه سى هر بر حرفى " كما نزل" باقيدر، محفوظدر. يدى حرفدن هيچ بر حرف هيچ بر نقطه نسخ قيلنما مشدر. ۳۵—۴۰ سنه امتدادنده متواتر اولمق صفتيله دوام ايتمش احرف ستهي حضرت عثمانك بر فرمانيله ياخود ناسخلرك همتيله اونوتدرمق ممكن دگل، اك بيوك بر محالدر. شواك مهم ايكي مسئله ده بنم فكر م اهل علمك اجماعنه مخالفى كى ايسه ده، قران كريمك مقدسلىگنه عصمتنه يالكز بر اساس اولمق شريفيله، عموم اهل اسلامك اك بيوك تقديرلرينه البته نائل اولور. انشاءالله.

۳) آيت كريمه لرك معنالرينى حكملرينى نسخ ايتمك مسئله سى.

نسخ مسئله سنده هر نه قدر اختلاف وار ايسه ده، اكثر ريت نظرنده نسخك هم جوازى هم وقوعى ثابت اولمشدر. نسخ عاشقلىرى ايكي يوزدن زياده آيت كريمه لرى نسخ ايتمشلر. آيت كريمه معنالرينى تفسيرده اختلاف اقتضاسيله منسوخ آيتلرك عددنده اختلاف وار ايسه ده، الاتقان فى علوم القرآن زوايته كوره، يكرمى بر آيت كريمه بالاجماع منسوخ ايمش. "افادة الشيوخ بمقدار النسخ والمنسوخ" اسولى كتاب ده هندوستان نوابلرندن صديق حسن حضرتلرينك تعقيقاتنه كوره، بش آيت كريمه بالاتفاق منسوخ ايمش. —

شو نسخ مسئله سنده ده اهل علمك همه سنه ممنونيتله مخالفت ايدر م. اهل علم نظرنده بالاجماع منسوخ آيت كريمه لره نسخ، بكا كوره، جائز دگلدر، بلكه ممكن دگلدر. "اوزون كونلرده روزه" كتابى شومهم مسئلهي تفصيلاتيله بيان ايتمشدر.

قران كريمك بلاغت اعجازيه سنه يالكز بنم راي م موافق اولور ايسه،

امتک مصلحتی هم عزتی بنم رأیمه موافق تفسیری طلب ایدر ایسه، بن اور رأیمی البته حریتله بیوک ممنونیتله نشر ایدرم.
 (۴) آیت کریمه لری تفسیر مسئله سی.

ز مخشری، رازی، بیضاوی کبی کلام اماملرینک کلام اصولیه تفسیرلرینه عموماً، بعض فقیه لریک مذهب روحیه تفسیرلرینه خصوصاً مخالفت ایدرم. قران کریمک معجز جمله لرینی اصلاح دعواسنه جسارت ایدر اعلاچیلرک ادبسنلرکینه شدتله البته اعتراض ایدرم. اللزومیات ده، قواعد فقیه ده، اوزون کونلرده روزه ده، طیبه ده بوکا دائر بایناق سوزلر یازدم.

مذهبلرک برینه تابعیت ذلتلرندن، کلام اصوللریله تحریف قیلنمق نقیصه لرندن قران کریم، بنم اعتقاد ده، البته پاکدر. اعلاچیلرک اصلاحلرینه احتیاج مسکنتلرندن قران کریمک معجز نظمی البته مستغنیدر.

قران کریمک معنالرینه نظمنه نظرم شویله ایکن، مفسرلرک تفسیرلرینه اعتراض ده بن البته معذور اولورم، مخالفتیم، دینم اقتضاسیله، بکابلکه واجب اولور. (۵) احکام فقیه ده مجتهدلره مذهب اماملرینه مخالفتیم مسئله سی.

بایناق مسائل فقیه ده مذهب اماملرینه بن مخالفت ایتدم. اللزومیات ده، ادبیات عربیه ده، قواعد فقیه ده، اوزون کونلرده روزه ده او مسئله لری تفصیلاتیله بیان ایتدم. هر بر مخالفتیمی برهانیه کوستردم. مثلاً:

مسکرات حکمی حقنده مذهبلرک هر برینه، با خصوص حنفی مذهبنه اللزومیات ده مخالفت ایتمش ایدم. بکا کوره، مسکراتک هر بر نوعی آیت کریمه لریک نصوصنه بلا واسطه داخلدر. مسکراتک حکمی یا الکر قیاس اعانه سیله دگل، بلکه قران کریمک عباره سیله قطعی صورتده ثابتدر. شو نظرک متانتی اصول فقه آشنالرینه البته معلومدر. شو نظرک اهمیتی هیئت اجتماعیه مصلحتلری اعتباریله البته بیوکدر.

طلاق مسئله لرنده مذهب اماملرینه مخالفتی بن لازم کوردم. طلاق، مذهب اماملرینک اجتهادی کبی، هر حالده، یعنی قصد یوق صورتلرده ده، اکراه

صورتلرنده، خطا صورتلرنده، عذر یوق صورتلرنده وافع اولور ایسه، حسابی یوق حقوق اساسی اولان عقد نکاح صوڭ درجه ضعیف اولور ایدی. مدنیت اساسی اولان عائله ارتباطی "او هن من بیت العنکبوت" اولور ایدی؛ میراث فاعدهسی تمامیله متزلزل اولور ایدی؛ شارع کریم لساننده ملعون اولمش تحلیل بلیه لرینه ابتلا زیاده لشور ایدی.

بن بوڭا کوره، طلاق مسئله ارنده منذهب اماملرینه مخالفت ایتدم. درست، طلاق مشروعدر. خاتونلری احترام ایتمک، عائله لره نجات قاپولرینی آچمق ملاحظه لرینه کوره، طلاق رخصت اولمشدر. لکن مصلحت ملاحظه سیله مشروع اولمش رخصتلی سوء استعمال ایتمک حکم شریعت ده جائز دگلدر. بوڭا کوره، عذر یوق صورتلرده، قصد یوق صورتلرده، اکراه صورتلرنده طلاق وقوعه بن مخالفت ایتدم. شو نظرمی قواعد فقهیه ده اصولیون ذوقنه موافق طریق ده بر آیت کریمه ایله ده تأیید ایتدم.

امید ایدرم که بویله مسئله ارده اصابت شرفی انشاء الله بنم طرف ده در. بیوک مجتهد لره مخالفتم هیچ بر صورت ده هوا یا وهم اقتضاسیله دگل ایدی. بلکه دلیل ارشادیله، مصلحت طلبیله ایدی. بویله مخالفتلرده بن، انشاء الله، معذورم.

بنم مخالفتم یا لکن طلاق مسئله لرینه محصور دگل ایدی. اجتماعی حال المرزیه دائر بایتناق مسئله ارده بن مخالفت ایتدم. او مسئله ارک بعضلرینی مناسبت چیقده قواعد فقهیه ده بیان ایتدم. هر برنده هم دلیلیم، هم عذریم وار ایدی. قواعد فقهیه ده بیان قیلنمش مسئله لر آراسنده رقیت مسئله سی ده وار ایدی. شو مسئله تاریخ انسانیت ده ظاهر اولمش سیئه لرک الڭ بیوگی اولوب، حقوق صحیفه لرنده بیان قیلنور مسئله لرکده البته الڭ مهمیدر. غایت شدید وحشت اثری اولان شو سیئه یی فقهای اسلام بالاجماع قبول ایتمشلر ایسه ده، اسلامیتی اوسیه دن تنزیه ایتیمه بن، الحمد لله، موفق اولدم. عالم انسانیت ده تاریخی اسبابک قوتیله توره مش اوسیه یی اسلامیت، بنم اعتقادمه کوره، رفع

ایندی، رقیتی قران کریمک آیت کریمه لری نسخ ایندی. ظهور اسلامیتدن صوڭ هیچ بر انسانک رقبه سنه اهل اسلام قوتیله رقیت وضع قیلنمادی، رقیتی احداث بالکلیه منع قیلندی. اولگیلردن قالمش رقیتی رفع ایتمک ایچون شریعت اسلامیه گوزل گوزل تدبیرلر کوستردی. امه لرک بالالرینی رقیت بلیه سندن صاقلامق ایچون، امه لری نکاحلنمک منع قیلندی. بلکه هم امه یی هم بالایی آزاد ایتمک تدبیریه «ام ولدک» قاعده سی وضع قیلندی.

«رقیت» مسئله سنده دلیللر می قواعد فقهیه ده بیان ایتمش ایدم.

«اسلامیت رقیتی نسخ ایندی!» جمله ذهبیه سی اسلامیتک محاسنی صحیفه لرنک بنم قلمله قید قیلنمش ایسه، بن بوکا قناعت ایدرم.

اسلامیت شرفی نامنه بویله مسئله لرده ادب دائره سنده حریتله مخالفت ایتمکدن صوڭ، عبادت مسئله لرنده ده مخالفتدن قورقمام. او مسئله لرک بعضلری «اوزون کونلرده روزه» ده علی التفصیل بیان قیلندی. روزه آیت کریمه لری، روزه رخصتلری، کفارت مسئله لری عقنده سویلنمش سوزلرم شارع کبیر علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک حضورنده انشاء الله مقبول اولور. اوفاق حسنه لر برکه سنده ده بنده لرینی عفو ایندن غفور — اوسوزلرم برکه سیله بلکه بنی ده عفو ایدر.

بونکله برابر روزه رخصتلری خقنک بنم نظرم بیوک اهمیتی حائز اولسه کرک. چونکه مشقتی یوق سفر عندریه افطار مشروع قیلنقدن صوڭ، طاقتدن طیش مشقتلی حاللرده افطار مشروع اولماز ایسه، شریعت اسلامیه ده اطراد بولنمامق، کلی مصلحتلر ملاحظه سیله مشروع عبادت ده بیوک ضرر لر بیوک مشقتلر بولموق، اسلامیتدن انسانلری تنفیر ایتمک کبی مخدورلر لازم اولور ایدی.

کفارت یوقلغی مسئله سنده ده بنم نظرم اهمیت اجتماعیه یی حائزدر. زیرا عبادتلری جبراً الزام ایتمک عبادتک روحنه تمامیه مخالفدر. چونکه خالص اولمق، یعنی رغبتله نشاطله اختیارله لوجه الله ادا قیلنموق عبادتک اک بیوک رحیدر. قطعی دلیللر بنم نظرمی تأیید ایدرلر ایسه، کلی مصلحتلر بنم نظرم ده

بولنور ايسه، مذهب اماملرينه مخالفت حقنده بن البته معذور اولورم.

(۶) اصول فقه اماملرينه مخالفتم مسئلهسى.

شريعته اصللرينى دلالت لفظيه اقسامنه حصر ايتمش اصوليون اماملرينه بن بايتاق مسئلهلرده مخالفت ايتدم. بگا كوره، احكامك منبعلى دلالت لفظيه اقسامنه منحصر دگلدر، شريعته اصوللرى ده يالگنز دورتن عبارت دگلدر. شو نظرمى الموافقات مقدمه سنده، "اوزون كونلرده روزه ده بيان ايتدم.

عالم انسانيت ده ظاهر اولا بيله جك حواذيك نهايتسرلگى، اسلاميته احاطه سى علويتى، مدنيت ترقى ايتد كجه شريعته بقاسى وفاسى يالگنز بونكل اولور. شويله ايسه، اصول اماملرينه مخالفتم ده بن البته معذور اولورم. فقه اسلام، حقوق اسلاميه مسئلهلرنده اصول فقهك غايت بيوك اهميتى واردر. اصول فقه مسئلهلرندن حريته بحث ايتك شو كون البته ضروردر. هم اسلاميته هم عموم امتك مصلحتلى بونى طلب ايدر.

(۷) كلام مذهبلىرينه استخفاف كوزيله نظرم مسئلهسى.

انسانك ايمانى، بنم نظرم ده، اك مقدس بر شيدر. بسونك اوزرينه اسلاميت ايمانى اسان شارع ده كون كى آچيق بيان قيلنمش اك ابتدائى حقيقتلى اعتقاددن عبارت ايدى. كلام مذهبلىرى جدل اصوللرينه اك قبيح تعصب يوللرينه سلوك ايدوب اهل اسلامك ايمانلرينى بالالر اويونچقى كى استخفاف ايتديلر، بوندىن صوك ازاله سى ممكن دكل بليه لرى عالم اسلاميت باشنه ايندرديلر، قران كريم ده كوسترلمش هدايت يوللرينى بر اقوب اوزلرينك هدايتلرينى ايمان برهانلرى اولبق صفتيله نشر اينديلر. قلملرده اك بيوك تحير بليه سى اورونلاشدى. همه خيراتك منبعى اولاق ايمان — همه فسادك اك بيوك سببى اولدى.

بوگا كوره، كلام مذهبلىرينه استخفاف كوزيله نظر ايدر اولدم. امام ابو حنيفه امام مالك امام ابو يوسف كى اك بيوك مجتهدلرك كلام مسئلهلرينه نظرلى ده بگافوت و بيرور ايدى، متكلملرك، خصوصاً حاشيه چيلرينك اسلاميتدن،

کتاب سنتدن اکثریتله غفلتلی بگا جسارت ویرور ایدی. اسلامیت عقیده لرینی احترام ایتمک بنم طرفمده ایکن، ایمان مسئله لرنده قران کریم بیانله اکتفا ایتمک همه اهل اسلامک اڭ مفید وظیفه لری ایکن، کلام مذهبلرینه اعتراض ده بن انشاء الله حقلی اولورم. اوزلرندن باشقه همه انسانلرک ایمانلرینه استخفاف کوزیله نظر ایدر مذهبلرک نظرلرینی بن البته استخفاف ای بیلورم.

(۸) مودی مسئله سی کبی مسئله لری نیچون انکار ایتدم؟

شارع کبیر رسول کریم سید الوجود علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک لسان نبوتلریله سویلنمش «فتن» حدیثلری بلا شبهه درستدر، او حدیثلرک اهمیتلری البته بیوکر. هر محدثدن زیاده بن او حدیثلری البته تصدیق ایدرم. بنم انکارم او حدیثلرک اوزلرینه عائد دگلدر، بلکه او حدیثلره تفصیل یا تفسیر یولیه سویلنمش سوزلری همده وهم بلیه سیله طوغمش فکرلری بن شدتله انکار ایدرم.

انسانک سوزی، فکری هر نه قدر خطا اولور ایسه ده، انسان هر بر سوزینی هر بر فکرینی هر حالده درست اساسلرک بری اوزرینه بنا ایدر. خطا فکرلر اکثریتله درست اساسلر اوزرینه بنا قیلنمش اولور.

حدیث کتابلرنده ام المومنین سیده عائشه حضرتلرندن روایت قیلنمش «الشیاطین تسترق السمع فتجیئ بکلمة حق فيقذفها في اذن وليها وتزید فيها اکثر من مائة كذبة» کبی حدیثلر بوڭا اشاره اولا بیلسه کرک،

بر درست سوز اوزرینه یوز یالان سوزی شیطان زیاده ایدر دیمک — بر درست فکر اوزرینه انسانک واهمه سی یوز خطا فکری بنا ایده بیلور دیمک کبیدر.

بوڭا کوره اولسه کرک، معناسی درست بر حدیث اوزرینه یالکیز بری درست متعدد مذهبلر تأسیس قیلنور، اکثری خطا فکرلر او حدیثدن استنباط قیلنور. بر درست معنی دائره سنده حسابی یوق بیهوده فکرلر طوپلانور.

قیامت، قمران کریمک قطعی بیانلرینه کوره، بر حقیقت قطعیه در. اللهم

یر یوزنده خلیفه سی اولمق اوزره خلق قیلنمش آدم — قیامته یاقین « آخر زمان » ده خلق قیلنمشدر . شبهه یوق شوپله در .

لکن قرب قیامتن دن بحث ایدوب ، قیامتک کونلرینی ساعتلرینی تعیین ایتمک ، فسادی آخر زمان اقتضاسندن صایهق ، آخر زمان دعواسیله فناقلره میدان ویرمک ، شریعت اسلامییه حکملرینی تعطیل ایتمک ، خیراتی حسناتی یالکنز اجنبیلره لائق کوروب براقمق ، اسلامیتدن قضا قدر حکمیله دولت زائل اولاجغنه مؤمنلری ایناندرمق ، یر یوزی اسلامیت عالمی تمامیله خراب اولدقدن صوگ یالکنز بر آدمک همتیله اصلاح قیلنه جغنه اهل اسلامی قاندرمق — شویدی فکرک همه سی بر حقیقت اطرافنده طویلانمش باطل او هامدن ، اک مضر وسوسه لردن عبارتدر .

قیامت ، اقتربت الساعه کبی آیت کریمه لراک آچیق بیانلرینه کوره ، یاقیندر . لکن یاقین دیمک یوز سنه دن صوگ بیگ سنه دن صوگ قیامت قوبار دیمک معناسنده دگلدر . قران کریمک عرفیله بیزم حساب آراسنده غایت بیوک تفاوت واردر .

قران کریم « کل یوم هو فی شأن » آیت کریمه سنده ثانیه لری ثالثه لری یوم عبارسیله تعبیر ایتمشدر . « وان یوماً عند ربک کالف سنه مما تعدون » آیت کریمه سنده « اللهک ثانیه لری سزک بیگ سنه کز کبی . » دیمشدر . اوپله ایسه ، یاقینلغی ده قران کریمک اوز عرفیله تقدیر ایتمک ده اگوزل اولور . اللهک ثالثه لری بیزم بیگ سنه مز قدر اولور ایسه ، ثانیه لری دقیقه لری ساعتلری کونلری نه قدر اولاجق .

وجود سلسله سنده اک صوگ ، آخر زمان ده خلق قیلنمش انسانیتک عمری بر ملیون سنه لک فرض قیلنور ایسه ، ازلیت ابدیت عظمتنه نسبتله شو ملیون سنه بر ثانیه لک حکمی حائز اولماز . سمای الوهیتدن اک صوگ اینمش اسلامیت ایچون شو مدتک یوز بیگ سنه لگی چوق ایسه ، قیامته قدر فالاجق اسلامیت حقنده لا اقل اون بیگ سنه محتمل کوسترلسه ایدی ، اللهک فضلنه اسلامیت شرفنه ده ز یاده مناسب اولمازمی ایدی ؟

ايندىكىدىن سوڭ بىڭ سىنە يەنى بىر "ئانىيە" دوام ايتمەش ايكن، قيامت غوغالرى قوبارمق، مەھدى دعوالىرى چىقارمق قران كرىم حرمتنە اسلاميت شرقنە غايەت بىوك جنائىتىر، غايەت بىوك ديوانەلقدر. قران كرىمدىن قبل اينىمىش تورات كىبى كىتابلار ايكى اوچ بىڭ سىنە دوام ايتىمىش ايكن، بزم قران كرىم، بزم اڭ گوزل شرىعت اسلامىمىز لا اقل اون بىڭ سىنە دوام ايتىمىز ايسە، بزم قرانڭ معجزلىگى بزم شرىعتڭ گوزلىگى نرەدە فالور؟ قيامت ياقىندىر، لىكن قران كرىم عرفىلە ياقىندىر. عالم اسلاميت دە ھادىلردە مەھدىلردە چىقار، لىكن ذليل قالىمىش اسلاميتى اصلاح قىلمق وظيفەسىلە دىگل، بلىكە ترقى ايتىمىش اھل اسلامڭ رەھبىرى اولمق صفتىلە، آرامزدە حسابى يوق درويشلرە گوزل گوزل درسلىر ويومك وظيفەسىلە.

الان سىل الجور فى الارض قىلدىمىز فىما زمن المەھدى اسرە واقىل!
 شو كۈنە قدر نىشر قىلىنىمىش اثرلىرىمڭ ھىچ بىرندە سىنت نبويەلرڭ ھىچ بىرىنى بن انكار ايتمەدەم، بلىكە اوستىلرڭ اطرافىدە توپلانمىش ھەملرى، اسلاميت شرفىنە مناسب دىگل اوفاق فىكلرى، اسلامىڭ عزت ھەم دولتىنى يالىكز ماضىيە حصر ايدىر نظرلىرى بن البتە شىدتلە انكار ايتىم. تارىخڭ قىلغى شىھادىلە ضررلىرى اثبات قىلىنىمىش فىكلرى انكار ايدىر ايسەم، البتە مەنور اولورم.
 ارقام سرەسىلە نىوقارى دە كوستىرلىمىش سىكز مەسئلە ھەر جەتلە بىوك اھمىتى البتە حائز ايدى. بوڭا كورە، اومسئەلرە دائىر فىكلرى ھەر رىتلە سويلەدەم، يازدەم، نىشر ايتىم. ھەر سوزمدىن ھەر فىكلردىن مقصدىم اسلاميت دە آيت كرىمەلردە حدىشلردە وار اڭ بىوك علوىتى كوستىرمك ايدى. بوڭا كورە "ايمان" مەسئەلەرنىدە اھل علمڭ اكثرىنە مخالفت ايتىم. "ايمان" مەسئەلەرنىدە اھل كلامڭ فىكلرىنى مەھبلرىنى شىدتلە انتقاد ايتىمە جىسارت ايتىم.

ايمان.

عالم اسلامىڭ ادبى ھەم سىياسى تارىخلىرىدە ايمان مەسئەلەرىنىڭ غايەت بىوك اھمىتى وار ايدى، واردر، ھەمان بولمەچقىدر.

ایمان، قلب ده قرار قیلمش اعتقاد اولمق جهتیه، انسانک اخلاقنه، اراده سنه، حرکتلرینه تأثیر ایدر، بلکه اخلاقک، همه حرکتلرک روحیدر. بوکا کوره، حق اعتقادردن، گوزل عاطفه لردن، پاک حسیاتدن عبارت اولان ایمان — اسلامیت نظرندہ اک مقدس اک محترم رکنلردن حساب قیلنوب ایکی یورتده مدار نجات اولمشدر.

انسانک ایماننه اوفاق کوزله نظر ایدر مذهب لرک هر برینه بن، بوکا کوره، حریتله مخالفت ایتدم. لکن اهل اسلام نظرندہ اک مقدس اعتبار قیلنور عقیده اسلامیه دسیسه طریقیله قاتلمش زهرلری، یاخود غفلت یولیه قبول قیلنمش اوفاق نظرلری کوسترمک، کوستردکن صوگ شو کون ازاله ایتمک کبی آغر بر شی یوقدر. چونکه قاتلمش او زهر لرک، قبول قیلنمش اوفاق نظر لرک هر بری، اسکیلک حکمیه، شو کون ایمانک جزئی کبی حساب قیلنور. اویله شیلره اعتراض ایتمک ایمانک اوزینه اعتراض ایتمک کبی تلقی قیلنور. بوکا اقدام ایتمک دهشتلی مهلک بر بلادر. مقصد آکلانماق، متهم اولمق، اوطرفدن تعصب زیاده لشمک، بوطرفدن سوز بیهوده ضائع اولمق کبی بیوک بلیه لر بوراده بولنور. بوکا هر آدم جسارت ایدهمز. لکن بن سکوت ایدهم. ایکی یورتده مدار نجات اولاجق ایمان مفسده لرک اک بیوکلرینه ده آلت قیلنمش ایکن، سکوت ایتمک، بنم نظرده، کبیره در، بیوک گناهدر.

ایمانی، ایمانک همه رکنلرینی، دیانتی، فلسفیه، انسانک همه فکرلرینی بن حلق همده منفعت جهتلریله تقدیر ایدرم. بر تعلیمده حلق هم منفعت بولنور ایسه، او تعلیم البته معتبر اولور. یا بطلانی معلوم یا ضرری ثابت تعلیم بنم نظرده هر حالده مردوددر.

ایمانده دینده حقیته برابر خیر سیاسی، منفعت اجتماعی بولنمق البته لازمدر. تجربه یا عقلک حکمنه، منفعتک اقتضاسنه مخالف اولور شیلرک هیچ بری دین دگلدر ایمان دگلدر.

بوگئا كوره ايمان بنم نظر مده حق اعتقاد لردن فائده سى وار عمل لردن
 گوزل عاطفه لردن پاك حسابندن، يعنى شو شيلركه هيئت مجموعه سندن عبارتدر .
 حق اعتقادك اهميتى ده يالكلز عمل ده ظاهر اولور اثر يله در . اعتقاد — انسانك
 اخلاقنه عمللرينه تاثير ايدر ايسه، ضرردن منع ايدوب انسانى نافع شيلره
 سوق ايدر ايسه، اويله اعتقاد معتبر اولور . انسانك عمللرنده ظاهر اولماز
 اعتقادك بنم نظر مده حكى يوقدر .

شارع اكبر رسول كريم سيد الوجود عليه الصلاة والسلام حضرتلى
 “الايمن بضع وسبعون شعبه . فافضلها قول لا اله الا الله؛ وادناها امامة الاذى
 عن الطريق . والحياء شعبه من الايمان .” بيور مشدر .

شو جامع هم غايت مفيد حديث، هم ده من حيث المعنى بوگئا مرادق حديثلر
 همه اماملر طرفندن حديث كتابلرنده روايت قيلنم مشدر . او حديثلركه غايت
 آچيق بيانلرينه كوره، عمل، اعتقاد، اخلاق ايمانك ركنلر يدر . ايمانك ركنلرى،
 شو حديثك بياننه كوره، محدود دكلدر . ركنلركه الك بيوگى الك افضل اللهاك
 برلگنه وارلغنه ايمان ايتمك، الك اوافغى الك ادناسى يولدن اذالرى دفع ايتمكدر .
 ركنلركه الك ادناسنده “يولدن اذاي دفع ايتمك” كنى بر منفعت اجتماعيه معتبر
 ايسه، ديگر ركنلركه هر برنده منفعت اجتماعيه البته معتبر اولور . گوزل
 وظيفه لرى بر اقمقن، منفور اشلىر قيلمقن اوتانمق معنا سنده اولان حيا —
 حديثك بياننه كوره — ايمانك بيوك شعبه سيدر .

ايمانك الك بيوك ركنى، شو حديثك بياننه كوره، اللهاك برلگنه هم
 وارلغنه ايماندر . اللهاك برلگى وارهقى بر حقيقت قطعيه در، انسانلركه هر برينه
 الك ساده طريقله معلوم اولور بر حقيقت فطريه در . شو ايمانك منفعت
 شخصيه سى ده منفعت اجتماعيه سى ده غايت بيوكدر . انسانك اوزينه اوزندن
 ياقين، هر بر حالنده وكيل، همه حاجتلرنده كفيل، كريم مطلق بر اللهاك وجودينه
 ايمان — يالكلزلىق هم وحشت دقيقه لرنده انسان ايچون الك بيوك انيس
 اولور، شدت هم آغزلىق ساعتلرنده انسان ايچون الك بيوك معين اولور،

انسانك سعادتي ايچون لازم اولان كوكل راحتى يالگنز شو ايمان بر كه سيله تا مین قیلنور، هیئت اجتماعیه امور لری نك انتظامی ایچون لازم اولان صداقت امانت استقامت كبی مبدألك هر برینه يالگنز شو ايمان اك قوی اساس اولور، هر انسانك اوزینه كوره بر غایه كمالیه سی قلبنده قرار قیلنمش شو ایمانی بر كه سيله او انسانك كوزی اوگنه قویولمش اولور. كريم مطلق رحیم مطلق بر اللهك وجودینه ایمانك فائده اجتماعیه لری فائده شخصیه لری لسانله قلمله حصر قیلنه ماز قدر چوقدر. كوكل راحتی، هیئت اجتماعیه سعادتی شو ایمانك اك گوزل ایکی فائده سیدر.

بوگنا كوره، یعنی قطعاً حقلغنه هم ده حسابی یوق فائده لری نه كوره، شو ایمان عقیده اسلامیه یه اساس قیلنمشدر.

شو حدیثك بیاننه كوره، ركنلرك درجه لری متفاوتدر. ركنلرك تفاوتی حسیله، مؤمنلرك ایمان ده درجه لری ده متفاوت اولور. اللهك برلگنه ایمان دن صوك، ركنلرك اك بیوكلری نماز، زكات، روزه، حج. بوندن صوك دیگر حسنات. دین هم انسانیت وظیفه لری اولان ركنلری تمامیه علی قدر الاستطاعه ایفا ایدن انسان اك كامل مومندر. دیگر انسانلر خیراتلری حسناتلری نسبتنده درجه درجه مومن اولورلار. زیرا ایمان شعبه لری نك ركنلری نك درجه لری متفاوت اولدقن صوك، مؤمنلرك ایمان ده درجه لری متفاوت اولماق ممكن دگلدر.

ایمانك شعبه لری اولان خیرات، حسنات، اعمال صالحه، شارع كريم لساننده قران كريم عرفنده، بنم اعتقادمه كوره، يالگنز آخرته متعلق امور لره منحصر دگلدر. بلکه آز چوق فائده سی وار عمللرك هر بری ایمانك شعبه سیدر. یاعقك یا بدنك ملكه لری نی توسیع ایدر عمللر، یا دولت یا ملت فائده لری نی حقانیت یولیه تا مین ایدر خدمتلر، اوزلری نك درجه لری نه كوره، ایمان شعبه لری نی تشکیل ایدرلر.

انسانيك همده بوتون انسانيك سعادتنه سبب اولاجق اساس اولمق اعتباريله ايمان حق اعتقادلردن، خيرات حسناتدن، گوزل اخلاقدن، پاك حسياتدن عبارتدر ديدك. قران كريم آيت كريملري، شارع كريم عليه الصلاة والسلام حضرتلرينك حديثلري شو حقيقتي غايت آچيق بيانله بيان ايتمشدر.

ليكن همه مومنلري اوزينك كوله گهسي تحتنه جمع ايده چك سانچاق اولمق اعتباريله، كوكره قدر ديگلمش بر "لواي دعوت" اولمق جهتيله، همه مومنلري قارندش ايدر بر شعار اولمق صفتيله ايمان "لا اله الا الله، محمد رسول الله!" كلمه طيبه سيني هم جانله هم اسانله سويله مكن عبارتدر.

بر انسان شو سانچاق كوله گهسي تحتنه كلور ايسه، شو كلمه طيبه ي اوزينك اساننه ورد قيلور ايسه، همه عالم اسلاميتك قبله سنه يوزيله كوگليله متوجه اولور ايسه، او انسان ملت اسلاميه اعضاسي اولور.

شو كلمه طيبه بر كه سيله حاصل اولور ايمان، عمومي بر شعار، كلي جامعه اولمق جهتيله، اسلاميت نظرنده مقدس هم محترم ايمان اولور. شويله ايماني وار بر آدم همه خيراتدن همه حسناتدن تاميله محروم رذيل سفيل اولور ايسه ده، حرمت اسلاميه سندن هيچ بر صورتله محروم اولماز، اسلاميت دائره سندن چي قماز، تحقير قيلنماز، تكفير قيلنماز، حقوق دينيه سندن حقوق انسانيه سندن محروم قالماز.

اسلاميتك الك جامع الك بيوك شعاري اولان شو كلمه طيبه بر كه سنده حاصل اولور ايمان، "انما المؤمنون اخوه" آيت كريمه سنك حكيميله، عموم مومنلر اراسنده بر نسب معنوي قيلندي. ايمان حسييله قارندشلك — عمومي ميللرده عمومي آرزولرده گوزل عاطفه لرده برلك بولندرمق ملاحظه سيله — سياست اسلاميه اساسنه وضع قيلنمش ايدى. ايمان قارندشلكي، "النبى اولى بالمومنين من انفسهم، وازواجه امهاتهم" آيت كريمه سنك حكيميله قان قارندشلك سندن اعتبارده اوستون قيلندي. — ازواج مطهره مؤمنلرك آنالري اولوب، نبى

کریم مومنلره اوزلرندن یاقین آتالری اولور ایسه، ایمان قارندشلیگی حقوق جهتیله قان قارندشلیگندن البته اوستون اولور.

بو تون عالم اسلامیت ایچون شو ایکی آیت کریمه ده کوسترلمش سیاست اسلامیه بیاندن بن بالکلیه عاجزم. لکن شو ایکی آیتک افاده لری غایت آچقدر، معناری غایت کینکدر: اوز باشلرینه مستقل، بری دیگرینه هر جهته برابر اهل اسلام، کلمه طیبه برکه سنده، قان قارندش کبی قارندش اولور ایسه، بو تون عالم اسلامیت — آتالری رسول کریم اولان — بیوک عائله بی تشکیل ایدر ایسه، او عائله اعضالرینک حقوق متقابل لری قان قارندشلرک حقوقلرندن هم زیاده هم قوتلی اولور ایسه، قران کریم او بیوک عائله ده الک عادل امام اولوق صفتیه قائم اولور ایسه، بوندن ده گوزل بر سیاست بولنماز، یا خود بوندن ده گوزل سیاستی آرامق حاجت اولماز.

اسکن، نه دندر، تاریخ اسلامیت ده شو سیاستک حکمی یوق ایدی، عهد رسالت ده بر اولمش امت اسلامیه اولگی عصرک اوزنده فتنه لر اقتضاسیه متفرق اولدی ده بوندن صوگ عالم اسلامیت برک یوزی کورمه دی. خلافت دعوالری، جبارلرک هوالری دینک قوتنه غلبه ایتدی؛ دینک الک بیوک قانونی یعنی جامعه سی ترک قیلندی. چینگیز قیامت لری، اسپانیا ده شتلری، صلیب محاربه لری اسلام دولتلرینی، یالکمز مدافعه وظیفه لرزه اولسون، جمع ایکم دی. اسلام دولتلرینک تاریخلرینه نظر ایدن انسان تعجب ایدر: منهبیلر ده اختلاف لری غایت سطحی ایکن، اهل اسلامک اوقدر افتراق لری بری دیگرینه عداوت لری، نصرانیت منهبیلر نه اختلاف غایت بیوک ایکن، خره ستیانلرک او قدر برلک لری تعجب قیلنه جق بر حالدر. صلیب محاربه لر نه نصرانیت نصرانیلرک کلمه لرینی جمع ایتدی، لکن او ساعتلر ده بری دیگرینه الک یاقین مسلمانلر ده بیل برلک یوق ایدی. صلیب اردولرینه غلبه ایده بیلمش سلطان صلاح الدین ایوبی حضرت لری ده او وقت اهل اسلامی براشدر مکن عاجز قالدی. دشمن اسلامیتی خراب ایدر ساعتلر ده او وقتک زاهد لری اوزمانک ولیلری تکیه لر ده

قاپانورلار ایدی. حلال طعام، فرض نماز حرام ساعتلرده اوزمانڭک و لیلری نافله نماز قیلورلار ایدی.

بوندن سوڭ هندوستان ده تورکستان ده ایران ده تورکیاده آفریقا قطعه لرینده وولغا بویلرینده کلمش اوفاق بیوک اسلام دولتلرینڭ حاللری بوندن گوزل دگل ایدی. دین دشمنی کبی اوز آرا محاربه دن، مه لکتلرینده عفریت کبی فساددن باشقه همتلری یوق ایدی. اندلس دهشتلرینی اوقت اسلام دولتلری رضا کوزیله بلکه شادلق کوڭلیله تماشا ایدرلر ایدی. اندلس ده یالکنز دینلری ایچون تعذیب قیلنوب قتل قیلنور حسابی یوق مسلمانلرڭ اڭ سوزشلی فریادلرینی التذاذ قولاغیله ایشیتوب طورمش تورکیا دولتی اومسکینلرڭ بر قاچ دفعه استمدادلرینی هر دفعه رد ایدر ایدی. تجاری، سیاسی معاهده لر عقدینی طلب قیلوب دولت عثمانیه قاپوسنه مراجعت ایتمش بر طاقم هندوستان امیرلری، اعانه طلب قیلوب التجا ایتمش تورکستان خانلری همان رد قیلنورلار ایدی. وولغا بویلرینده بر تاتار حکومت اسلامیه سی اوزرینه روسلرڭ هجوملری ساعتلرینده قریم خانی یالکنز اوزینڭ قوتیله او حکومت اسلامیه یی قورتارمق، سوڭره تورکیا دولتنه قوشمق خصوصلرینه حکومت عثمانیه دن مساعده طلب ایتمش ایسه ده، یگیدن بر دولت چنگیزیه تأسیس قیلنور قورقوسیله حکومت عثمانیه خان جنابلرینی شدتله منع ایتدی. یگیدن بر دولت چنگیزیه تأسیس ایتمک آرزوسیله خان جنابلری تهمت قیلنوب، شدتله تکدیر قیلنمش ایدی. خان جنابلرینی تکدیر ایتمش سلطان — سلطانلرڭ اڭ بیوگی سلیمان قانونی حضرتلری ایدی!

اسلام دولتلرینڭ تاریخلرینده بویله شاهدلر آز دگلدر، خلافتڭ اولگی سنه لرینده افتراق باشلاندى، سوڭره اڭ رذیل صورتلرده همان دوام ایتدی. ایمان قارندشلیگی، اسلامیت نظرینده، قان قارندشلیگی کبی یاخود ده از یاده ایسه ده، اوز آرا عداوتلری اڭ زیاده دولتلر اسلام دولتلری ایدی، برلکلری اڭ آز ملت اسلام ملتلری ایدی.

اسلام دولتلىرىنىڭ سىياسى ھاللىرى شويىلە ايدى، ادبى ھاللىرى دە بوندن گوزل دگل ايدى. غرب سىياسىلىرى دولتلىرىنە وطنلىرىنە صداقتلە افتخار ايدرلر ايكن، ملتلىرىنىڭ فائىدەلىرىنە عزتلىرىنە عاىد خدمتلىرىنىڭ صوڭ درجە اجتھاد ايدرلر ايكن، اسلام دولتلىرىنىڭ سىياسىلىرى خىانت ميدانلىرىدە مسابقە ايدر كىبى ھركت ايدرلر ايدى، سياست دائىرەلىرىدە خىانت ھوددى كچمىش ايدى، ناگاہ آرادە طبعاً امين بر آدم چىقار ايسە، محيىت تائىر يىلە خىانت يوللىرىنە سوق قىلىنور ايدى. مدنى ملتلىرىنىڭ استقامت، طھارت كىبى فضىلىتلىرى التزم ايدرلر ايكن، بزدە او كماللىرىڭ خىلافىنە ميل زيادەلىشىدى.

عالم اسلامىت دە شو سىياسى احوالىڭ، ادبى ھاللىرىڭ ھقىقى سىببلىرىنى تەيىن ايتىمىڭ مىشكى اولسە كرىك. لىكن انسانىڭ عقىدەسى انسانىڭ ارادەسىنە، اخلاقىنە، ھمە ھركتلىرىنە البتە بلاشېفە الڭ بىوك بر اساسىر. انسانىڭ ھر بر ھركىتى ھر بر عملى عقىدەسىنە كورە، وجداننە كورە اولور. بوڭا كورە، سىياسى احوالىڭ ادبى ھاللىرىڭ ھقىقى سىببلىرىنى ايمان مەھبلىرىدە آرامق مەمكىن اولسە كرىك.

عالم اسلامىتىڭ احوالىلە ايمان مەھبلىرى آراسىدە، بىنم ھصوصى نظرمە كورە، غايىت بىوك ارتباط واردىر. ايكىدىن بر : (۱) يا سىياسى ادبى ھاللىرى ايمان مەھبلىرىنىڭ نەتىجەلىرىدىر، (۲) يا خود ايمان مەھبلىرى سىياسى ھاللىرىڭ نەسخەلىرى اولمق اوزرە ترتىب قىلىنىشىدىر.

ھر ھال دە، ايمان مەھبلىرى، ھصوصاً اشعر يىلرڭ تەلىملىرى اخلاق فسادینە، سياست مفسدەلىرىنە الڭ مەساعىد صورتلىرىدە وضع قىلىنىشىدىر. شىيىلىك، سىنىك كىبى اخىلاقلر عداوت، لعنت، افتراق اساسلىرىنە تاسىس قىلىنىشىدىر.

ايمان كوڭل دە مستور اعتقاددىن، لسانلە سويلە نور رسمى سوزلردىن عبارت قىلىندى. عقل، علم، گوزل اخلاق، خىرات، ھسنات كىبى انسانىڭ انسانىتىنە ركن اولور مبداللىرىڭ ھر برى مدار نجات اولان ايماندىن خارج قىلىندى. يالڭىز الله ھزرتلىرىنە معلوم قىلب اعتقادى ايمان قىلىندىدىن صوڭ، اكثر ياً عىوب ھم ذنوب پردەسى اولور ظاھر ھال خاطرلىرى اىچون اعتقادىڭ اوزى دە فدا قىلىندى.

عاقبت، يالگنز لقبلىر، قورى اسملىر ظاهر حالدىن بدل قىلىنوب، اسلاميت قورى نامدىن قورى لافىدىن عبارت اولوب قالدى.

اسمى مومن بر آدم عمرى بويىنه مسكرات ديگنلر يىنه طالاسه، فحشياتىڭ هر بىرىنه بويالاسه، فقيرلىڭ يىتملىڭ ماللىرىنى طالاسه، بيگنلرجه معصوملىڭ بدبختلىكلرىنى سبب اولسه، لسانيله شوشىلىرى لالال ديمه دكجه، يالگنز اسمى بر كه سنده مومن اولور، قلمبندە مستور اعتقادى خاطر يىنه پاك مسلم اولور، بعضاً استغفار يولنده بر طاقم لافلىرى ده آغز يىنه آلور ايسه، "لا كبرىة مع الاستغفار" قاعده سيله اويله آدملىره ايزگولك صفتى ويرلور.

ايمانى يالگنز قلب ده مستور اعتقاددىن لسان ده جارى اقراردن عبارت ايتمك اسلاميتىڭ فساد يىنه اڭ بيوك سبب اولدى. چونكه گوزل اخلاقى، گوزل اشلرى، خيراتى، حسنىتى، حيات هم نجات ويرور نافع خدمتلىرى اهمال ايدوب، كوگنل ده مستور اعتقادە لسانله سويله نور اقراره قناعت ايتمك يوللىرى فتح قىلىندى. انسانىڭ نجاتنه سبب قىلىنمىش ايمان يالگنز اعتقاددىن يالگنز اقراردن عبارت اولور ايسه، اويله ايمان انسانىڭ مغرور يىتنه اڭ بيوك سبب اولور، انسان كوزنده حسنىتىڭ خيراتىڭ اهميتى قالماز؛ شرورك فسادىڭ خيانتىڭ آغزلى بولنمار.

عالم اسلاميت ده سياستىڭ فسادى ده ايمانى يالگنز اعتقادە يالگنز اقراره حصر ايتمك حسيله ناشى اولدى.

كوگنل ده مستور اعتقاددىن لسان ده جارى اقراردن عبارت قىلىنمىش ايمان ملتىڭ هم دولتىڭ امور عموميه سنده اساس قىلىنوب، ظالملىڭ خائنلىڭ همه ظلملىرىنه همه خيانتلىرىنه اڭ مساعد قابىلره افراغ قىلىندى. بر حاكم قورى لاف سايه سنده مومن اولوب ملتىڭ منفعتلىرى يولنده عملدىن آزاد اولور ايسه؛ ظلملىڭ خيانتلىڭ اڭ بيوكلىرىنه ارتكاب قىلوب ده ايماننه هيچ بر صورتله ضرر كلمز ايسه؛ فقيرلىڭ قتللىرى حيله لرى بر كه سنده ظلملىرىنى عدالت، فسقلرىنى ديانىت كى كوستره بيلور ايسه؛ قريه لرى شهرلىرى/خراب ايتدىكن صوڭ، درويشلره دورت بش

درهم توزیع ایتمک بیوک مرحمتدن حساب قیلنور ایسه؛ بر مملکتی قهرراً صویوب، تر به لر مسجدار بنا ایتمک بیوک خیراندن صایلور ایسه؛ خجاج کبی یوز بیگدن زیاده معصومی قتل ایتمک حرم الهی ایهانت ایدوب کعبه بی هدم ایتمک، یاخود یزید کبی روضه سعادت حرم نبوتی الک شنیع صورتلرده تحقیر ایدوب بیت نبوتی الک شنیع صورتلرده قتل ایتدیرمک جنایتلری ده ایمانک صاغلغنه ضرر ویرمز ایسه، اوقدر صاغلام ایمان همه فسادک الک بیوک وسیله سی الک متین آلتی اولور. ظالمارک همه سینهلری خائنلرک همه رذالتلری خیانتلری اویله ایمان سایه سیله مستور قالور، اویله ایمان اهل اسلامک دولتلرینک هلاکنه الک قوتلی مقدمه اولور.

ایمان مسئله لرندله اهل کلام منده بلرینه بن تعجب ایدرم: لسانک اقراری قلب ده مستور اعتقادک ترجمه سی هم دلیلی اولای بیلور ایسه، انسانک عملی خیراتی حسناتی ده قوتلی ده زیاده معتبر دلیل اولمازمی؟ احکام دنیویه ده اقرار اصل اولای بیلور ایسه، گوزل عمل ده گوزل اصل اولمازمی؟ انسان عملنه کوره مومن اعتبار قیلنسه ایدی، آغز اقرارندن ده زیاده اعتماده لائق اولمازمی ایدی؟

«اعمال ایماندن خار جدر، زائددر» کبی غایت فنا، الک قابا تعبیر یرینه «اعمال ایمانک دلیلدیر.» دیمک لازم ایدی، آیت کریمهلرک سنت نبویه لرک عبارتله رینه نصوصلرینه ده زیاده موافق اولور ایدی، اهل اسلام حقنده ده زیاده نافع اولور ایدی.

شارع کبیر رسول کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلرندن روایت قیلنمش: (۱) الایمان بضع وستون شعبه، و احیاء شعبه من الایمان — (۲) الایمان البصر و السماعه — (۳) الایمان عفاف عن المحارم، عفاف عن المطامع — (۴) الایمان والعمل اخوان، الایمان والعمل قرینان لایقبل احدهما الا بصاحبه — (۵) المومن من سلم الناس من لسانه ویده — (۶) الایمان ان تعلم ان الله

معك حيثما كنت — ۷) والذى نفسى بيده لا يؤمن عبد حتى يحب لآخيه
 ما يحب لنفسه من الخير — ۸) بنى الاسلام على الصبر واليقين والعدل.
 وللصبر اربع شعب: الشوق، والشفقة، والزهادة، والترقب. فمن اشتاق الى
 الجنة سلا عن الشهوات. ومن اشفق من النار رجع عن المحرمات. ومن زهد
 في الدنيا تهاون بالمصيبات. ومن ارتقب الموت سارع في الخيرات. ^{بديها} ^{ظورا}
 اربع شعب: تبصرة الفطنة، وتأويل الحكمة، ومعرفة العبرة، واتباع السنة. فمن
 ابصر الفطنة تأول الحكمة. ومن تأول الحكمة عرف العبرة. ومن عرف العبرة
 اتبع السنة. ومن اتبع السنة كانما كان في الاولين. وللعدل اربع شعب: غوص
 الفهم، وزهرة العلم، وشرائع الحكم، وروضة الحلم. فمن غاص الفهم فسر جمل
 العلم. ومن رعى زهرة العلم عرف شرائع الحكم. ومن عرف شرائع الحكم
 ورد روضة الحلم. ومن ورد روضة الحلم لم يفرط في امره وعاش في الناس وهو
 في راحة. — ۹) الخلق الحسن نصف الدين — ۱۰) الاسلام حسن الخلق.
 كفى حقيقت معنالرى اراده قيلنوب سويلنمش حديثلر وار ايكن، اهل كلام
 شو حديثلرى تحريف قيلوب مجازى معنالره حمل ايتديلر.

شو معنى ده **كلمش حديثلرك** قران كريمه اينمش آيت كريمه لرك
 دالالتلرينى رعايه ايدر ايسهك، شارع كريم نظرنده اعتبار قيلنور ايمان
 عملدن گوزل اخلاقدن خيرات حسناتدن حق اعتقادلردن عبارت اولور. عملده
 اثرى يوق اعتقادك نظر شارعده اعتبارى يوقدر. لسانده جارى اولور سوز،
 قلبده مستور اعتقاد عمله مقارن اوامادقچه معتبر دگلدر.

عملى ايمانندن خارج ايدوب، ايمانى يالكز اعتقاددن اقراردن عبرت ايتمك
 منطق فلسفهسى اعتباريله اهل كلام نظرنده مقبول اولابيلور ايسهده، انسانك
 ادبته استقامتنه همه مصلحتلرينه اساس اولمق اعتباريله تقديس قيلنور ايمانندن
 عمل خارج اولاماز.

انسانك يالكز شخصنه نسبتله ايمان شودر، يعنى حق اعتقاددن گوزل
 عملدن گوزل اخلاقدن عبارتندر. لكن ملتك دولتك امور عموميهسنه نسبتله

ایمان عدالتدن صلاحدن امانتدن حقانیت کبی شیلردن عبارتدر. برانسانک خیانتی، فسادی، ظلمی، ضررلری کوزمزه کورنوب طورر ایکن، قلبنده مستور اعتقادینک معناسز اقرارینک اهمیتی قالماز.

اداره اشلرنده، سیاست امورنده ایمان یوقدر، کفر یوقدر. یالکزر عدل واردر، یالکزر ظلم واردر.

امور عمومیهده اعتبار قیلنور ایمان، شارع کریم نظرنده، عدلک مرادفیدر، کفر ظلمک عینیدر، مرادفیدر. قران کریمک شارع حکیمک عرفلری شودر. هم دولت هم ملت فائدهلرینه اسلامیتک اک زیاده مناسبتی ده بونکلهدر، شارع حکیمک بیوک حکمتنه اک زیاده مناسب سیاستده شودر. ظلمی کفردن، ایمانی عدلدن تفریق ایتمک جنایتی ظالمک جبارلرک هوالرینه آرزولرینه اک موافق اک مساعد بر دسیسه اولوب، صانلق خائنلر طرفندن احداث قیلنمش بر بدعتبر.

شریعت اسلامییه امور عمومیهی قلب اعتقادینه لسان اقرارینه تأسیس ایتمه مش، بلکه عدالت هم مصلحت اساسلرینه تأسیس ایتمشدر. قلبده مستور اعتقاد، لسانده جاری اقرار امور عمومیهده هیچ بر صورتله اساس اولماز. اگرده دین عدل اساسنه تأسیس قیلنماز ایسه، یاخود بری دیگرینه مرادف کبی اولماز ایسه، او یله دین خائنلرک ظالملرک هوالرینه آلت اولور، حقوق اصحابنه هر جهتل ضرر اولور.

نه اولور ایدی، اگرده ایمانی قوری اعتقاددن قوری اقراردن عبارت قیلوب عملی ایماندن خارج ایتمش کلام مذهبلی اوزلرینک بیهوده اصوللرینی اوافق مسئلهلرینی، خلافت نزاعلرینه جنسیت تعصبلرینه بنا قیلنمش شیعیلک سنیلک اختلافلرینی ده ایماندن خارج ایتسه لر ایدی؟

عالم اسلام، لاقل، قان دشمن مذهبله بری دیگرینه لعنت اوفور فرقلره بولنمش اولماز ایدی، اسلام عقیده سی دیانتله هیچ بر مناسبتی یوق بیهوده شیلردن لاقل پاک قالور ایدی، شیعیلک مسخره لکلر یله سنیلک جنونلر یله اسلامیت یوزی قزارماز ایدی.

فصلك ايتدا سندن بورايه قدر يازامش ملاحظه كوره، ايمان مسئله لرندە
 كلام منھبلرينه مخالفت مده بن البته معذورم، بلكه مجبورم.
 بئكا كوره، شريعت اسلاميه نظرندە ايمان حق اعتقادلردن گوزل، عمللردن
 گوزل اخلاقندن، خير اتندن حسناتندن عبارتدر. دين زماننه مكاننه كوره انسانيك
 ذمھسنه مترتب اولور وظيفه لري تيوشنچه ايضا ايتمكن عبارتدر.

ايمان، عمومي بر شعار اسلاميت اولمق اعتباريله، "لا اله الا الله محمد
 رسول الله" توحيديني هم جانله هم لسانله سويله مكن عبارتدر. شو مبارك
 كلمه جامعهي قبول ايدن انسانلرك هر بري مؤمن اولور. بونندن صوك،
 اشھريلك، معتزله لك، شيعيلك، سنيلك كبي اختلافلري اعتبار ايتمك قطعي
 صورتده حرامدر.

"اقيموا الدين ولا تتفرقوا فيه"

"ان الدين فرقوا دينهم وكانوا شيعاً لست منهم في شيء"

اسلاميت عقيدھسنه مذهب اختلافلريني قوشمق كبي بر جنائيت تاريخ
 اسلاميتده يوقدر. خلافت نزاغلري، علويك امويك عدوتلري كبي سياسي
 اختلافلردن نسخه آلمق يوليله ايمان منھبلري تاسيس ايتمك كلام كتابلري
 يازمق كبي ياخيانت يا حماقت عالم اسلاميتده بولنمامشدر.

اسلاميتده مذهب بردر. كلمه توحيدى شعار اسلاميتي قبول ايدن هر
 بر انسان مؤمندر. التوبه سوره سنده "قل ان كان آيت كريمه سنك حكمنه
 كوره، شو ايمان الك بيوك قرابتدر.

ايمان انسانله خالقى آراسنده مقدس صلدر. بوراده مذهب رسومي مذهب
 قيودى هيچ بر صورتله معتبر دگلدر. ايمان بر تعليم الهيتر، بسيط اولور،
 غايت عادى اولور. فلسفى دقتلره، فنى اصطلاحلره بوراده احتياج بولنماز.

ايمان اللهك درگاهنه انسانك التجاسيدر. هيچ بر دقيقهده هيچ بر حالده
 انسان اورادن مردود اولماز. رحمت الهيه قاپولري هر وقت آچيقدر، اورالرده
 حاجب بولنماز. مختار انسانلرده، مضطر مسكينلرده، اختيار ساعتلرندهده،

اضطرار دقیقه لرنده ده، هر بنده هر وقت رحمت درگاه لرنده البته قبول قبلنور .
 کلام مذهب لری نظر نه «ایمان بآس» یعنی عذاب کورو ساعت لرنه اضطرار
 دقیقه لرنده ایمان مقبول دگل ایسه ده، رحمت الهیه درگاه لرنده البته مقبولدر .
 «ام من یجیب المضطر اذا دعاه» — اضطرار دعا لرینی قبول ایتمک
 بوراده مدح اولمق یولیله ذکر قبلنمشدر .

«واخذناهم بالعذاب لعلمهم یرجعون» — رحمت قاپولرینه شاید
 قایتورلار رجاسیله، بز آنلره عذاب ایندرک . — عذاب اینو سوکنده ایمان
 مقبول اولماسه ایدی، رجوعک فائده سی قالماز ایدی .

«فلما رأوا بأسنا قالوا آمنا بالله وعده وكفرنا بما كنا به مشركين . فلم
 يك ينفعهم ايمانهم لما رأوا بأسنا» — شو آیت کریمه ده «بزم عذاب لری
 کوردکلرندن صوگ ایمان لری فائده ویرور اولمادی» دیمک «کورنمش عذاب
 رفع حقنده فائده سر اولدی . دیمک اولسه کورک . بوگا «فلولا كانت قرية آمنت
 فنفعها ايمانها الا قوم يونس» آیت کریمه سنده گی استثنا — هم ده «لما آمنوا
 كشفنا عنهم عذاب الخزي في الحياة الدنيا» آیت کریمه سنده گی بیان دلالت ایدر .
 یعنی: عذاب کوردکلر صوگ ایمان ایدوب ده ایمانی نفع ایتمش بر
 قریه یوق ایدی، یالکز یونسک قومی . ایمان ایتدکلرندن صوگ بز آنلردن
 عذاب کشف ایتدک .

بوراده ایمان بآسک فائده ویروب ویرمه مک جهتی عذاب دنیایی رفع
 ایدوب ایتمه مک خصوص لرینه حصر قبلنمشدر .

بن شو آیت کریمه لره مقصده استدلال ایدر ایکن، نسا سور سنده گی
 ۱۷—۱۸ نچی آیت کریمه لردن غافل دگل ایدم .

ایمان بآس مقبول دگلدر دیمک ده اللھک کیگ رحمت لرینی طار ایتمق
 شائبه سی واردر . بوگا کوره ده، بن «ایمان بآس البته مقبول اولا بیلور»
 اعتقادنده یم . بزم کبی عاجز بر مسکین شدت ساعت لرنده دهشت دقیقه لرنده
 خدا سنک رحمت قاپولرینه التجا ایدر ایکن، آرندن طوروب «ای سن، صوسامش

او حریفه رحمت دریا لرگدن بر طامچی ده- ویرمه! ديه باغرمقندن اوتانورم.
ایمانك رحمت الهیه درگاهلرنده شرطسز فلانسز مقبول اولاجفی حقنده بنم
نظرم شودر. ایمان ده، بنم نظرمه کوره، رسمیت یوقدر. ایمانك مذهبی یوقدر.
“ان لله ثلاثمائة وخمس عشرة شریعة. یقول الرحمن وعزتی وجلالی
لا یأتی عبد من عبادی لا یشرك بی شیئا بواحدة منهن الا ادخلته الجنة.”

شو حدیث انس، عثمان، ابو سعید کبی اصحاب کرام رضی الله عنهم
حضرتلرندن بایتاق حدیث کتابلرنده بیوک اماملر طرفندن روایت قیلنمشدر.
قبول درگاهلرینك کیكلگی حقنده سویلنمش اولسه کرک.

بوندن صوڪ ایمان ده، علی الخصوص اسلامیت عقیده سنده اك بیوک اهمیت
شو دنیاده انسانك سعادتنه اساس اولمق اهمیتی در. اسلامیت عقیده سنك
اك بیوک اهمیت، دیگر عقیده لره نسبتله علویتی بوراده بولنمق لازمدر.
ایمان دنیاده انسانك پاكلكنه، استقامتنه، امانتنه، اجتهادینه غناسنه
عزتنه صلاحنه اساس اولور ایسه، اشته اولیه ایمان اسلامیت ایمانی اولور.
آخرت سعادتت شو كونگی سعادتك ثمره سیدر، نتیجه سیدر، یاخود لا
اقل، لاحقه سیدر. سعادتت درویشلك ده مسكينلك ده، راحتت یوقلق ده آرامق
هندوستان فقیرلرینك برهمنلرك فلسفه سیدر.

هر دینك اك بیوك غایه سی معبودینه اوخشامقدر.

بزم معبودمز، بت پرستلرك معبودی کبی، جانی یوق صنم دگلدر، روحی
یوق صورت دگلدر. بزم معبودمز حی، عالم، مقتدر، صانع، عزیز، کبیر،
غنی، کریم، مالک، سید، آمر، حاکم، حکیم الله رب العالمین حضرتلریدر.
بزده علم، قدرت، صناعت، عزت، بیوكلک، بایلق، باشلق کبی کماللر بولنمق
دینمز، ایمانمز اقتضاسیله لازمدر. اوکماللرك هر بری دینمزك غایه سیدر،
شریعتمزك امریدر.

دینی لسانك اقرارینه كوكلك اعتقادینه قصر ایتمك عاجزلك درویشلك
فلسفه سیدر؛ شو دنیاده سعادتت اجنبیلره لائق کوروب، شو كونگی سعادتت

امید اوزمك چیتدن یوقمش یاخود دسیسه یوليله آشلانمش مهلك بر خسته لسكدر .
اسلامیتك اڭ بیوك ركنلری: (۱) حق اعتقاد، (۲) تعظیم الوهیت، (۳) پاك
انسانیت، (۴) دنیاده عزت.

ولله العزة ولسوله وللمومنین.

اسلامیت عقیده سندن مقصدی، اسلامیت عقیده لرینك فائده لرینی بلكه
بیان ایده بیلورم امیدله، كونلرك بزنده اوفاق بر مناسبتله “رحمت الهیه”
مسئله لرینی مقاله لرینی نشر ایتمش ایدم. براقامدیلا، دوام ایده مدم. ال
طارغی قوشدی، طوقتام. لکن امیدمی اوزمه دم. خواجه حافظ کبی “یا من
رسم بمطلب، یا جان زتن براید” دیدمده “اسلامیت ده قدر” نامنده بر رساله
یازدم. اراده هم عقلك حریتنه، حکمت الهیه انتظامنه، رحمت الهیه کیكلنگنه،
اسلامیتك علویتنه دائر نظرمی اوراده نشاطله بسط ایتم.

بنم نظرمده اسلامیت ایمانی “شو کونگی سعادتدن اوز امیدمزی اوزمك،
كله چك سعادتدن دیگرلرك امید لرینی کسمك” اساسلرینه مبنی دگلدر.
اسلامیت ایمانی هر ایکی سعادت جمع ایدر ایسه، اللهك رحمتلری همان کیكلنگده
قالور ایسه، دها گوزل اولور.

درویشلك نظرینه کلام منهبلرینه تعصب ایدوب، “رحمت الهیه”
مسئله لرینه هجوم ایتمش ذوات اوزلرینی معذور کوررلر ایسه، اهل اسلام
سعادتنه اسلامیت علویتنه تعصبم جهتیه بنده اوزمی معذور کوره بیلورم.

دنیاده عزتی سعادت اسلامیت ایماننه اسلامیت اخلاقنه دها زیاده موافق
هم لازم کوروب، اسلامیتك استقبالنه ایمان ایدرم.

یاوروپا ترقیاتنه تحیر کوزیله اما اوز حالمه تأسف نظریله باقوب
استقبالمزدن امید اوزه یازمش متفکرلرك فکرلرینه بن اشتراك ایتمم. درویشلك
زاهدلك تأثیریه شو فانی دنیاده انسانیتكده اسلامیتكده استقبالرندن امید
اوزمش بدبینلرك نظر لرینی ده تصویب ایده مم.

بگنا کوره، اسلامیتكده اهل اسلامكده استقباللری واردر. قران کریمك
بشارت الهیه سی شودر.

“هو الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظہرہ علی الدین کلہ۔ قران
 کریم دہ متعدد آیتلر دہ کلمش اشته شو بشارت الہیہ بوگون تحقیق قیلنما مش
 ایسہ، بر کون البتہ تحقیق قیلنور۔

= ۸ =

اسلامیتک استقبالی.

تاریخک احوال عمومیه سی انسانلرک ارادہ لرندن اداره لرندن ہم دہ
 احاطہ لرندن طیش خفی سببلرہ احياناً تابع اولا بیلور ایسہ دہ، کلہ جک اولاجق
 حاللری قیاس حکمیلہ اجتماعی قانونلرک اعانہ سیلہ تقریبی صورتدہ تعیین ایتمک
 اکثریتلہ ممکن اولور. درست، عالم وجوددہ بولنور هر بر شی اللہک
 ارادہ سیلہ حکمت الہیہ تدبیرلریلہ اداره قیلنور. لکن حکمت الہیہ تدبیری
 ظاہر اولور ایکن، یا قانون طبیعی یا خود بر قانون اجتماعی صورتیلہ ظاہر
 اولور. بوکا کورہ، قانونلرک ہیئت عمومیه سنہ استناد اعانہ سیلہ، بر انسان
 کلہ جک اولاجق حاللردن بحث ایدر ایسہ، اصابت ایده بیلور.

شو حاضرگی عصر دہ انسانلرک احوال اجتماعیه سی اولگی عصرلر دہ بولنمش
 احوال اجتماعیه سنندن البتہ گوزلدر. انسانلرک طبیعت اوزرنده تصرفلری
 قوتلری آرتدی، اخلاقلری بالنسبہ اکثریتلہ گوزللشدی.

بونندن صوگ انسانلر دہ ملتلر دہ هر جہندن پاکک استقامت امانت صدق
 احسان مرحمت کبی گوزل اخلاق تربیہ قیلنہ طور ایسہ، قانونلر مصلحت
 ہم مساوات اساسلرینہ تأسیس قیلنوب محکمہ لر هر حال دہ عدالت حقانیت
 وظیفہ لرینی ممکن قدر ایفا ایدرلر ایسہ، ہیئت اجتماعیه امان امن حریت
 قارندشک نیگز لرینہ بنا قیلنوب حکومت همه حقوقلری همه وظیفہ لرلی علی
 الانتظام حمایہ یوللرینہ سلوک ایدر ایسہ، علومک صنائعک ترقیاتی برکہ سنک طبیعت
 خزینہ لرندن انسانلرک فائده انولری همان همان آرتوب، طبیعت برکہ لرندن هر
 بر انسان اوزینک ضرور حاجتلرینی اوز کوچیلہ آلا بیلور ایسہ، — یعنی
 بویلہ شرطلر تدریجی صورتدہ حاصل اولوب ثبات بولور ایسہ، انسانیتک
 کلہ جک عصرلر دہ احوال اجتماعیه سی دها گوزل اولور.

بن شو جمله لری شرطیه صورتیله یازدم، لکن ترددی افاده ایچون دگل، بلکه استقبالده احوال اجتماعیه اساسلرینی گوزللیگک سببلرینی کوسترمک ایچون ایدی.

البته شویله اولور. چونکه انسانلرک مصلحتلری انسانیتک صلاحی سعادتق اراده الهیه مقتضاسیدر، انسانک فطرت اصلیه سنهده دهاز یاده، موافقدر. انسان من حیث الطبع سعادتیه صلاحه میل ایدر، محبت ایدر. شو میل، شو محبت انسانک قلبنه قدرت الیه وضع قیلنمش ایسه، حکمت الهیهده عبث یوقدر، البته انسان ممکن سعادتک کمالنه بر کون ایرشه چکدر. یوقسه، عنایت الهیه الیه انسانیتک قلبنه وضع قیلنمش میل عبث کبی اولور ایدی.

انسانیتک هیئت عمومیه سیله کلهجک عصرلرده احوال اجتماعیه سی گوزل اولور دیدم. احوال اجتماعیه نه قدر گوزل اولور ایسهده، طبیعی بلالردن مشقتلردن شونیاده انسانیت بالکلیه نجات بولماز: اوت همان یانار، یاندرور؛ یل دیکلزدرده کمیلری باتورور؛ انسان قضالره، خسته لکله هدف اولور؛ اوز آرالرنده دشمنک، حسد کبی حاللر بولنور؛ انسان اوزینک حاجتلرینی لذتلرینی کوچ آرقاسنده زحمت آرقاسندک آلور. هر حالده شو دنیاده انسانک سعادتق زحمت، مشقت ایله قاتش اولور. شونیا هیچ بروقت جنت اولماز. لکن قانونلرک اساسلری، حکومتلرک اداره لری، دولتلرک سیاستلری، انسانلرک اخلاقلری گوزللیشدکجه، احوال اجتماعیه البته گوزللیشهجک، انسانیت هیئت عمومیه سی اعتباریله شو کونگی دن دها گوزل بر حالده اولاجق. یوقسه علومک صنائعک ادبیانک اهمیتی قالماز ایدی.

انسانیتک استقبالنه بنم نظرم شویله در. شویله بر نظر البته خیال دگلدر، وهم دگلدر، بلکه کلهجک عصرلرک برنده تحقیق قیلنهجق بر ر جادر، عنایت الهیه قوتیله ایفا قیلنهجق بر وعد الهیدر. امید ایدرم که انسانیتک اوسعادتق اسلامیت نامیله اولماسه، لا اقل اسلامیت برکسیله اولور.

انسانیت ترقی ایتدکجه، حق اعتقادلردن گوزل اخلاقلدن مصلحت

اساسنه بنا قيلنمش قانونلردن سعادت يوللرينه ارشاد ايدر تعليملردن عبارت اولمق صفتيله، اسلاميت، ندر يچي صورتده، ير يوزنده عموميت كسب ايدر، انسانيت اسلاميتي قبول شرفنه نائل اولور.

او وقت " ليظهره على الدين كله " — " سنريهم آياتنا في الآفاق وفي انفسهم حتى يتبين لهم انه الحق " — " كتب الله لاغلبن انا ورسلي " كبي آيت كريمه لرك بشارت الهيه لري كون كبي ظاهر اولور.

حقيقت كونلرك برنگ غلبه ايدر ايسه، اسلاميت عقيده سي البته عموميت كسب ايدوب غلبه ايدر. طهارت، حقانيت، احسان كبي فضائلك فائده لري انسانلره معلوم اولور ايسه، اخلاق اسلاميه البته همه انسانلر طرفندن قبول قيلنور. اداره ده عدالت، قانونلرده مصلحت اساسلري حاكم اولور ايسه، او وقت شريعت اسلاميه حاكم اولور.

حق دين گوزل قانون اولمق صفتيله اسلاميتك استقبالنه بنم نظرم شودر. شو كونده اوچ يوز آلتمش — دورتيوز مليون قدر اهل اسلامك استقبالی ده بوگا فرييدر. اهل اسلامك استقبالی اميدسز دگلدر.

ير يوزينك شو كونگي خريطه سنه كوز سالور ايسهك، كوررز: ربع مسكونك الك اورتاسنه، معمور يرلرك تام قلوبنده اسلاميت؛ صول قانات ده غرب طرفنده نصرانيت؛ اوك قانات ده شرق طرفنده اسكي دينلر. ير يوزي، عنايت الهيه تدبيريله اولسه كرك، غريب صورتده اوچ بولوكه بولنمشدر. معمور يرلرك الك اورتاسنده عمارتك قلوبنده، بركه لري الك بيوك قطعه لرده، محيط آطالاسيدن محيط كبيره قدر، سيييردن جنوب محيطنه قدر، بری ديگرينه طوناش مملكتلرده، وطنی اهلی اوامق صفتيله، اهل اسلام قرار قيلمشدر.

يرك بركه سي نفوسك كرتي بر امتك استقبالنه اميد ويره بيلور ايسه، الك بركتلی يرلرده اهل اولمق صفتيله قرار قيلمش اوچ يوز آلتمش دورتيوز مليون اهل اسلامك استقباللري هيچ بر صورتله اميدسز اولماز.

پيسلكندن مسكراتدن فحشياتدن پاكلك بركه سيله، نسلك كورتنه مساعه

ايدر احكام نكاح اعانه سيله ير يوزنده اهل اسلامك نفوسى همان آرتاچقدر . اسلاميت عقيدەسنك حقلقى، تعليملىرىنىڭ معقوللىكى حكملرىنىڭ مناسبللىقى قوتيله، سنوسى كىبى كوكللى خدائى داعيلرىك اجتهاديله اسلاميتك انتشارى همان آرتوب اهل اسلامك عددى زياده لشمەچكىر . ير يوزنده اك بيوك امت كونلرك برونده اهل اسلام اولاجقدر .

معمور يرلرك تام قلىنده قرار ايتمش او قىر بيوك امت هيچ بر وقت هيچ بر صورتله ضائع اولماز، دهرلك همه صروفنه مقاومت ايدر، هجوملرك هر برينى بلىكه تحمل ايدر، لىكن هر حالده صاغ قالور، غالب چىقار .

ير يوزندن بايتاق بيوك شهرلركده اثرلرى يوغالدى «كوللرى كوكره اوچدى»، تارىخ صحيفه لرىندن اك قوتلى قوملركده ملتلكده ناملرى نشانلرى تاماميله سىلىندى، رياست صحنه لرىنه برى آرقاسىدىن ديگرى چىقوب دهر كوزنده عظمتله اوينامش همده ير يوزينى تاماميله اويناتمش اك شوكتلى دولتلرىده انقراض پرده لرى قاپلادى . لىكن سانلرى آز، كوچلرى يرلرى حكومتلرى يوق، ير يوزينك هر طرفنه بولوك بولوك ساچلمش طارالمش، يكرمى عصر طوتاش معذب هم قرارسىز حالده قالمش يهود ملتى، تورات بر كه سيله اولسه كرك، اولزلىك سىمالرىنى جنسىتلرىنى اخلاقلىرىنى محافظه ايتە بىلدى، هر ىرده هر جەتلە ممتاز بر ملت اولمق صفتيله شو كونه قدر قالدى، الاعراف سورەسندە «واذ تأذن بك» آيت كرىمەسنىڭ وعىدىنه كوره، هم ممتاز هم دىشتلى بر ملت اولمق شرفيله تاقىامت قالاچقدر . درويشلىككىدن اوزاق اك حرىص غايت حاذق فقيللرىنىڭ تريبه لرى بر كه سندن اولسه كرك، يهود ملتى بوتون دنيا نقودىنى اوز اللرىنه توپلادى، بوتون مال خزىنه لرىنه مالك اولدى، سياسى حكومتلره رياست ايدر حكومت مالىه يى تأسىس ايتدى، عزتلرىنى حمايه يولنده خزىنه لرى آياماز جمعيتلر تشكيل ايتدى، اوز دىندشلىرىنه هر خصوصده هر حالده ياردم قىلور بر بيوك ملت اولدى .

سانلرى آز، وطنلرى حكومتلرى يوق يهود ملتى، تورات همده فقيللرىنىڭ

برکه سیله، قرق عصر صافلانوب بوندن صوڭ تاقیامت صافلانہ جق ایسه، برکتلی وطنلری قوتلی دولتلی واری دورت یوز ملیون قدر اهل اسلام، فران کریم برکه سنده، تاقیامت عزتله البته قالاچقدر.

درست، شو بیوک امت شو کون علومدن صنائعدن محر و مدر، لکن شو محر و ملک اولگی غفلتلیک موقت نتیجه لریدر، دواسی بولنور عارضی بر خسته لکدر. یوقسه، شو امتڭ وجودلری صاغ، دماغلری صاغ، قلبلری صداقتلی امانتلی، یورکلری جانلی غیرتلی. اولگی عصرده برارز وقت ایچنده مملکتلره دولتله غلبه سنه سبب اولمش قوتلری شو بیوک امت همان یوغالتماشدر، پیش عامللرک تاثیر یله معطل فالمش او قوتلر مستور حالده ایسه ده صافلانمشدر. بر انسانڭ عمری کبی، حیاتی اولومی کبی، بر ملتڭ ده حیاتی واردر، اولومی واردر. لکن بری همه مزه معلوم عادی عمردر، دیگری سیاسیدر. انسان صاغ اولور، خسته اولور، جان تسلیم ایدر، تنی بر یوزندن یوغالور دفن قیلنور. امت صاغ اولور یعنی عمل هم مال برکه سنده عزیز اولور، قوی اولور؛ ملت خسته اولور یعنی عطالت هم فقیرلک بلیه سیله ذلیل هم ضعیف قالور؛ ملت جان تسلیم ایدر یعنی اختیاردن حقوقدن محروم قالور، سیاست کوزنده اعتباری قالماز، تنی دگل بلکه «جان» دفن قیلنور.

فقط بر امتڭ سیاسی حیاتی انسانڭ عمری کبی طبیعی دگلدر. امتڭ سیاسی حیاتی، ترقیاتی انحطاطی امتڭ اراده سنه تابع کبی بر حالدر. انسانڭ عمری طبیعی قانونلره تابع ایسه، ملتڭ سیاسی عمری — اجتماعی قانونلره، ارادی عامللره تابعدر.

حیات سیاسییه ده اقلیمڭ تأثیری یوقدر، یاخود آزدر. اوللرده وحشت دنیاسی اولمش بریتانیا شو کون مدنیت، سیاست، حکمت مرکزی اولدی. اوللرده مدنیت، علوم، فلسفه مرکزی اولمش یونانستان شو کون ذلیل مخلوقلرک مرعاسی اوتلاغی اولدی. لکن شو ایکی مملکتڭ هواسی اقلیمی همان اولکیدر. سیاسی حیات ده غریبلرکڭ شرقیلرکڭ، آقلرکڭ صار یلرکڭ ده تأثیری یوقدر.

کچه غربی انگلیز ترقی ایتمش ایسه، بوگون شرقی ژاپون ترقی ایتدی، یارین شرقلرکدها بری بلکه ترقی ایدر. کرک آق توسده کرک صاری جنسده هم اینش یوللرینه یوز قویمش تپلر وارد؛ هم ترقی یوللرینه یونهلمش ملتدر وارد.

حیات سیاسیة اقلیم تأثیر یلده، جنسیت تأثیر یلده دگلدر. امتک سیاسی حیاتی، سیاسی مماتی حکومت کبی، فقیهلر حکیملر کبی، دین کبی اجتماعی عامللرک تأثیر یله اولور.

بویله عامللر امت اسلامیهده اولرده بولنمش ایسه، بوندن صوگده البته بولنه بیلور. بلکه البته انشاءالله بولنه چقدر.

شوگون ایندی اویانمش شو بیوک ملت بوندن صوگ یاتاقدن قالقوب طلب یوللرنده حرکت ایدر ایسه، غرب کلیه لرنده همه علومی همه صنائعی یکرمی اوتوز سنه تحصیل ایدر ایسه، ملتک ترقیاتی یولنده لازم اولاجق عامللرک همه سی حاضر اولور. یعنی بر آز همت، برار زمان برکسه سنده او بیوک ملت همه حاجت لرینه نائل اولور.

مقصد بیوکلیگنه نسبتله اوفاق هم غایت آسان شو وسیله لرک و قتلری حلول ایتدی، کونلری یاقین کلدی. ایندی طاک آتدی، اسلامیت افقلرنده حیات هم عزت قویاشلری یاقینده طلوع ایتسه کرک.

بوندن صوگ، سیاسی حیاتی، دیگر ملتدر کوزنده اعتباری، مملکت لرینی دولت لرینی، دینک منبعی مقدس ایکی حرملرینی تاقیامت اوز اللرنده صاقلامق ایچون لازم اولاجق تدبیرلری اهل اسلام کورسه کرک. غرب سیاستی قاپهق، یوتوق، شرق اوزرینه آقین سورمک اساسلرینه اتفاق ایتمش ایکن، اسلامیت عالمی لافل مدافعه وظیفه لرنده برلشسه لر کرک. هجوم حقوق لرینی اوزینه ویرمش غرب سیاستی — خصمنه لاقیل مدافعه حنوق لرینی تسلیم ایتسه کرک.

هر حالده مدنیت یوللرنده اهل اسلامک استقباللری بیوکدر. شو عصرک علومى شوگونک معارفی غرب اهلنه امیدسزک روحی نفخ ایدر ایسه، علوم

ومعارف اسلام اهلنه غيرت هم امل روحلری نفخ ايدر . مسكراتدن، فحشياتدن، نجاستدن، پيسلكدن پاكلك — اهل اسلامك نفوسنه بركت، وجودينه صحت، دماغلرينه قوت ويورور. اللهك برلگنه، قدرك حقلغنه وعدينك صدقنه ايمان اهل اسلامك قلبلرينه غايت بيوك ثبات، اك گوزل شجاعت ويورور. اسلاميتك مانيت، حقانيت، احسان، اجتهاد، عفاف كبي تعليملى مدنيتك اك متين اساسلرينى تشكيل ايدر.

شو سوز البته بر حقيقتدر. بوگما كوره مدنيت يوللرند اهل اسلامك استقباللرى انشاءالله گوزل اولور.

بن غربك صنائعه، علومنه، معارفنه، باخصوص طبيعى رياضى علملك هر بر نوعنه مفتونم. لكن اجتماعى فكرلرينه اجتماعى حاللرينه تردد كوزيله يان باقارم. قرون وسطى ده هر شيدن زياده دينى فكرلره اهميت ويورورلر ايدى. او فكرلك تاثيرلى هر نه قدر بيوك اولمش ايسه ده، اوزلرى عموميتله اوفاق، اكثر يتله خطا ايديلر. شو كون اجتماعى فكرلره دهان زياده اعتنا ايدرلر. او اجتماعى فكرلك ده تاثيرلى بلسكه بيوكدر، لكن اوزلرى، بنم نظرم ده، او قدر بيوك دگلدلر، اوفاق كيبدر. قرون وسطى ده افكار دينيه مضطرب صورته دوام ايدوب صوگره اعتباردن نصل توشمش ايسه، شو كونك افكار اجتماعيه سى ده اويله مضطربدر، بر كون البته ميدانى ديگر فكرلره براقور. شو كونگى اجتماعى حاللرك ده اساسلى او قدر صاغلام دگلدلر، يوللرى ده او قدر مستقيم دگلدلر. فرانسزلرك اجتماعى حاللرند مهلك خسته لسكلر وار ايسه، آلمانلرك ده انكليزلرك ده هيئت اجتماعيه لرى تامميله صاغ دگلدلر. مدنيت دنياسنده كونلرك برنده بيوك بحرانلر، او بحرانلر صوگنده كللى انقلابلر، مدنيت طوفانلرى البته بولنه چقدر.

“فلما نسوا ما ذكروا به فتحنا عليهم ابواب كل شيء. حتى اذا فرحوا بما اوتوا اخذناهم بغتة، فاذا هم مبلسون. فقطع دابر القوم الذين ظلموا.”

بوگا كوره ده، بن، مدنيت دنيا سيله اسلاميت عالمى آراسنده شو كون بولنور بيوك تفاوتى كورر ايسه مده، اهل اسلامك استقبالي رينه اميدم همان بيوكدر .
عالم اسلاميتك حركت عموميه سنده روسيا مسلمانلرى حركتك اڭ اولگى صفرلنده اولماسه ده، لا اقل، اولگى صفرله برابر اولور . انشاء الله .

بزم حركتك بسمله سى، استاذ محترم اسماعيل بك غصير ينسكى حضرتلرينك بيوك بر كه سيله، القبادن، مكتب مدرسه لردن، بالالر تر بيه سندين باشلاندى .
او مبارك بسمله غايت بركتلى اولدى : آز زمان ده بايتاق طرفلرده اصلاح قيلنمش يڭى مكتب نمونه لرى آچلدى، صوگره يا رغبتله يا مجبوريتله مكتبلرك اكرىتى او نمونه لره تقليد ايتدى؛ مدرسه لرده، طلبه لرده، معلملرده، امام اقديلرده بيوك انتباه جانلاندى . او قومق، او قومق يازمق آرزولرى روسيا مسلمانلرنده عموميت كسب ايتدى .

بزم حركتمزى مبارك بسمله سيله اڭ اساسدن گوزل صورتده ابتدا قىلوب، هر نه قدر آقونقلله ايسه ده، طوغرى يولدن حركت ايتك . ملت مزده جانلانمش انتباه، اويانمش رغبت اثرلرينه نظر ايدر ايسه ك، بوندين صوگ حركتمزك دها آرتق تيزلگنه دها زياده گوزل ثمره لرينه اميد باغلامق ممكندر .

بوندين صوگ، انشاء الله، اصلاح قيلنمش ابتدائى مكتبلرك صانى كيند كچه آرتار؛ هر قريه ده هر محله ده گوزل ابتدائى مكتبلر انشاء الله تاسيس قيلنور؛ ملت بالالرى روس مكتبلرينه غرب كليهلرينه كليلى مقدارده هجوم ايدرار؛ دولتمزده بولنور او نيوه رسيتلرده اينستيتوتلرده يا وروپا كليهلرنده تر بيه لرينى گوزل صورتده تكميل ايتمش طلبه لرمز، بوندين صوگ انشاء الله، يوزلره بيگلره ايرشور . روسلرك اوفاق شهرلرنده ده اوچ دورت اورتا درجه مكتبلر بولنور ايكن بزم يكرمى اوتوز مليون مسلمانلرك مى اورتا درجه بر مكتبلرى شو كون يوق ايسه ده بوندين صوگ ييتشه جك معلملر آلايى بر كه سيله مى اورتا درجه مكتبلر ملت مزك اوز همتيله انشاء الله تاسيس قيلنه باشلانچقدر .

بزم بوندين صوگ طوناش يكرمى اوتوز سنه غرب مدرسه لرنده كليهلرنده

علوم معارف صنائع تحصیل ایدر ایسهك، ملی حاجتلمزی کورر کوزلر، ملی خدمتلمزی ادا ایدر اللر، ملی یوکلرمزی طارتور کوچلر همهسی انشاءالله حاضر اولور. او وقت بز هموطن ملتلك اڭ مدنیلر یله بلكه بر صف ده اولاییلورز.

بز اسلامیت نقطهسندن نظر ایدر ایسهك، علوم، معارف، صنائع سماندن اینمش بر معونت الهیه کبی اولور. بوڭا کوره، اسلامیت نظرنده، علوم، معارف، صنائع یالکیز غایهلری یالکیز فائدهلری جهتیله تقدیر قیلنه بیلور. بز م دنیالق حالمزی اصلاح ایدر ایسه، بز م غنامزه بایلفمزه خدمت ایده بیلور ایسه، ملتلك کوزنده شرفمزی، سیاست عالمنده اعتبارمزی تأمین ایدر ایسه، اللهڭ شو دنیاده وار نعمتلرندن استفاده یوللرینی بز کيڭ صورتده آچار ایسه، عزتله امانتله معیشت یوللرینه بز ی سوق ایدر ایسه، اشته بز اولیله علوم اولیله صنائع مطلوب هم لازمدر. شو کون مدنیت دنیاسنده علومندن معارفندن صنائعندن بز م مقصدمز یالکیز شودر. بز علوم حرملرینه کیدوب اعتکافی ایدر ایسهك، شو مقصدله اعتکافی ایدرز. تجارت بازارلرنده، عمل میدانلرنده، خیرات یوللرنده مسابقه بز فرض قیلنمش ایسه، البته شو مقصد ملاحظهسیله فرض قیلنمشدر.

جدی اساسدن باشلانمش حرکتمز، انشاءالله، جدی یوللرده دوام ایدر. ادبیاتمزده، بلكه جدیدك یولیله کیدر. اویون کولکیلردن اوفاق رومانلردن ادبیاتمز بلكه پاك قالور. غربڭ اڭ معتبر اثرلرینی لسانی گوزل قلملر بوندن صوڭ بلكه ترجمه ایدرلر. اوز فکرمز قوتیله خلق قیلنور اوفاق شیلرله بالارڭ روحلرینی اوفاقلامتی بدلنده، بیوک عقللرڭ بلیغ قلملریله تألیف قیلنمش مفید اثرلری ترجمه ایتمك ده معقولدر.

عموماً عالم اسلامیتك خصوصاً روسیا مسلمانلرینك دین هم دنیا جهتیله سعادتلری خاتون قزلرڭ تربیهلرینه توقوف ایدر.

بنم نظرمده هر ملتك خاتون قز ی او ملتك اوڭنده اولور. خاتونلری یعنی آنالری دون بر ملت هیچ بر وقت بیوک اولماز.

مخاربه میدانلرنده آرت صفلرده اولان خاتون قز — ترقی حرکتلرنده
 آل صفده اولور. نماز صفلرنده تأخیر قیلنمش خاتون قز — عرفات وقفه سندن
 علوم حرملرینه معارف کعبه لرینه امتک افاضه لری ساعتلرنده تقدیم قیلنور.
 خاتون امتک، یاخود امت خاتونک نسخه سیدر. امتک الک گوزل صفتلری
 برکدرلمشده، گویا، خاتون خلق قیلنمشدر. خاتون سفیل اولور ایسه، امت
 رذیل اولور. خاتون دون اولور ایسه، امت زبون قالور.

خاتون — ملککک عمومنه، مومنلرک صالحلرینه، جبریل امینه، رسول
 کریمه، اللهک اوزینه مقابل قیلنه بیلور درجه ده محترم ایکن، امت اسلامیه
 بوتون عالم انسانیته ریاست شرفنه ایرشمش ایدی:

آنالرمزله شارع کریمک گوزل معامله لری تحریم سوره سنک آیت
 کریمه لرنده استجسان نظمیله نازل اولوب، امت اسلامییه بیوک بر سنت
 نبویه کوسترمک یولیله، قران کریمده مصاحفده تأبید قیلندی. «وان تظاهرا
 علیه فان الله هو مولاہ وجبریل وصالح المؤمنین والملائکة بعد ذلك ظهیر» آیت
 کریمه سنده ایکی خاتونک حرمتی بوتون عالم وجودک همده موجودک قوتلرینه
 مقابل هم موازی قیلندی. او وقت عالم اسلامیت مدنیت رهبری ایدی، او وقت
 اهل اسلام سیاست خواجه سی ایدی. سوکوره، خاتونلر ارلره یالکمز متاع اولمق
 درکهلرینه اینمش ایکن، عالم اسلامیت ریاست کرسیلرندن اینمک یوللرینه
 یوز طوندی.

خاتون — حرم محرابلرینک صنمیدر، ملت عائلهلرینک خداسیدر.
 حیوانک ممه سی آرت آیاقلری یاننده، اما انسانک ممه سی کوکوره گنده
 اولور. حکمت الهیه اللری خاتونلرک گوزل سینهلرینی ماتور ایمچه کلرله
 تزیین ایتمش، قلبلرنده بولنور گوزل حسیاتک، روحلرنده بولنور هر بر
 قابلیتک اولقلرینی حلال سوتله برابر بالالره ایمزمک ایچون اولسه کرى.

بالالرک یاش ایکن عائلده تربیه لری ده، البته، آنالرک ادبلرینه تابعدر. یاش
 ایکن آنا ننده آلمش تربیه مکتب تربیه سنده ده محیط تربیه سنده ده اساس اولور.

امتڭ احوال روجيه سنده احوال اجتماعيه سنده خاتونلرڭ آنالرڭ دخللرى اهميتلرى غايت بيوك ايسه ده، خاتونلرڭ حرمتلرى حقوقلرى هيچ بىر ملت ده هيچ بىر وقت حقيله تقدير قىلنماشدر. هر عصر ده هر دولت ده ادب سقوطنه، فحشيات شيوعنه شو حال، البته، سبب اولمشدر. زيرا خاتونلرڭ طبيعي قوت جهتيله بالنسبه ضعيفلكلرى حرمتلرينڭ بيوكلگيله حقوقلرينڭ كيكلكگيله تايد هم تعديل قىلنمش اولسه ايدى، سفالت قاپولرينڭ اكثرى قاپانمش فالور ايدى، «آجلىق مجبور يتيله ذلته دوشمك» بليه سى لاقل عادى بىر حال اولمقدن چيقار ايدى.

شريعته اسلاميه حكمنده خاتونلرڭ حرمتلرى بيوك اولوب حقوقلرى كيك ايسه ده، عادتلرڭ طبيعتلرڭ شريعته غلبه لرى جهتيله اولسه كرك، عالم اسلاميت ده خاتونلرڭ اجتماعى اهميتلرى تقدير قىلنمادى، حرمتلرى ده حقوقلرى ده حقيله رعايه قىلنمادى. بوڭا فقيهلرڭ ده ياردملرى سبقت ايتمش اولسه كرك. چونكه خاتونلره دائر شرعى هم اجتماعى مسئله لرڭ اكثرى «خوف فتنه» كى اڭ چوروك اساس اوزرينه بنا قىلندى. شرفلرى «يوز پرده سى» كى اڭ فنا اڭ دون تدبير قوتيله صافلانور عاجزلىكدن عبارت اولوب قالدى. عاقبت، خانده ديوارلرى آراسنده قىرينه قدر محبوس قالمق، يعنى جانلى ايكن دفن قىلنمق خاتونلر حقتنه بىر «سنت اسلاميه» كى قبول قىلنوب، حقوق طبيعیه دن ده حقوق انسانیه دن ده خاتونلر محروم قىلندى.

«خوف فتنه» كى چوروك اساسلرڭ «يوز پرده سى» كى ضعيف تدبيرلرڭ انتقاديله جرحيله اوغراشمق بيله عبثدر. طار طبيعتلر، اوفاق نظرلر قوتيله اختراع قىلنمش او ضعيف تدبيرلره مرتب اولمش مهلك نتيجه لر — او تدبيرلرى قبول يا اختراع ايتمش فقيهلرڭ عددنن، او تدبيرلره قىربان اولمش خاتونلرڭ صانندن زياده در.

يوز آچيق ايكن ادبلرينى محافظه ايدمز در جهده عاجزلىگه اهل اسلامى عادتلندرمك، ادبڭ عفتڭ اساسلرينى هدم ايتمك، خاتونلرى قزلرى تربيه دن

علومدن دیندن دنیادن تامامله محروم ایتمک، اسلامیتی حقوق طبیعیهیه مخالف کوسترمک، انسانلری اسلامیتدن تنفیر ایتمک، اسلامیتی یالکیز بعض حالمرده بعض قوملره بلکه موافق اولمش تدبیرلرک طار دائرهلرینه صومق کبی مهلمک نتیجهلر — یوز پردهسی کبی اوفاق تدبیرلره مترتب اولدی.

یوز پردهسی کبی اوفاق تدبیرلر خاتون قزلرمزی تربیهدن محروم ایتمش اولماسه ایدی، او قدر فنا نتیجهلر بلکه مترتب اولماز ایدی. اسلام خاتونلرنده عصمت، عفت، دیگر ملتلرک خاتونلرینه نسبتله، بلکه زیادهدر. لکن عصمت زیاده لگی یوز پردهسی برکدهسنده حاصل اولمش بر فضیلت دگلدر.

و کم جنت من هجول حجب! و وقت من حرة مآلها فی العین جلاب
خاتونک عصمتی، خاتونک شرفی ادب برکدهسیله، تربیه قوتیله دهها زیاده محفوظ اولما بیلور. بلکه عصمتک عفتک اک قوتلی حافظی یالکیز بر گوزل تربیهدر. تربیهسی یوق، عفتکده قدرینی بیلمز بی چاره عورتلرک یوزلرنده پردهلرک هیچ بر قوتلری یوقدر.

تربیهسز لکدن کلمش ضررلر فسادلر آچیقلمقندن کله بیلور ضررلره نسبتله هر حالده بیگ دفعه آرتقدر. مدنیت دنیاسنده قبول قیلنمش کیفیت اوزره خاتونلرک «مبتدل» لگی خاتونلرک حرمتلرینه شرفلرینه او قدر مناسب دگل ایسهده، یوز آچیقلمقی اسلامیت نظرنده هر حالده جائزدر.

مدنیت دنیاسنده خاتونلرک احوال اجتماعیهلرینه، جمعیتلرده باللرده باله تلرده فارصلرده او یون کیچهلرنده ماسقارادارده تانس تونلرنده خاتون قزلرک مبنولیتلرینه بن استحسان کوزیله نظر ایتمزسه مده، مکتبلرده کلیهلرده علوم حرملرنده ادب جمعیتلرنده آچیق یوزله حضورلرینی هم اعتکافلرینی، غایت مفید بر شی اولمق جهتیله، البته استحسان ایدرم.

مکتبلرده کلیهلرده تربیه آلمق، علومک معارفک هر برینی تحصیل ایتمک خاتون قزلرک هیچ برینه هیچ بر صورتله ضرر ویرمز. احياناً، فرض ایدیهک،

ضرر ویره بیلور ایسه، تربیه دن علومدن کله بیله چک "ضرر" تربیه سزلسکدن کلمش ضرر لرک ملیوندن بری قدرده اولماز.

خاتون قزلرک ادبی تربیه ارینه، طبیعی حاللرینه، عائله ده والده لک خاننده تدبیر وظیفه لرینه هر جهتله موافق تربیه نمونه لری شو کون مدنیت دنیاسنده یوق ایسه ده، بزم حاجتلمزه زیاده سیله وفا ایدر تربیه مکتبلری کلیه لری هر یرده کثرتله بولنور. او مکتبلرده او کلیه لرده بالالارمزی قزلرمزی تربیه ایدر ایسه ک، اوراده بولنه بیلور همه حاجتلمزی آلاطورور ایسه ک، بزم استقبالمز هر جهتله تأمین قیلنمش اولور. هم تربیه دن هم علوم معارفدن تمایله محروم ایکن، دینمزی ادبمزی صاقلامش ایسه ک، تربیه هم علوم برکهنده دها گوزل صاقلامق شرفنه نائل اولورز.

بزم بالالار، اوغللر هم قزلر تربیه مکتبلرینه علوم حرملرینه برابر بوندن صوگ انشاءالله کلیتله کیدرلر. بز انشاءالله هر ایکی تینک برینی معارف یولنه صرف ایدرز. ملی سعادتیمزی بوندن صوگ، انشاءالله، یالکیز جدی یوللرده آراز. علوم معارف صنائع کبی جدی شیلری رغبتله، انشاءالله، بیوک اجتهادله تحصیل ایدرز، مدنیتک طوغری یوللرنده انشاءالله استقامتله حرکت ایدرز. مدنیت دنیاسنده بولنور مسکرات فحشیات کبی خسته لک کردن اسلامیت برکهنه سیله انشاءالله صاغ قالورز. بز انشاءالله ملتتمزک بالالرینی امل هم عمل روحیه تربیه ایدوب، استقبالمزی تجارت زراعت صناعت یوللرنده آراز. بز هر عملده هر معاملده، اسلامیت برکهنه سیله، حقانیتی امانتی التزام ایدوب، خیانتدن یالاندن هر وقت هر جهتله پاک قالب، مدنیت کوزنده انشاءالله بیوک اعتبار قازانورز. دیگر ملتلرده وار اوفاق رومانلره، عشق حکایه لرینه خیال اثرلرینه تقلید میللرندن بزم قلملر بلکه آزاد قالورده، ادبیاتمز انشاءالله جدیلک یوللرنده ترقی ایدر. اسلامیته متلازم پاکلک برکهنه سیله، مدنیت دنیاسندن آلنه جق علوم معارف صنائع قوه سیله، بز، روسیا مسلمانلری، وجودمزی شرفمزی عزتمزی، البته، صاقلارز، انشاءالله، آرتدررز.

شوفصل ده يازلامش سطرلری اجمال ایدر ایسهك، بن انسانیتك ده اسلامیتك ده روسیا مسلمانلرینك ده استقبالمیرینه امید کوز یله باقارم.

انسانیتك شو کونگی احوال اجتماعیه سی حیات مدنیه سی اولگیدن، شبیه یوق، گوزلدر.

اسلام سوفیلرینك، طبیعت مؤرخلرینك نظرارینه موافقت قیلوب، انسانیتك ازلیتی جهتنه کوز اوزاتور ایسهك، کوررز: انسانك جسدی اولگی دورلرده، یر یوزنده بولنور نباتات حیوانات کبی، طبیعت قانونلرینه تابع اولوب، بر شکلدن دیگر شکلره دونه دونه عاقبت، شو کونگی گوزل ماتور قیافتنه ایرشدی. او اوزون زمان ائنالرنده انسانك دماغی اوسدکجه عقلی همده قوتلری آرتد فچه، انسان طبیعت قانونلرینك تأثیرلرینه مقاومت ایدیه بیلور درجه یه کلدی. کیوم کبی خانه کبی آزوق کبی صناعی اسباب اعانه سیله اوزینی وجودینی حمایه ایدر یوللره کوندی. اودوردن اعتباراً انسان آدمك درجه سنه ایرشوب، یر یوزنده اللهك خلیفه سی اولمق شرفنه نائل اولدی. خلیفه لك دورینه ایرشدکن صوڭ انسان طبیعت قانونلرینك تابعی دگل، بلکه حاکمی اولدی. اوزی طبیعت تأثیرندن چیمقدن صوڭ، دیگر شیلری ده برر برر چیقاره ویردی. اهلی حیوانلر، ایگونلک نباتلر، انسان کبی، اوزلرینك شکللرینی همه خاصیتلرینی تمامیه محافظه ایدر ثبات حالنه قرار ایتدیلر. انسانك تصرفی طبیعت قانونلرینه گویا غلبه ایتمش ده، "انتخاب طبیعی" اوز وظیفه لرینی انتخاب صناعی المرینه تسلیم ایتمش ده کیتمش.

انسان شو کون طبیعت خزینه لرینك اکثرینه مالک اولوب، طبیعت قانونلرینك، طبیعت قوتلرینك، طبیعت عنصرلرینك اکثرینی اوزینه تسخیر ایتدی. بوندن صوڭ، انسانیت همان ترقی ایده جك؛ عقلی همان نورلانه جق؛ طبیعت اوزرنده ریاستی همان قوتلنه جك؛ عقل کوزندن شو کون غائب شیلر برر برر بوندن صوڭ ظاهر اولاجق؛ طبیعت، اوزنده وار همه سرلری کشف ایده جك؛ یر همه خزینه لرینك کلیدلرینی انسان الله ویره جك. انسانك حیوانیتنه

غلبه آیدہ جک عقلی برکہ سندہ ہیئت اجتماعیہ دہ عمومی سلام، عمومی امان عمومی سعادت حاکم اولاجق. اوکون یر یوزی فردوس جنتلری اولماسہ دہ، مدنیت جنتلری اولاجق.

تاریخ مدنیت دہ اسلامیت تاریخ طبیعت دہ انسانیت کبدر. انسانیت اوللردہ طبیعت قانونلرینہ تابع اولوب صوکرہ نصل حاکم اولمش ایسہ، اسلامیت دہ اجتماع قانونلرینک تأثیریلہ اون اوچ عصر امتدادندہ حالدن حالہ دونوب، عاقبت، عالم مدنیت دہ حاکمیت مرکزینہ اویله قرار قیلاجقدر.

عقل حقیقتلری نہ وقت قبول ایدر ایسہ، مدنیت عمومک منفعتلرینہ عدالت اساسلرینہ نہ وقت تأسیس قیلنور ایسہ، او وقت اسلامیت حاکمیت کرسیلرینہ قرار ایتمش اولور.

معمور یرلرک اورتاسندہ بری دیگرینہ طوتاش اک برکتلی قطعلردہ قرار ایتمش دورتیوز ملیون قدر اهل اسلام کلمه توحید برکہ سندہ بوندن صوگ هر جهتلہ، یعنی نفوس جهتیلہ دہ، نفوذ جهتیلہ دہ، مدنیت جهتیلہ دہ ترقی آیدہ چکدر. اهل اسلامی الوهیتہ کوکلرہ باغلامش "حبل الہی" یعنی قران کریم اهل اسلامک کوکللرنده هم اللرنده ایکن، عرش الوهیتی اسلامیتک مرکزینہ باغلامش حرم الہی حرم نبوی روضہ مطہرہ اسلام دولتلرینک اللرنده ایکن، اهل اسلامک سیاسی شوکتلری مدنی اعتبارلری اجتماعی قوتلری، تاقیامت قالمق عہدیلہ، کونلرک برندہ البتہ قایتاچقدر.

مقدس سماوی کتابلرک هر بری انسانیتلہ الوهیت آراسندہ اک متین برصلدر. مقدس کتاب الوهیتلہ صلہ اولدقدن صوگ، ملت اعضالرینی برلشدر، ملت وجودینک سیاسی هم اجتماعی روحی اولوب، ملت خستہ لکلردن اولومدن حمایہ ایدر.

سماوی کتابک اک بیوک اجتماعی اہمیتی شودر. باخصوص، انسان اللری اوینامامش قران کریم کبی اولور ایسہ، یعنی سوزلری نقطہلرینہ حرکتلرینہ قدر متواتر صورتہ محفوظ اولوب، معنالری هم عادی انسانلرک فہملرینہ هم

بيوك عقللرڭ طويماز آرزولرينه قناعت ويره بيلور قدر كيكڭ هم درست كتاب سماوى اولور ايسه.

مليارد قېلبرده لسانلرده، مليارد مصحفلرده تا ابد محفوظ مقدس قالاجق قران كريم برکسندمه امت اسلاميه البته محفوظ قالاجقدر.

اجتماعى هم سياسى اهميتى او قدر بيوك قران كريمڭ سماوى معنا لرى، معجز نظمى كېي، عمومى اولسه ايدى، البته، قران كريمڭ برکسى دهها زياده اولور ايدى.

قران كريمڭ سماوى تعليملرينى هدايت الهيه لرينى، معجز نظمى كېي، همه انسانلره تبليغ ايتمك البته يالگىز گوزل هم درست ترجمه لار واسطه سيله اولور بيلور. مدنيت دنيا سنده وار لسانلره قران كريمى ترجمه ايتمك، نشر قېلنمىش ترجمه لرى دقتله تفتيش ايدوب، قصور لرى بولنور ايسه اعلان ايتمك امت اسلاميه اوزرتنده بيوك بورچدر.

اوزمىڭ توركى لسانمه قران كريمى ترجمه ايتمك بزه، البته، تيوشدر. هر جهتله درست هم آسان طرزده ترجمه قېلنسه ايدى، تورك عالمنه بيوك برکت، تورك لساننه بيوك شرف اولور ايدى. گوزل ترجمه ادبياتمىڭ گوزل زينتى اولور ايدى.

قلمده قصور بولنماز ايسه، لسانمه قصور البته يوقدر.

== ۹ ==

لسانمىڭ بلاغتى.

بلاغت فصاحت كېي شيلر لغتڭ سوزلرڭ جمللرڭ صفتى دگل ايسه ده، لسانمى طوپاس ديمىش محررلره مقابله يوليله، بن "لسانمىڭ بلاغتى" ديدم. يوقسه، لسانده بليغلق طوپاسلق بولنماز. بليغلق طوپاسلق لسانڭ صفتى دگل، انسانڭ صفتيدر. محررڭ مقاله سنده، خطيبڭ خطبه سنده، مؤلفڭ انشاسنده بلاغت بولنماز ايسه، گناه لسانده اولماز، انسانده اولور.

درست، آوازارڭ خوشلغى، سوزلرڭ كوبلگى، قاعدهلرڭ توز و كلگى، اشتقافلرڭ كېڭلگى، تاليفڭ اوڭايلىغى كىي جھتلردن لسانلر آراسنده تفاوت واردر. لسانلرڭ برى باي اولور، ديگرى فقير. مثلا: توركى لسان سوز آزلغى جھتيله عربى لساندن فقيردر، اشتقاق قاعدهلرى جھتيله روس لساننه نسبتله بلكه طاردر. لىكن شو اوچ لسانڭ هر بريله معين بر مقصدى افاده ايدر ايكن، لسانلرڭ بلاغتى بر درجده اولا بيلور، ياخود توركى لسانڭ بلاغتى ده ز ياده اولا بيلور.

طبيعت صاغ، عقل بيوك، خيال كيڭ، فكر تيز، كوز آچيق اولور ايسه، او وقت سوز بليغ اولور. طبيعتى باي انسانه لغت فقيرلگى طارلق ويرمز، ياخود طبيعت باي ايكن، لغت هيچ بر وقت فقير اولماز. توركى لسان غايت گوزل بر لساندر. سوز كوبلگى جھتيله بايدر، زنگيندر. صرف هم نحو قاعدهلرى توز و كدر، استثنالرى بولنماز، آساندر، زحمتسز يادلانور.

لسانمز بايدر ديدم. لسانمزده فنى سوزلر اصطلاحلر يوق ايسهده، عادى حاجتلره، طبيعى حاللره، خيالده بولنه بيلور صورتلره وفا ايدر قدر سوز لسانمزده البته بولنور.

فنى اصطلاحلرڭ يوقلغى لغتڭ قصورى دگلدر. سوڭره، لسانڭ بايلغى يالڭز سوز كوبلگيله اولماز، بلكه عرف كيڭلگيله اولور. مثلا: آچمق، چالمق كلمهلر ينگ لغت جھتيله يالڭز ايكي اوچ معنالرى وار ايسهده، عرف حسييله اوتوز قرق يا ده ز ياده معنالره دلالت ايدو بيلور. يول آچمق، باش آچمق، كوز آچمق، آغز آچمق، مكتب آچمق كىي. بوراده آچمق كلمهسى عرف اعانه سيله بايتاق معناره آچيق صورته دلالت ايدر.

باش آچمق: تعظيم ايتمك، ذليل اولمق، بددعا قيلمق.

آغز آچمق: غفلت ايتمك، سوز سويلهك، سوكمك.

كوز آچمق: اويانمق، عبرت آلمق، غفلتدن دونمك.

یول آچمق: اش باشلامق، نمونه اولمق.

شو معنارلك هيچ برى لغت معنالىرى دگلدنر، لىكن عرف اعانه سيله هر بوى غايت آچيق آڭلانور. لسانمزده كلمات آز ايسهده، عرف ياردميله شو قصور براز تدارك قيلنمشدر. عرف كوبلگى خيال بايلغيله اولور. عرف آزلق، بوڭاكوره، لغتڭ قصورى اولماز. خلقڭ، شاعرلرڭ، ادبيلرڭ خياللىرى نه قدر كيڭ اولسه، تعبير عرفلىرى او قدر زياده اولور.

لسانمزڭ اورتاچه بايلغى، قاعده لرينڭ گوزللىگى قبول قيلنور ايسه، اشته شويله لسان ده بلاغت بوانه بيلورمى؟

شو مسئله يي حل ايتمك قصديله، بلاغتى تعريف هم تحليل ايده ييك. بلاغت نهدر؟

بلاغت: مطلوب بر معنايي مخاطبڭ فهمنه تبليغ ايتمكدر، ايرشدرمكدر. شو ساده معناسيله بلاغتڭ ركنلىرى شرطلىرى واردر:

(۱) درستلك. يعنى سوزلرڭ جمله لرك لسان قاعده لرينه موافقلى. درستلك هر كلام ده اڭ ابتدائى بر ركندر.

(۲) اويغونلق. يعنى بياني مطلوب معنايه سوزڭ مطابقيدنر. بياني مطلوب معنايي تماميله افاده ايتمك، مطلوبڭ همه جهتلر يتي بلاخلل احاطه ايتمك.

(۳) پاكلك. آڭلانماز سوزلردن، يات كلمه لردن، يوقبار تكلفلردن، ديگر لسانلره تقليد ميللرندن پاك اولمق.

احتياج وار ايكن، يات سوزلىرى آلمق ضرور اولور. احتياج يوق ايسه، يات سوزلىرى آلمق مناسب دگلدنر. لىكن آڭلانماز سوزلىرى استعمال ايتمك، ديگر لسان اسلوبلرينه تقليد ايتمك، اوفاق تكلفلره مرتكب اولمق بلاغت قانونلرنده جائز دگلدنر.

(۴) آسانلق. - سوزڭ دلالتى آچيق اولمق، مطلوب اڭ آسانلقله آڭلانمق. سوزدن يازودن، ايشتودن او قودن اڭ مهم مقصد - آڭلامق، آڭلاتمقدر.

شو مقصد نه قدر آسان حاصل اولا بيلور ايسه، او قدر گوزل اولور.
سوز قولاقله ايرشور ايرشمن، كوز يوللره بافار باقماز، معنى ذهنلره
كوكللره اورونلاشور ايسه، اڭ گوزل اڭ مفيد بلاغت اشته او وقت بولنور.
شو معناسيله آسانلق بلاغتڭ روحيدر. سوزڭ معناسى يالڭز فكر قوتيله
يالڭز مطالعه زحمتيله آڭلانور ايسه، اويله سوزده بلاغت بولنماز.

(۵) مقامنه، حالنه مناسب اولمق.

معنالر همده سامعلرڭ طبقه لرى متفاوتدر. معنالرڭ مقاملرى سامعلرڭ
حاللرى مختلفدر. سوزى معناسنه كوره، سامعلرڭ طبقه لرينه حاللرينه كوره
سويله مك بلاغتڭ غايت مهم ركنيدر. سوز — مقامنه حالنه مناسب اولماز
ايسه، او سوزڭ هيچ بر تاثيرى بولنماز.

هر حالڭ هر ساعتڭ اوزينه مناسب سوزى اولور. هر سوزڭ اوزينه
كوره، مقامى واردر. لغتلرڭ هيچ برنده اوز باشنه قاباسوز، طوپاس كلمه
بولنماز. بر كلمهده قابالق طوپاسلق وار ايسه، اورون سز يولسز استعمال
شوملغيله اولور.

(۶) صدق.

سوزڭ عقل فاشنده مقبوللگى، كوكل اوزرينه تاثيرى ايچون صدق
شرطدر. يالان سوز مقبول كى كورنه بيلور ايسهده، كوكللر، تاثير ايدو بيلور
ايسهده، او مقبوليت او تاثير، اوزاق قالماز، باطل اولور.
صدق، حقيقتنه مطابقت، بلاغتڭ اڭ مهم ركنيدر. درستلگى يوق بلاغت
جاندين محروم جمال كيدر، كوكللرى جنب ايدومز.

صدق — قران كريمده معتبر اعجازڭده، بنم اعتقادمه كور، اڭ
اساس ركنيدر.

بلاغتى تعريف ايتدك، ركنلرينى شرطلرينى تقرىبى صورتده گنه ايسهده،
تحليل ايتدك. بلاغت، شو تعريفيله شو ركنلريله، لسان صفتى دگل، انسان
صفتيدر. هيچ بر لسان، باخصوص بزم لسانمز اوزينڭ كلماتيله گوزل قاعده لريله،
بلاغتڭ هيچ بر ركننه هيچ بر شرطنه منافي دگلدر.

گوزل عقل، تیز فکر، کيڭ خيال، صاغ طبيعت، بيوك معلومات بر انسان ده بولنور ايسه، لغتى الك فقير بر لغت اولور ايسه ده، اوانسان بليغ اولابيلور. خيال باى ايكن، لغت فقيرلگى طارلق ويرمز.

سوزك بلاغتى گوزلمگى آوازيله وزنيله دگل، بلكه معناسيله در. بيوك اسكندر هومير وسك ايلياده سندن

مليك باحوال السياسة عارف عزم بصماء المعامع جبار
سوزينى بگنور، تكرر ايدر ايمش.

تاريخ اسلام ده شجاعتيه معروف اولمش قظرينك

فصراً في مجال الموت صبراً فما نيل الخلود بمستطاع
ومما للمرء خير في حياة اذا ما عد من سقط المتاع

سوزينى اهل ادب بلاغت نمونه سنه شاهد ايدرلر.

قطرى كى دهشتلى بر داهى بيوك بر شاعر ك آغزندن شو ايكي بيت بلاغت نمونه سى اولور ايسه، جاهليت زماننده بدويت دنيا سنده طاغ طاش آراسنده يالان آياق يالان باش عمر ايدن ثابت بن جابر ك ياش بالا ايكن سويله مش

لكنما عولى ان كنت ذاعول على بصير بكسب الحمد سباق
سباق غايات مجد في عشيرته مرجع الصوت هدأ بين ارفاق
عارى الظنايب مشتد نواشره مدلاج ادهم واهى الماء غساق
حمل الوية شهاد انديتة قوال محكمة جوال آفاق

سوزلرى البته الك بيوك بلاغت الك بيوك همت نمونه سى اولور.

شو سوزلر ك هر برنده بلاغت واردر، لىكن لسانلر ينك عربيلگى جهتيه دگل، بلكه بيوك معنالره آچيق دلالت جهتيه در.

بزم لسانمزه بلاغتى شو سوزلر ك بلاغتلرندن زياده جمله لر واردر. مثلاً: يا دولت باشه، يا فوزغون لسه! جمله سى كى.

شو جمله غايت ساده جمله در، يالكيز دورت كلمه دن عبارتدر، لىكن يوقارى ده

نقل قىلىنىش بلاغت نمونەلر يىڭ ھەسەندىن دھا زىيادە بليغدر . غايىت بليغ عربى فارسى جملەلرە تصادىف ايتىدىم ، لىكىن دورت كلمەدىن عبارت شو جملە كىبى بليغ بر جملە كورمەدىم .

لسانمىزە ، لسانمىزڭ بلاغتنە بىنم نظرم شو يىلە در . خيالمىزە طارلىق ، طبيعتمىزە قىبالق بولنىماز ايسە ، لسانمىزە فقيرلىك توپاسلىق بولنىماز .

“ لسانمىزڭ بلاغتى ” مسئلەسنە نظرمى عمومى صورتدە يازدىم . اگر دە قران كرىمڭ ترجمەسنە بيانمىزى حصر ايدىر ايسەك ، مسئلە دھا آسان طرىقلە حل قىلىنە بىلور .

قران كرىمڭ ۱۱۴ سورەسندە ، آلتى يىڭ قدر آيت كرىمەلرندە مادەلرڭ سانى بر قاچ يوزدىن زىيادە دگلىر .

قران كرىم مادەلر يىڭ ھر بر يىنە مقابل لسانمىزە بر مادە بولا بىلور . لسانمىزە بعضلر يىنە مقابل بولاماز ايسەك ، اويلە مادەلرڭ اوزلر يىنى آلا بىلور . مقابلى يوق كلمەلرڭ معنالرى مشهور اولور ايسە ، گوزل . اگر دە مقابلى يوق كلمەلرڭ معنالرى معلوم دگل ايسە ، لغت كىتابلر يىڭ بيانى كىبى ، اوكلمەلرڭ معنالرىنى بر ايكى سطر دە بيان ايدىر .

مثلا : جنت ، جهنم ، زكات ، حج ، كتاب ، رحمت كىبى كلمەلرڭ معنالرى توركى كلمەلر كىبى معلومدر . بويلە كلمەلرى ترجمە ايتىمك ياخود اوجماخ تەووغ كىبى ديگر كلمەلر آلمق حاجت دگلىر . منافق كىبى كالمەلر ، معنالرى بر دفعە بيان قىلىندىن صوڭ ، استعمال قىلىنە بىلور .

لسانمىزدىن استفادە ايدە بىلور ايسەك ، لسانمىز غايىت گوزل بر لساندىر . احتياج چىقار ايسە ، لسانمىزە يوق كلمەلرى چىتىدىن آلا بىلور ، شو كون چىت سوز يارىن اوز اولور . صرف اشتقاقلرىنى دە كىڭكەيتە بىلور . نوموزڭ قاعدەلرى دە ، گوزل ادبىياتمىز بر كەسندە ، توزە لور ، يوللر يىنە صالئور . اوزمىز يوللە ھر كىت ايدىر ايسەك ، لسانمىز مدنى لسانلرڭ طبقەلر يىنە چىقار .

قران کریم ترجمہ سی.

آکلانور، اولدہ اوتەر، قورقو کیدر، شکسز اینان
بیگ لسانہ ترجمہ قیلنسون، اول محفوظ همان!

تیمور علی افندی میر ولییف.

(“شورا” عددلرینگ برنده درج قیلنمش ایدی.)

طبیعتک، بلکه بوتون عالم وجودک ترجمه سنی اولان قران کریمی اوز
لسانمزه درست هم گوزل اسلوب اوزرنده ترجمه ایتمک البته تیوش ایدی.
شو کونه قدر ترجمه ایتمه مک گناه اولمامش ایسه، بوندن صوگ ترجمه
ایتمک هیچ بر صورتله گناه اولماز.

قران کریم بوتون عالم وجودک ترجمه سیدر، دیدم.
بن شوسوزی مبالغه طریقله، یاخود قوری بر ایمان تاثیر یله سویله مہدم.
بنم چن اعتقادم شودر. شو سوزمی بوراده تفسیر صدندنه دگلم، بلکه
اثباتنہده مقتدر دگلم. لکن ترجمه سنه جسارتم ایرشمش قران کریمه نظرمی
کوسترمک امید یله شو سوزی بوراده یازدم.

قران کریم رب حکیمدن جبریل امین واسطه سیله نبی کریم قلبنه اینمش
اگ صوگ کتاب سماویدر. معجز نظم لرینی لسانلرده کوکللرده مصحف لرده
اوزگرتوسز مگگو صاقلامق وظیفه سیله، معنالرینی بوتون انسانلره بیان ایتمک
عهد یله، نبی کریم طرفندن امانت الهیه اولمق اوزره قران کریم معصوم امت
اسلامیه عہده سنه تسلیم قیلندی.
معجز نظمک مگگو قالاچفی شارع حکیمک بیوک تدبیری برکہ سنده
تأمین قیلنمشدر.

اینمش هر بر آیت کریمه یی حفظ مؤمنلرک هر برینه عصر سعادتده،
اگ برنجی فرض ایدی. قرآن کریم عصر سعادتده بیوک رغبتله حفظ قیلندی
هر حرفی هر آیت کریمه سی تمام یله یازلدی.

سماوی کتابلرک هیچ برینه نصیب اولماش شرف — رسول حی ایکن تدوین شرفی — قران کریمک نصیبی اولدی. ایکی خلیفه عصرنده همه اصحاب کرامک اجماعیه طوق مصحف یازلدی. او مقدس مصحفلردن نسخه قیلنهرق حسابی یوق مصحف یازلوب، اولگی عصرده مسجدارک هر بری خانهارک اکثری مقدس مصحفله تزیین قیلندی.

او وقت قران کریمک حامللری حافظلری امتک الک بیوک طبقهسی الک شریف سیدلری کبی اعتبار قیلنور ایدی. بوکا کوره، قران کریم حفظنه هر شیدن زیاده رغبت ایتدیلر. بوکا کوره، قران کریمک حرفلری کلمهلری وجوهلری نکتهلری غایت بیوک دقتله ضبط قیلندی.

تلاوت — اسلامیتک رکنی اولدی. هر کونک بش نمازی رکعتلرندله قران کریم آیت کریمهلرینی عربی نظمیه او قومق نماز رکنلرینک الک بیوگی قیلندی. عربی نظمیه قران کریم آیتلرینی تلاوت — اهل اسلامک الک بیوک ذکرلری الک مقدس عبادتلری الک لذتلی عمللری اولدی.

شارع حکیمک شو بیوک تدبیری قران کریمی تا ابد صاقلامق حقنده الک معقول الک مفید تدبیردر.

تلاوت یالکنز عربی نظمله اولور.

نماز رکعتلرندله، ذکرلرده، ثواب قصدیله او قوده، استدلال خصوصلرندله یالکنز عربی نظم معتبر اولابیلور. فرض نمازلرک رکنلری آیتلرک ترجمهلریله ادا قیلنهماز. ذکر یالکنز عربی نظمله اولور.

شارع حکیمک شو غایت بیوک تدبیری اوکنده بنم علقم قلبم سجده ایدر. معجز نظمک حرفلرینی کلمهلرینی وجوهلرینی او قدر بیوک دقتله ضبط ایتمش اماملرک، قران کریم اماملرینک ملیوندن بر ثنالرینی سویله مکنن لسانم عاجز قالور.

معصوم امت اسلامیه عهدسنه ایکی وظیفه یوکنمش ایدی ديدک. شو ایکی وظیفه دن الک مهمی — نظم کریمی حفظ وظیفه سی — شارع

حکیمک اوز تدبیر یله ادا قیلندی. ایکنچیسى — نظم کریمک معنالی رینی بیان هم تبلیغ وظیفه سی — امتک اوز همتنه، حسن اختیارینه تسلیم قیلنوب، آچیق، عمومی بر مسابقه میدانی کبی اولدی.

حیاتک، فکرک حرکتلرینی طبیعی حاللرنده بر اقمق ایچون اولسه کرک، ایکنچی وظیفه حقنده شارع حکیم خصوصی تدبیرلر قورمادی، بلکه لسانک دلاتنه، امتک فهمنه اعتماد ایتدی. بوکا کوره اصحاب کرام عصرنده، تابعین طبقه سنده، اهل علم اهل ادب آراسنده بایتاق مفسرلر ظهور ایتدی. بوکا کوره، تفسیر خصوصلرنده مذهب یوق ایدی، تقلید یوق ایدی. بوکا کوره، «باب التفسیر مسدود» اولمادی، تفسیر قاپولری یاننه حاجب قویولمادی. شو کیملک، شو حریت بزم ایچون غایت بیوک بر برکت اولدی: آیت کریمه یی تفسیر ایدر ایکن بر انسان روایتلر تأثیر یله کلام اصولیله مذهب قیودیله آیت کریمه معنالی رینی تحریف ایدر ایسه، دیگر بری اوقصوری تدارک ایده بیلور اقتدارده فالور.

شو دقیقه لر بالقان باغیلری قاره طاغ طاغیلری صربستان سربلری یونان قویانلری اوکنده اسلام عسکرینک اک ذلیل صورتلرده انهزاملرینی — ضعیف مخلوقلرک هجوملرینه ده طاقت قیلامایوب، تاریخی اک بیوک گناهلرک شوملغیل، اسلام عسکرینک خیانت، رذالت یوللرنده جهنم مأوالرینه اللهک غضبلرینه قاپولرینی بوتون اهل اسلامک «تماشا کونلری» در.

بر قاچ آیدر ایندی، اسلام مملکتلرنده دوام ایدر ذلت حادثه لری، مسکنت حرکتلری، حیرت سیاستلری، خیانت فتنه لری، قورققلق طوگولری، امیدسزک آواز لری اونلری بنی اضطراب طولقونلری آراسنه آندی.

عجبا، تونلرک شو قارا کلمگی بزم تاریخی بیوک گناهلرمنک صورتی میدر؟ یاخود اویوک گناهلردن اوتانمش ده ایندی اویانمش یوزلرمنک حجابی میدر؟ بویله حاللرده انسان بر دقیقه قرار ایده من. نهارک نورنده بر شادلق، تونک قارا کلمغنده بر راحت بولاماز. تفکر ایدر، پلانلر قورار، تدبیرلر آرار،

لیکن او تدبیرلرک یوللرینی باغلانمش بولور. او دقیقه لرده انسانی عاجزلیک بلیهسی ایزر، عصبلیرینه قاننه غایت فنا تاثیر ایدر. انفعال کوزلری اوکنده اولگی حاللرک، شو کون آبیاق آستلرنده ایزلمش اولگی شرفلرک عزتلرک دولتلرک دهشتلی خیاللری سینهماتوغرافی لوحه لرنده تمثیل ایدر. او وقت تاثیر یاشلری انسانک جگرلرینه یورگنه، ایرکسز، آقار. عاقبت، تاثیر یاشلریله پاکلنمش اللرینه قران کریمی آلورده،

“ونرید ان من علی الذین استضعفوا فی الارض ونجعلهم ائمة ونجعلهم الوارثین. ونمکن لهم فی الارض.” کبی بشارت الهیه لری کورر. ایندی باشلانمش حرکت یوللرنده ایمان قوتیله عبرتلرک سوقیله دوام ایدر.

وجودلرمزه عصبلمزه غایت فنا تاثیر ایتمش شو کونگی احوالک دهشتیله، شو فصلده بیانمی اختصار ایتمدم. قران کریمک تفسیری، ترجمهسی همه اسلام ایچون غایت مهم بر بیوک مسئله ایسهده، کونلریده کوکللریده فارا کلق باصمش ساعتلرده یازو ممکن دگلدر.

تلاوت یالکیز نظم عربیله اولور.

اسلامیتک اک مهم رکنی قران کریمک عربی نظمیدر. لیکن قران کریمک معنالرینی امتک هر برینه بیان هم تبلیغ ایچون، ترجمه البته فرضدر. ترجمهده بنم اساسلرم:

(۱) اهل علم قلمیله یازلمش تفسیرلر.

کتبخانهده هر بر تفسیر بولنور. هر بر آیت کریمه یی ترجمه ایدر لیکن، تفسیرلرک هر برینه مراجعت ایتمدم. او ساعتلرده بنده مساهله یوق ایدی. آغرلرک اونده طوقزی تفسیرلرک برکسه ییله آسان اولدی.

(۲) قران کریمک اوزی.

آیت کریمه لری تفسیر ایدر ایکن، یاخود تفسیرلرک برینی دیگرینه ترجیح ایدر ایکن، بن “تفسیر بالکتاب” یوللرینه سلوک ایتمدم. قران کریمک بری دیگرینه مشابه آیتلری بری دیگرینی تفسیر ایدر.

(۳) ترجمه ده بنم الك معتمد اساسم لسانك دالاتيدر.

كلمه لرك مادهلر ينى دقتله تفتيش ايتدم. كلمه هيئتلر ينىك دالاتلر ينى صرف اعانه سيله تحليل ايتدم؛ كلمه لرك بسيط معنالرينه بلاقصور اعتنا ايتدم. جمله لرك معنالرينه تركيبلرك احتماللرينه هر شيدن زياده اعتبار ايتدم.

مثلا: "واتباعك الارذلون" كى جمله ارده مبتدا خبرى تعيين خصوصلر نه احتياط ايتدم. "واتباعك" مبتدا اولور ايسه، معناسى بر، خبر اولور ايسه، معناسى ديگر اولور. اعرابچيلر "اوده، بوده مختملدر" ديسه ارده بنم نظر مده ايكى احتمالك معنالرى آراسنده تفاوت بيوكدر. نبيلر ينىه عناد ايتمش حر يفلر ايكى معنادن البته يالكز بر ينى قصد ايتمشلردر. بويله جمله ارده حالك قصدك دالاتيله ايكى معنادن بر ينى تعيين ايدر م. هر برى قصد قيلنه بيلور ايسه، او وقت هر بر ينى ثبت ايدر م.

"من" — "ما" كى اسملره جمله صلّه اولور ايسه، معناسى بر، صفت اولور ايسه، معناسى ديگر اولور. مثلا: "من جاءك فله درهم" مثالنده صلّه معناسيله صفت معناسى آرالرنده بيوك تفاوت واردر. آيتلرى ترجمه ايدر ايكن، اوفرقلرى بن ملاحظه ايدر م.

(۴) قراعت اختلافلى بولنور ايسه، هر بر ينى اعتبار ايدر م. قراعتلر بعضاً كلمه لرك مادهلرنده، بعضاً بنيه لرنده، بعضاً اعرابلرنده اختلاف ايدر لر. اكرده اويله اختلاف حسبيله آيتلرك معنالرى مختلف اولور ايسه، هر بر ينى ثبت ايدر م. زيرا مختلف قراعتلر متعدد آيتلر كيبدر.

(۵) جمله متعدد معنالرى احتمال طوتوبده، او معنالرك هر برى قصد قيلنه بيلور ايسه. او معنالرك هر بر ينى بيان ايدر م.

مختمل معنالرك بعضاً يالكز برى قصد قيلنه بيلور، بعضاً هر برى قصد قيلنه بيلور. اكر هر برى اراده قيلنه بيلور ايسه، ترجمه ده هر بر ينى ذكر ايدر م.

بر جمله، عربى اولمق جهتيله، متعدد معنالره واضح صورتده دلالت ايدر

ایسه، قران کریمده غفلت ممکن دگلدر، بوڭا کوره او معنالرڭ هر بری اراده قیلنور.

بویله آیتلر قران کریمده کوبدر.

(۶) نظم معجزی اصلاح دعوالرینه هیچ بر وقت جسارت ایتمه دم.

نحویون قران کریم آیتلرینی حنف هم تقدیر اصوللریله اصلاح ایدرلر. شو عادت مفسرلرڭ اکثرنده واردر.

مثلا: «واذا اردنا ان نهلك قرية امرنا مترفيها ففسقوا فيها» آیت کریمه سی کبی. بوراده اهل تفسیر «بالطاعة» سوزینی تقدیر ایدوب «امرنا بالطاعة ففسقوا» دیمشله. بویله تقدیرلر نظم معجزی تاممیله تحریفدر. بڭا کوره، «امرنا مترفيها» امیر ایدرز مسرفلرینی معناسنده در. بوڭا «وكذلك جعلنا في كل قرية اكابر مجرميها» آیت کریمه سی ده «آمرنا» قراءت متواتره سی ده دلالت ایدر.

(۷) کلام اصوللرینه، یڭکی هم اسکی فلسفه نظرلرینه آیت کریمه لرڭ دالئلرینی تطبیق ایتنک سیئه لرندن صاقنورم.

(۸) نظم معجزڭ دالئلرینی تعدی ایتنکدن صاقنورم.

اهل تفسیرڭ اکثری یاروایت تاثیریه یاخود تفسیر آرزوسیله نظم معجزڭ دالئلرینی تعدی ایدوب، احياناً آیت کریمه لرڭ معنالرینی تحریف ایدرلر.

مثلا: فاذا هی تلقف ما یأفکون — تلقف ما صنعوا آیت کریمه لرنده «عصا ایپلری چوپلری یوتدی» دیمک کبی. بویله تفسیر یا ترجمه قران کریمی تحریف اولور. هم ده «فوقع الحق وبطل ما کانوا یعملون» — «انما صنعوا کید ساحر» آیت کریمه لرینڭ آچیق دالئلرینه مخالف اولور.

«تلقف ما یأفکون» — «تلقف ما صنعوا» جمله لرنده «عصا ایپلری طایاقلری یوتدی» معناسنه دلالت ایده بیلور بر حرف یوقدر.

ساحرلرڭ سحرلری قوتیه ایپلره طایاقلره بلان صورتاری ویرلمش کبی

اولسه، خیال کوزینه کوزو وگور او صورتلر عضا برکه سیله باطل اولدقن، عضا اوصورتلری یوتمش کبی اولسه «عصا ایپلرک طایاقلرک اوزارینی یوتدی» دیمک نظم معجزی تحریف اولور.

بویله مثاللر تفسیرلرده کوبدر. ترجمه ده او یله مثاللرک برینی اصلاح ایده بیلور ایسه م بر قاج سنه زحمتلرک اجری حاصل اولدی دیمک. — یوزینی یادها زیاده بی اصلاح شرفنه نائل اولور ایسه، ترجمه می نشر ایتمک بکا فرض اولدی دیمک.

اصلاح سوزینی یالکیز دقیق هم غفی خطاره نسبتله سویله دم. یوقسه، الانعام سورسند «وللبسنا علیهم ما یلبسون» نظم معجزینی «وآنی آنلرک کیدکلریله ستر ایدردک» سوزیله تفسیر ایتمش مواکب کبی لسان بیلمز جاهلرک قلمیله یازلمش تفسیرلرده بولنور حسابی یوق فاحش خطالر حقنده اصلاح سوزی سویلنمز.

درسعادتده «مجلس تفتیش مصاحف شریفه» مهریله طبع قیلنمش قران کریمک هامشند او یله تفسیرلری کورز ایکن، کوکل متأثر اولور. اصول فقه یازمش، فقه کتابلری یازمش، طبیعت، سیاست، اقتصاد، حقوق کبی فنلرده بیوک کتابلر تألیف ایتمش محمود اسعد افندی حضرتلرینک «مدخل تاریخ اسلام» اسملی کتابنده (۱۲نچی فصل ۵۴نچی ماده، ۱۱۸صحیفه) ده «وکندی لباسلریله الباس ایدر ایدک» تفسیرینی ده کورر ایسه، «مجلس تفتیش مصاحف شریفه» مهرنده بولنور خطالری ده معنور کورر. ایکن عالم اسلامیتده ادبک دینک او قدر سقوطنه کوکل یانار.

(۹) ترجمه ده هیچ بر آیت کریمه ده تفسیر یا تأویل یوللرینه سلوک ایتمه دم. تفسیر، تأویل نصل ایسه ده، انسانک فکری اولور. ترجمه ده بن قران کریمک یالکیز عرفلرینی، لسان عربک دلالتلرینی اعتبار ایتدم، هیچ بر حرف ده هیچ بر انسانک نظرینی اساس ایتمه دم. قران کریمک بیوک مقدس معنالرینی اوزمک اوفاق عادی فکرلرمله برابر یازمقدن البته تنزیه ایدرم. او یله ایده جک

حرفلره اللهك مـلكرك همـه انسانلرك لعنتلريله برابر بنـده لعنت او تورم .
 (۱۰) قران كـريمك معنـالري، نظمى كـبى، ثابتدر . بوگـا كـوره
 ترجمهسى ممكندر .

قران كـريمك هر بر كلمهسى، حركه لرى سكونلريله، نصل محفوظ قالمش
 ايسه، كلمه لرك جمـله لرك معنـالري ده اويله محفوظ قالمشدر . اسلام قلميله تـاليف
 قيلنمش علوم اسلاميه كـتابلرينك هر برى قران كلمه لرينك جمـله لرينك
 معنـالرينى بلا تغيير حفظ ايتـمك ايچون گنه ايدى . لغت كـتابلرى، صرف
 كـتابلرى، نحو كـتابلرى، بلاغت كـتابلرى، فقه كـتابلرى، اصول فقه كـتابلرى
 — كلمه لرك جمـله لرك معنـالرينى بلا تغيير حفظ ايتـمك ايچون اولمش ايدى .
 معصوم امت اسلاميه همـتيله، قران كـريمك هم نظمى هم معناسى
 بلا تغيير ثابت اولدى .

معناسى ده نظمى كـبى محفوظ ايسه، قران كـريمى ترجمه بالضروره ممكن
 اولور . معناسى محفوظ اولدقـدن صوكـده ترجمه ممكن دگلدر ديمك قران كـريمك
 معنـالرى هيچ بر وقت آكلانماز ديمك كـبيدر .

بعضاً بر جمـله دن مفهوم اولور معنى، عصر اختلافيله، ياخود امتلرك
 عرفلرنده اختلاف حسـبيله، مختلف اولور . شو صورت ده حرفياً ترجمه درست
 اولماز . عرفدن يا اولگى معناسندن غافل آدم ترجمه ايدر ايسه، خطا ايدر .
 مثلاً: عرفمزدن غافل عربلرك برينه «قوتم اوچدى» سوزينى «روحى طارت»
 جمـله سيله ترجمه ايدر ايسهك، خطا ايتـمش اولورز .

بعضاً اويله اولوركه جمـله لرك معنـالرى مختلف اولماسه ده، او معنـالره
 متلازم صورتلر مختلف اولور . حاللرى يا خياللرى متفاوت ايكى انسان بر
 جمـله يى ايشتور ايكن، بر معنى او ايكى آدمك دماغلرنده مختلف ايكى
 صورته احاطه قيلنور . برنده بلكه غايت دهشتلى، برنده بلكه غايت عادى
 صورت اولور . بوگـا كـوره، بر جمـله برينه تاثير ايدر، ديگرينه تاثير ايتـمز .
 بوگـا كـوره، رومان، شعر كـبى ادبياتك ترجمه لرى بعضاً اصللرى كـبى اولماز

زیرا کلامه لارڭ معنالی بلکه درست ترجمه قیلنمش اولور، لکن شاعرڭ قوه خیالیه سیله تصویر قیلنمش صورتلری مترجم افندی تیوشنجه تصویر ایده مز. بوڭا کوره ترجمه روح سز چیقار. یاخود هیچ بر ممکن اولماز. چونکه لسان قوری معنالی نقل ایدر، اما خیال کوکلرنده تأثر قوتیله اوچار صورتلری اولامقدن بعضاً عاجز اولور.

معنالیڭ صورتلرڭ اختلافلری حسیله، ترجمه بعضاً ممکن اولماز دیدک، درست. لکن قران کریم کلامه لرینڭ جمله لرینڭ معنالی تا قیامت ثابتدر، خیال صورتلری دگل، بلکه حقیقتدر. بوڭا کوره،

قران کریمی ترجمه قطعاً ممکندر، شرعاً فرضدر.

بیڭ لسانه ترجمه قیلنسون، اول محفوظ همان!

شو کونگی بیوک دهشتلرڭ تأثیر یله، سوزمزی بوراده ایندی کیسه یک. شو کونگی دهشتلر بزه بلکه غایت بیوک درس اولور. ایندی بوندن صوڭ کوزمزی بلکه آچارز. عطالت کبی جهالت کبی درویشلک کبی، غربڭ یالڭز سفاهتلرینه تقلید کبی بیوک گناهلردن ایندی توبه ایدرز. بوتون همتمزی تجارت کبی زراعت کبی صناعت کبی یالڭز جدی شیلره حصر ایدوب؛ هر ایکی تیندن برینی مکتب تربیه سنه، علوم حرملرینه، معارف کعبه لرینه صرف ایدرز.

بن عالم اسلامیتڭ استقبالیله امید کوزیله نظر ایدرم. اهل اسلامی عمومیتله احترام ایدرم. پاک وجودلر مزه مناسب دگل خسته لقلردن، بیوک شرفلرینه موافق دگل ذلتلردن شکایت یولنده فکر می حریتله یازارم. اسلامیتڭ علویتنه صوڭ درجه تعصب قوتیله بعضاً احتمال حدوددن چیقارم. پاک قصد مرکز لرنده قرار ایتمش فکرلره کفر اوقلری هیچ بر وقت تأثیر ایتمز. بوندن صوڭ ادب اهللری کفر اوقلری آتمق ذلتلرینه بلکه ایندی تنزل ایتمزلر.